

Jukka Sihvonen

Maatalous- ja maaseutu- miljöö kaupunkiseudun yhdyskuntasuunnittelun haasteena Seinäjoen kaupunkiseudulla

5
2012

Maatalous- ja
maaseutumiljöö
kaupunkiseudun
yhdyskuntasuunnittelun
haasteena Seinäjoen
kaupunkiseudulla

Julkaisusarja:
Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 5/2012

Julkaisija:
Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, YTR

Ulkoasu:
John Zetterborg

Taitto:
Paula Karjalainen/Juvenes Print

Paino:
Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, Tampere 2012

ISSN 1238-6464
ISBN 978-952-227-674-2 (painettu)
ISBN 978-952-227-675-9 (verkkojulkaisu)

Sisällysluettelo

Tiivistelmä.....	4
Sammandrag.....	5
Summary.....	6
Esipuhe.....	7
Yhteenvedo.....	8
1. Johdanto.....	9
2. Tutkimuksen tavoitteet.....	11
3. Kaupunkien läheinen maaseutu urbaanin ja ruraalin rajapintana.....	13
3.1 Kaupunkiseudun kasvu ja maaseutupoliittisen toimijaverkoston laajentuminen.....	13
3.2 Työssäkäyntialueet aluesuunnittelun kohteina.....	16
4. Maatalous kaupunkiseudun maankäyttäjänä.....	20
4.1 Maatalous seutusuunnittelussa.....	20
4.2 Seinäjoen kaupunkiseutu.....	25
4.3 Seinäjoen kaupunkiseudun maatalous.....	27
4.4 Seinäjoen kaupunkiseudun K7-kuntien rakennemalli.....	31
4.5 Ilmastostrategia ja asutopoliittinen ohjelma.....	33
5. Tutkimusaineisto ja menetelmät.....	35
5.1 Tulkintakehys.....	35
5.2 Kuntien lausunnot Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallista.....	36
5.3 Haastattelut: Asuinpaikat ja asumisen ohjaus kotieläintuotannon yhteydessä.....	39
5.4 Maatalouden infrastruktuuri ja kyläkuva.....	45
5.5 Maatalouspolitiikka asutusrakenteen ohjaajana.....	50
5.6 Kuntien ja kylien yhteistyö.....	53
6. Haastattelujen yhteenvedo.....	58
6.1 Maatalouden rooli maaseutuympäristön eheyttäjänä.....	58
6.2 Asuinpaikan valinta.....	59
6.3 Maisema ja kyläympäristö.....	59
6.4 Maatalouden maankäytöstä asuinmaaseudun rakennemalliin.....	60
7. Rakennemallityön mahdollisuudet maaseudun maankäytössä.....	61
7.1 Maatalous- ja kaupunkipolitiikka kylässä.....	61
7.2 Kaupungin läheisen maaseudun identiteetti.....	62
Lähteet.....	65
Liite: Haastattelujen teemat.....	70

Tiivistelmä

Julkaisija Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä		Julkaisun nimi Maatalous- ja maaseutumiljöö kaupunkiseudun yhdyskuntasuunnittelun haasteena Seinäjoen kaupunkiseudulla	
Julkaisusarja 5/2012		Ilmestymisajankohta Elokuu 2012	
ISSN 1238-6464	ISBN 978-952-227-674-2 (painettu) ISBN 978-952-227-675-9 (verkkojulkaisu)	Kokonaissivumäärä 71	
Tekijä Jukka Sihvonen		Avainsanat kaupungin läheinen maaseutu, maatalous, yhdyskuntasuunnittelu, maaseutupolitiikka, vuorovaikutus, rakennemalli, työssäkäyntialue	
Julkaisun kuvaus Suomen eduskunta hyväksyi vuonna 2007 kunta- ja palvelurakenteita uudistavan puitelain. Vuoteen 2012 voimassa oleva puitelaki velvoitti Suomen 17 suurinta kaupunkiseutua laatimaan maankäyttöä, asumista ja liikennettä sekä palvelujen yhteensovittamista koskevat kaupunkiseutusuunnitelmat. Seinäjoen kaupunkiseudulla Alavus, Ilmajoki, Jalasjärvi, Kuortane, Kurikka, Lapua ja Seinäjoki laativat vuoden 2009 loppuun mennessä kaupunkiseudun yhteisen maankäytön rakennemallin. Seinäjoen kaupunkiseudulla maatalous nähdään tärkeänä osaamis- ja innovaatiopolitiikan ts. kaupunkiseutupolitiikan elementtinä. Rakennemallin avulla Seinäjoen kaupunkiseudun kunnat pyrkivät sovittamaan yhteen maatalouden ja uudisrakentamisen maankäyttötarpeita. Seinäjoen kaupunkiseudulla suuret maatilat tuotantopihoinen tarvitsevat paljon peltoalaa tuotannon ylläpitämiseen. Yhtä lailla kasvava asutus tarvitsee tontteja, joita kehyskunnissa mielellään kaupataan maaseudun taajamien läheisyydestä ja haja-asutusalueelta. Se sopii maaseutupolitiikan asumispoliittisiin tavoitteisiin. Tietyin paikoin näiden intressien välille tulee ristivetoa ja se luo haasteen niin yhdyskuntasuunnittelun seutuyhteistyölle kuin maaseudun paikalliselle kehittämiselle. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten asumisen sijaintia halutaan ohjata kaupunkiseudulla, jossa suurimittakaavaisen teollisen maatalouden vaikutus on moniulotteinen. Raportissa maaseutualueiden maankäyttöä käsitellään yhdyskunta- ja ympäristösuunnittelun, maatalouden sekä maaseutupolitiikan näkökulmasta.			

Sammandrag

Utgivare Landsbygdspolitiska samarbetsgruppen	Publikation Lantbruket och landsbygdsmiljön som en utmaning för samhällsplaneringen i Seinäjoki stadsregion		
Seriens nummer 5/2012	Utgivningsdatum Augusti 2012		
ISSN 1238-6464	ISBN 978-952-227-674-2 (häftad) ISBN 978-952-227-675-9 (PDF)	Sidantal 71	
Forfattare Jukka Sihvonen	Nyckelord stadsnära landsbygd, lantbruk, samhällsplane- ring, landsbygdspolitik, växelverkan, strukturmö- dell, pendlingsregion		

Beskrivning av publikationen

År 2007 godkände Finlands riksdag en ramlag om en kommun- och servicestrukturreform. Ramlagen, som gäller till utgången av 2012, förpliktar de 17 största stadsregionerna i Finland att göra upp stadsregionplaner om markanvändning, boende och trafik samt samordning av servicen. Kommunerna Alavo, Ilmajoki, Jalasjärvi, Kuortane, Kurikka, Lappo och Seinäjoki inom Seinäjoki stadsregion gjorde före utgången av 2009 upp en gemensam strukturmodell för markanvändningen inom stadsregionen.

Inom Seinäjoki stadsregion betraktas lantbruket som ett viktigt element i kunskaps- och innovationspolitiken, dvs. stadsregionspolitiken. Med hjälp av strukturmodellen ska kommunerna inom Seinäjoki stadsregion sammanjämka markanvändningsbehoven för lantbruket och nybyggandet.

Inom Seinäjoki stadsregion behöver stora jordbruk med sina produktionsgårdar mycket åkerareal för att kunna upprätthålla produktionen. Å andra sidan behöver den ökande bebyggelsen tomtmark som kranskommunerna gärna bjuder ut till försäljning i närheten av tätorterna på landsbygden och i glesbygden. Detta passar väl ihop med landsbygdspolitikens mål i fråga om boende. På vissa punkter är nämnda intressen motstridiga och detta skapar en utmaning för både regionsamarbetet i fråga om samhällsplanering och den lokala utvecklingen av landsbygden.

I denna undersökning studeras hur placeringen av boendet styrs inom en stadsregion där det storskaliga industriella jordbrukets påverkan är mångdimensionell. I rapporten behandlas markanvändningen inom landsbygdsområdena ur samhälls- och miljöplaneringens, lantbrukets och landsbygdspolitikens synvinkel.

Summary

Publisher Rural Policy Committee		Publication Agricultural and rural milieu as a challenge to urban planning in the Seinäjoki urban region	
Serial number 5/2012		Date of publication August 2012	
ISSN 1238-6464	ISBN 978-952-227-674-2 (Printed) ISBN 978-952-227-675-9 (PDF)	Number of pages 71	
Author Jukka Sihvonen		Keywords Rural areas close to urban areas, agriculture, urban planning, rural policy, interaction, structural model, commuting area	

Description of the publication

In 2007, the Finnish Parliament approved the framework act for reforming local government and services structures. In force until 2012, the framework act obliged the 17 largest urban regions in Finland to prepare urban region plans concerning land use, housing and transport, as well as the coordination of services. In the Seinäjoki urban region, by the end of 2009 Alavus, Ilmajoki, Jalasjärvi, Kuortane, Kurikka, Lapua and Seinäjoki prepared a joint structural model for land use in the urban region.

The Seinäjoki urban region views agriculture as an important element in knowledge and innovation policy, i.e. urban region policy. With the help of the structural model, municipalities in the Seinäjoki urban region aim to reconcile the land

use needs of agriculture and new construction. To sustain production, large farms and their production premises require plenty of field area in the Seinäjoki urban region. At the same time, plots are needed for increasing inhabitation. The municipalities surrounding Seinäjoki prefer to sell plots near rural built-up areas and in sparsely populated areas, which suits the housing policy objectives forming part of rural policy. In some places, these interests conflict, posing a challenge to both regional cooperation in urban planning and local rural development.

This study examines steering preferences for the location of housing in an urban region where large-scale industrial agriculture has diverse impacts. The report discusses land-use in rural areas, from the perspective of urban and environmental planning, agriculture and rural policy.

Esipuhe

Tässä tutkimuksessa on tarkastelu sitä, millä tavoin kaupungin läheistä maaseutua pyritään kehittämään ja rakentamaan kuntien yhteisesti määrittämän maankäytön rakennemallin avulla. Tutkimus kohdistui kaupunkiseudulle, jossa peltoalan säilyttäminen pitää osata sovittaa yhteen kasvavan maaseutuasutuksen kanssa. Se vaatii monialaista asiantuntemusta, joka koostuu suunnittelijoiden, virka- ja luottamushenkilöiden sekä paikallisten asukkaiden osaamisesta. Tässä raportissa pohditaan kyläsuunnittelun toimintamalleja ja roolia maatalousvaltaisen kaupunkiseudun kehittämisessä. Maankäytön rakennemalli tarjoaa lähtökohdan, jota on mahdollista laajentaa pelkästä maankäytön suunnittelusta laajempaan elinympäristön kehittämistä ohjaavaan vuorovaikutteiseen suunnittelumalliin.

Tutkimus on kirjoitettu Itä-Suomen yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksella. Tutkimuksen kenttätöitä on tehty Seinäjoen kaupunkiseudulla. Erityiskiitokset tutkimukseen haastatelluille asiantuntijoille. Kiitokset keskusteluista ja kommenteista hankkeen ohjausryhmälle, johon kuuluivat professori Ari Hynynen, projektiarkkitehti Jyrki Kuusinen, professori Raine Mäntysalo, yliarkkitehti Raija Seppänen sekä kaavoitusarkkitehti Kaisa Sipilä. Lea Kerviselle, Maarit Sirenille, Mervi Heikkiselle ja Eero Uusitalolle kiitokset työn rakennetta korjaavista kommenteista.

Joensuussa 16. elokuuta 2012

Jukka Sihvonen

Yhteenvedo

Tämän tutkimuksen kohteena on Seinäjoen kaupunkiseudun Alavuden, Ilmajoen, Jalasjärven, Kuortaneen, Kurikan, Lapuan ja Seinäjoen kuntien laatima, vuoteen 2040 saakka ulottuva K7-rakennemalli ja sen merkitys kaupungin läheisen maaseudun maankäytön ohjauksessa. Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemalli on tehty kunta- ja palvelurakennemuutoksen eli Paras-hankkeen puitelain edellyttämänä. Vuoden 2007 puitelaki velvoitti 17 suurinta kaupunkiseutua laatimaan maankäyttöä, asumista ja liikennettä sekä palvelujen yhteensovittamista koskevat kaupunkiseutusuunnitelmat. Kysymys oli kaupunkiseudun yhteistyöalueen määrittämisestä, johon maankäytön osalta puitelaissa ehdotettiin joko kaupunkiseudun rakennemallin tai yhteisen yleiskaavan laadintaa. Seinäjoen kaupunkiseudun kunnat laativat vuoden 2009 loppuun mennessä seudun maankäyttöä ja yhdyskuntarakenteen ohjaamista varten yhteisen rakennemallin. Kuntien rakennemallityö loi vision kaupunkiseudun tulevasta yhdyskuntarakenteesta. Kysymyksessä ei ole oikeusvaikutteinen maankäytön ohjausväline, vaan kaupunkiseudun kuntien yhteinen toimintamalli, jonka avulla kunnat sovittavat yhteen maankäytön, asumisen ja liikenteen suunnitelmiaan.

Rakennemallin avulla kunnat luovat yhteistä käsitystä maatalouden maankäytön tarpeista sekä uudisrakentamisen sijoittumisesta kaupunkiseudun työssäkäyntialueella. Samalla ne muokkaavat myös kaupungin läheisen maaseudun kehittämisen suuntaviivoja. Seinäjoen kaupunkiseudulla maatalouspolitiikka ja kaupunkipolitiikka omaavat yhteisiä intressejä: maatalous nähdään tärkeänä osaamis- ja innovaatiopolitiikan ts. kaupunkiseutupolitiikan elementtinä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten asumisen sijaintia halutaan ohjata Seinäjoen kaupunkiseudulla, jossa suurimittakaavaisen teollisen maatalouden vaikutus on moniulotteinen. Seinäjoen kaupunkiseudulla maatalous on merkittävä aluetaloudellinen toimija ja alueidentiteetin muodostaja. Teollinen, suuryksiköiden maatalous tuotantopihoinen tarvitsee paljon peltoalaa ja siihen liittyvää infrastruktuuria. Yhtä lailla kasvava asutus tarvitsee tontteja, joita kehyskunnissa mielellään kaupataan maaseudun taajamien läheisyydestä ja haja-asutusalueelta. Se sopii maaseutupolitiikan asumispoliittisiin tavoitteisiin. Tietyin paikoin näiden intressien välille tulee ristivetoa ja se luo haasteen niin yhdyskuntasuunnittelun seutu-yhteistyölle kuin maaseudun paikalliselle kehittämiselle.

Rakennemallityö ymmärretään tutkimuksessa kaupunkiseudun yhdyskuntarakenteen kehittämisprosessina. Tutkimuksessa tarkastellaan maankäyttöä yhdyskunta- ja ympäristösuunnittelijoiden, maatalouden asiantuntijoiden sekä maaseudun kehittäjien näkökulmasta.

1. Johdanto

Tämän tutkimuksen kohteena ovat kaupunkiseudun asuinympäristön suunnittelun ehtoja määrittävät tekijät. Yksi sellainen on kunnallinen maapolitiikka, jota ohjaavat erilaisten toimijoiden intresseistä johtuvat päätökset. Kaupunkiseutu koostuu useista kunnista, jolloin niiden maankäytön päätöksiä joudutaan huomioimaan laajassa poliittisessa kehityksessä. Tutkimuksen kohdealue on Seinäjoen kaupunkiseutu.

Kaupunkipoliittisesti Seinäjoen seudusta visioidaan yhdyskuntarakenteellisesti yhtenäistä aluetta. Maaseutupolitiikan näkökulmasta alueella tulee suosia haja-asutusta ja maatalouspolitiikalla Seinäjoen seudulla halutaan turvata suurimittakaavaisen maataloustuotannon jatkuvuus. Asetelma, jossa kohtaavat modernin, voimistuvan kotieläintuotannon ja kasvavan asutuksen paineet sekä yhtenäisyyttä ja kilpailukykyä rakentavan kaupunkiseudun toiveet, avaa seutusuunnittelun yhteistyötä myös maankäytön osalta.

Seinäjoen kaupunkiseudun seitsemän kuntaa ovat laatineet yhteisen maankäytön rakennemallin. Yhdyskuntasuunnittelussa rakennemallin laadinta ei sinänsä ole uusi käytäntö. Tutkimuksen kannalta se kuitenkin sisältää mahdollisuuksia tarkastella ja arvioida maaseutumaisten ja kaupunkimaisten alueiden suunnittelua teoreettisesti yhdistävistä lähtökohdista. Rakennemallin yhteydessä kunnat joutuvat yhdessä jäsentämään maankäyttöä, asumista ja liikennettä ja sovittamaan omia kaavoituskäytäntöjään kaupunkiseudun kokonaisuuteen.

Kaupunkiseutujen asema Suomen aluerakenteellisessa kehityksessä on vahvistunut sekä aluepoliittisten ohjelmien että kaupunkiseutujen ulkoisen ja sisäisen muuttoliikkeen vuoksi. Tämä on ollut toisiaan tukevaa ja vahvistavaa kehitystä. Kaikkiaan kehitys on luonut laajoja pendelöintiin perustuvia kaupunkiseutujen työssäkäyntialueita ja synnyttänyt uusia hallinnollisia ja toiminnallisia haasteita. Työssäkäyntialue ei kuitenkaan ole pelkästään kaupunkia eikä maaseutua, vaan useiden keskusten ja hajautuvan asutuksen luonnehtimaa laajaa seutua. Kysymyksessä on muuttoliikkeen, asumisen ja pendelöinnin määrittämä alue, jonka tulevaisuuden tiimoilta on nousemassa esiin uudenlaisia alue- ja yhdyskuntasuunnittelun kysymyksiä.

Paras-hankkeen puitelain tavoitteeksi asetettiin eheä ja toimintakykyinen kuntarakenne ja siinä yhteydessä maaseudulle hajautuva asuminen nähdään tehottomuutena, sillä se kasvattaa palvelujen ja kunnallistekniikan kustannuksia (Kuntaliitto & al. 2008, 10–11). Ekologisena ongelmana hajautuva asutus kasvattaa liikennemääriä ja ilmakehässä olevaa hiilidioksidin määrää, mikä nähdään ilmastonmuutoksen hillintää hidastavana tekijänä. Ilmastonmuutoksen hillinnän yhteydessä puhutaan kestävästä yhdyskuntarakenteesta, joka on tiivis, tehokas sekä liikkumistarvetta ja liikennemääriä vähentävä rakenne. (Virtanen 2011, 243.)

Maaseutu- ja kaupunkipolitiikassa yhdyskuntarakenteen muoto ja käsitteet jakavat näkemyksiä, sillä kun kaupunkipolitiikassa yhdyskuntarakenteita halutaan tiivistää ja täydentää tehokkuuden tavoitteina, niin maaseutupolitiikassa maaseutualueita halutaan kehittää asumisen nimissä. Maaseutupoliittiseen kokonaisuohjelmaan 2005–2008 kirjoitettiin vuonna 2004, että maaseutupolitiikan linjana on *”vähentää asumisen esteitä ja lisätä asumista maaseudulla huolehtimalla siitä, että maaseutu säilyttää kilpailukykyisyytensä terveellisenä, turvallisena ja luonnon kanssa sopuisena sekä yhteiskunnallisilta kustannuksiltaan kohtuullisena elinympäristönä”* (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2004, 77). Maaseutupolitiikassa korostettiin luonnon läheisyyttä ja asumisen väljyyttä, mikä todetaan yhdeksi tärkeimmistä maaseudulle muuttajia houkuttelevaksi tekijäksi (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2004, 75).

Kaupunkipolitiikan tavoitteissa puolestaan painotettiin maankäytön toimenpiteitä: *”yhdyskuntasuunnittelussa, kaavoituksessa, asunto-, maa- ja liikennepolitiikassa on tavoiteltava eheää yhdyskuntarakennetta ja kestävä kehitystä”*. Eheä tarkoittaa tiivistä, ympäristöä vähemmän kuluttavaa, rakennetta. (Kähkönen 2006, 4–19.) Väljyyttä ja eheyttä korostavien näkemyskiistojen kohteena ovat keskustaungista noin 40–50 kilometrin vyöhykkeen sisälle jäävät kehyskuntien maaseutualueet, mutta eivät niinkään kauempana sijaitsevat harvaan asutun maaseudun alueet.

Kaupunkiseuduista onkin yhdyskuntarakenteellisesti muotoutumassa uusi käsitteellinen kategoria, jossa joudutaan etsimään uudenlaisia suunnittelun tapoja ja jossa osataan havainnoida asuinpaikkoja ja alueita niin muodon, rakenteen kuin identiteetin kannalta. Kaupunkiseudut sisältävät kaupunki- ja maaseutu-

kuntia sekä niiden keskuksia, taajamia, kirkkonkyliä ja kyliä, mutta myös luonnon- ja rakennettua ympäristöä, metsää ja maatalousmaisemaa. Kuntaliitoskeskusteluissa on jo tuotu esiin niin kaupunkiseudun uusia aluerajaustapoja kuin identiteetin kuvauksia.

Helsingin Sanomat (2010) esitteli asuntoministeri Jan Vapaavuoren kokoaman kaupunkiseutujen kehittämisistä pohtineen Era17-työryhmän tuloksia ja veti jo otsikollaan ”Rajat kaupunkien leviämislle” vahvaa kaupunki-maaseuturajausta. Työryhmä esitti maankäytön tiivistämistä ns. *urban growth boundary* -mallin mukaisesti. Kysymyksessä on Yhdysvalloissa ja Australiassa käytetty palveluvyöhykemalli, joka määrittää kaupunkimaisen kasvun rajan. Vyöhykkeen sisällä kunta tarjoaa asukkaille koulut, päivähoidopalvelut yms., mutta vyöhykkeen ulkopuolella asukas joutuisi itse huolehtimaan koulukyydeistä ja vesihuollosta. Samassa lehtiartikkelissa Jukka Noposen mukaan Sitra houkuttelee Suomen kuntia kokeilemaan palveluvyöhykemallia. Noposen mukaan yhdyskuntarakenteen eheyttäminen pitää soveltaa aluetasolla järkevästi, palvelujen ohjaaminen kyliin voi houkutella niihin uusia asukkaita. (Helsingin Sanomat 2010a.)

Maaseudun Tulevaisuus -lehden (2010) haastatteluisa professori Hannu Katajamäen mielestä yhdyskuntarakenteen hajautuminen on kyllä ongelma pääkaupunkiseudulla, mutta on jälkiviisasta pakottaa ihmisiä asumaan tiiviimmin vuosikymmeniä kestäneen hajautuneemman asumismuodon sijaan. (Maaseudun Tulevaisuus 2010a.) Katajamäki jatkaa keskustelua ja esittelee Maaseudun Tulevaisuus -lehdessä marraskuussa 2010 uuden, kaupungin ja maaseudun yhdistelmää kuvaavan, käsitteensä – ”maaseutukaupunki”. Käsite kuvaa lähinnä kuntaliitosten kautta syntyneitä kaupunkimaisia ja maaseutumaisia ympäristöjä sisältäviä laajoja kaupunkialueita, kuten Seinäjoki tai Salo. Katajamäen mukaan tällaiset kunnat voisivat itse yhdyskuntarakenteensa perusteella päättää, ottavatko ne käyttöön nimityksen kaupunki vai maaseutukaupunki. (Maaseudun Tulevaisuus 2010b.)

Katajamäen käsitteellinen avaus on osuva kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusalueen kannalta. Maaseutukaupunki on hybridi, joka tavallaan luo uudelleen alueellista identiteettiä, ja käsite tarjoaa mahdollisuuden ymmärtää myös maatalous monivaikeutena toimijana, niin (lähi)ruuan kuin maise-man- ja ympäristötuottajana. Sen ohella maaseutu-

kaupungin yhdyskuntasuunnittelussa kyläasumista voidaan arvioida tiiviin tilan rinnalla myös väljän tilan merkityksessä. Maankäytössä se merkitsee paikallisten elinkeinotarpeiden yhteensovittamista asumisen suunnitteluun, ja siinä rakennemalli on toimiva tapa. Kaupunkiseutua koskevassa yhdyskuntasuunnittelussa kysymys on silloin siitä, miten maataloudesta ja kylätoiminnasta lähtevät tavoitteet huomioidaan kuntien omassa ja yhteisessä maankäytön suunnittelussa ja kaupungin maaseudun vuorovaikutuspolitiikan rakentamisessa.

Tämä tutkimus käsittelee kaupungin läheistä maaseutua. Kohteena on Seinäjoen kaupunkiseudulle laadittu maankäytön rakennemalli. Kysymyksessä on vahva väestönkasvualue ja voimaperäinen maatalousseutu. Suomen mittakaavassa seutu on siinä mielessä ainutlaatuinen ja soveltuu hyvin maankäyttötutkimuksen kohteeksi.

Empiirinen aineisto koostuu kaupunkiseudun työskäytäntöalueen rakennemallin laadintaprosessin materiaaleista.

Tutkimus ei selvitä syrjäisen maaseudun kysymyksiä, vaikka käsitteelekin sen ydintoimintoja, asumista ja maataloutta. Kaupunkien läheisyydessä eri toiminnot kilpailevat maa-alasta vahvemmin kuin syrjäisellä maaseudulla. Kaupunkiseuduilla asuinmaaseudun kehittämisen tavoitteet on nähtävä myös maankäytön kysymyksinä ja toisin päin maankäytön tavoitteet maaseutuasumisen kysymyksinä. Sen sijaan tapausten ja aineiston perusteella tutkimuksen tuloksia ei voida soveltaa yleisesti maaseudun maankäytön suunnitteluun. Mutta sellaisille alueille, joilla maaseutu- ja kaupunkipolitiikka kohtaavat, rakennemallin prosessin tutkimus voi antaa uutta näkökulmaa. Kuinka tällaisella alueella maaseutuasumiseen liitetty vapaus käsitellään? Tutkimuksella pyritään luomaan näkökulmaa siihen, mitkä tekijät ensisijaisesti määrittävät asuinpaikan valinnan vapautta kaupunkien läheisellä maaseudulla.

2. Tutkimuksen tavoitteet

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten kaupunkiseutua koskevissa maankäytön visioissa sekä kaupunkia että maaseutua koskevat tilakäsitykset tulevat esiin. Kaupunkiseudulla kohtaavat erilaisten toimijoiden intressit. Tutkimustehtävänä on selvittää rakennemallityön ohjausvaikutusta ja mahdollisuuksia maaseudun maankäyttöön liittyvien intressien jäsentäjänä ja koordinoijana.

Tutkimuksessa tarkastellaan ensinnäkin sitä, millä tavoin Seinäjoen kaupungin kehyskuntien asumista, maataloutta ja ympäristöä koskevat tavoitteet suhteutuvat yhteisesti määriteltävään Seinäjoen kaupunkiseudun, ns. K7-kuntien Alavuksen, Ilmajoen, Jalasjärven, Kurikan, Kuortaneen, Lapuan sekä Seinäjoen, maankäytön rakennemalliin. Samalla tarkastellaan sitä, millainen on maaseutupolitiikan suhde maa- ja ympäristöpolitiikkaan. Tavoitteena on etsiä lähtökohtia toimintamalliin, jonka avulla kaupunkiseudun maatalouteen ja maaseutuasumiseen liittyviä ympäristökysymyksiä voidaan käsitellä ja tuoda mukaan kaupunkiseutusuunnitteluun.

Maaseutumaista asuinympäristöä tarkastellaan yhteistyössä määritettävän maankäytön näkökulmasta. Tässä se tarkoittaa kuntien ja kylien välisten toimintatapojen etsintää kaupunkiseutusuunnittelun yhteydessä. Tutkimuksessa on haastateltu maankäyttöön eri tavoin osallistuvia ihmisiä ja haettu toimijoiden käsityksiä siitä, kuinka rakentamista tulisi ohjata kyseisellä kaupunkiseudulla. Rakennemallia tarkastellaan eräänlaisena kaupunkiseudun maankäyttöä jäsentävänä työvälineenä. Tutkimuksen yhtenä tavoitteena on käsitellä rakennemallin laadintaa virkatyön ja vapaaehtoisuuteen perustuvan toiminnan yhteistyönä. Haastattelujen ja kirjallisuus- sekä muun dokumenttiaineiston avulla tehdään tulkinta käsityksistä, jotka ohjaavat Seinäjoen kaupunkiseudun maaseutualueiden suunnittelua. Samalla jäsenetään yhdyskuntasuunnittelun roolia kaupunkia ja maaseutua käsitteellisesti yhdistävällä alueella, josta on vallalla erilaisia nimikkeitä, kuten kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusalue, kaupungin läheinen maaseutualue, välialue tai urbanisoitunut maisema.

Tutkimus koskee kaupungin läheistä maaseutualuetta ja teoreettinen viitekehys pohjautuu yhdyskuntasuunnittelun kirjallisuuteen. Teoreettisten yhtymäkohtien avulla analysoidaan eri toimijoiden tilakäsityksiä. Tutkimuksessa tarkastellaan myös sitä, kuinka eri toimijat suhtautuvat hajarakentamiseen Seinäjoen kaupunkiseudulla, jossa on runsaasti maatalousvaltaista haja-asutusta. Työn varsinainen tutkimustehtävä on selvittää rakennemallityön mahdollisuuksia maaseudun maankäyttöön liittyvien intressien jäsentäjänä ja koordinoijana.

Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallia koskevat tutkimuskysymykset kulmineituvat seuraavasti:

- Mitkä toimijat ovat organisoituneet rakennemallityöhön?
- Millä ehdoilla rakennemallissa ohjataan yhdyskuntamuodostusta?
- Mitä maaseutuympäristöön liittyviä arvoja Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallin toimijat tuovat esiin?
- Kuinka eri toimijat suhtautuvat hajarakentamiseen Seinäjoen kaupunkiseudulla?
- Mitä toimijoita se sulkee sisäänsä ja jättää ulkopuolelle?
- Keitä rakennemallityöhön voisi jatkossa osallistaa?

Työssäkäyntialuetta tarkastellaan tässä tutkimuksessa ympäristön lähtökohdista. Arkkitehtuuri ja yhdyskuntasuunnittelu tarjoavat yhden lähtökohdan tarkasteltaessa työssäkäyntialuetta rakennettuna ympäristönä ja sen suunnittelua vuorovaikutteisena käytäntönä. Seinäjoen kaupunkiseudun kunnat tekevät itsenäisiä asuinrakentamiseen liittyviä sijaintipäätöksiä, mutta rakennemallin myötä päätöksiä on arvioitava entistä enemmän seudullisesti toimintoja yhteen sovittavan maankäytön kannalta.

Luvussa kolme tarkastellaan kaupunkialueiden pistemäistä leviämistä käsittelevää tutkimusta sekä kaupunkiseutua kaupunki-, maaseutu- ja maatalouspolitiikan kohtaamisena. Yhdyskuntasuunnittelussa aluetta ei käsitetä pelkästään kaupunkina tai maaseutuna, vaan jonain joka sisältää piirteitä molemmista aluetyypeistä. Kaupunkiseutusuunnittelussa on kysymys kokonaisuuden hallinnasta, jolloin yhdyskuntasuunnittelu ymmärretään yleensä fyysisen ympäristön järjestämisenä. Tässä yhteydessä sen sijaan suunnittelua tarkastellaan proseduurina ja prosessinomaisena käytäntönä. Prosessin kannalta tutkimuksessa tarkastellaan lähinnä sitä, mitkä tahot ovat suunnittelussa mukana ja miten ne perustelevat tavoitteitaan ja kuinka kaupungin läheinen maaseutualue kehittyy alue- ja kuntapolitiikassa tapahtuneiden uudistusten muokkaamana aluetyyppinä.

Luku neljä käsittelee maataloutta kaupunkiseudulla sekä Seinäjoen kaupunkiseutua ja sen kuntien laatimaa rakennemallia. Luvussa viisi esitellään tutkimusaineisto sekä luvuissa kuusi ja seitsemän tehdään tutkimuksen johtopäätökset.

3. Kaupunkien läheinen maaseutu urbaanin ja ruraalin rajapintana

3.1 Kaupunkiseudun kasvu ja maaseutupoliittisen toimijaverkoston laajentuminen

Kaupunkien läheinen maaseutu on identiteetiltään nimensä mukaisesti sekä kaupunkimainen että maaseutumainen. Alue- ja kaupunkisuunnittelua koskevis-
sa tutkimuksissa kaupunkien läheistä maaseutua on tarkasteltu tiiviin ja hajautuvan rakenteen yhteyksissä. Niiden vastakohtaisuudesta syntynyttä jakolinjaa on Euroopassa ja Yhdysvalloissa tehdyissä tutkimuksissa seurattu usean vuosikymmenen ajan. Niissä käy ilmi, että kaupungin ja maaseudun rajapinnan ympäristöä on pyritty hallitsemaan erilaisten suunnitelmien, ohjelmien ja politiikkatoimien avulla. Kaupunkien läheinen maaseutu on todettu kasvualueeksi ja kasautumisen myötä ekologiseksi ongelma-alueeksi tai identiteetiltään vajavaiseksi. Tutkimuksista tulee ilmi, että kaupungin läheiselle maaseudulle edelleen suunnitellaan yhteisöllisyyttä ja ympäristöstävällisyyttä tavoittelevia mallialueita.

Harvey (2000) kirjoittaa tutkimuksessaan ihanteellisten kaupunkimallien ja politiikan välisestä suhteesta. Harveyn mukaan idealististen suunnitelmien ydin on yhteisöllisyys. Englannissa se löytyy 1800-luvun lopun Ebenezer Howardin puutarhakaupunkisuunnitelman ideaalista, josta 1900-luvun lopun Yhdysvalloissa on kiteytynyt uusurbanismi-niminen kaupunkisuunnitteluliike. Molemmissa yhteisöllisyys yhdistetään pikkukaupunkielämän sosiaaliseen turvallisuuteen ja yhdyskuntarakenteen kestävyYTEEN. Uusurbanismin tilakäsityksen mukaan suurkaupungin sosiaaliset ja ympäristöongelmat ratkaistaan tiiviimpien, ihmisten kohtaamista edesauttavien asuinalueiden avulla. Uusurbanismi haluaa yhdistää työnteon ja asumisen sekä palvelut pikkukaupunkimaiseen vilkkautteen. Se pohjustaa tavoitettaan ekologisilla rakentamiskäytöksillä ja arkkitehtonisella laadulla. Uusurbanismin tärkeä piirre on design, jossa talojen ulkoasuun etsitään malleja menneestä. Liike tavoittelee kokonaisuutta ja haluaa tarjota vastakohtana laajalle leviävälle ja persoonattomille esikaupungeille. Se haluaa olla

esikuva siitä, miten kaupunkia ja maaseutua voidaan yhdistää muutoseikkoihin perustuvalla rakentamisella. Harveyn mukaan positiivisista mielikuvista huolimatta uusurbaani ideologia tuottaa ideaalia, joka on liian valmis ja selkeä arkielämän kannalta, ja siksi sen yhteisöllisyysretoriikka on yksioikoista ja myös ahdistavaa. Harvey viittaa siihen, että yhteisöllisyyttä pitäisi auttaa siellä missä sitä jo on. Yhteisöllisyyttä ei voi tuoda ulkoapäin. (Harvey 2000, 168–172.) Uusurbaanissa rakennetavoitteessa asuinalue on kompakti ja perustuu esteettisesti harkittuun arkkitehtuuriin. Se on yksi ideaalimalli, joka osaltaan pyrkii yhdistämään kaupungin ja maaseudun piirteitä ja ratkaisemaan niiden välisen dilemman – vapaasti kasvavan esikaupungistumisen.

Kytän & Kahilan (2006) asuinympäristön merkityksiä ja asuinpaikan valintoja kartoittavassa tutkimuksessa ilmenee, että asuinalueita on toteutettu uusurbaanien ideoiden mukaan etenkin Hollannissa, Englannissa ja Ruotsissa. Suomessa Vantaan Kartanonkoski edustaa kyseistä suunnitteluideologiaa, jossa oleellista on autoilun vähentäminen sekä tiiviisti ja arkkitehtonisesti harkittujen yhdyskuntien rakentaminen. Kytä ja Kahila toteavat, että ideologisesti uusurbaaniliike kytkeytyy 1980-luvulla tapahtuneeseen ympäristötietoisuuden nousuun. Heidän mukaansa se on myös onnistunut tavoitteissaan. Yhdysvalloissa tehty asuinalueita vertailevat tutkimukset osoittavat, että ihmiset kokevat uusurbaanin ideaalin mukaisesti rakennetut alueet yhteisöllisemmäksi kuin tavalliset asuinalueet. Uusurbanismia edustavien alueiden suunnittelu ja arkkitehtuuri onnistuivat tavoittamaan yhteisöllisyyden kokemuksen, alueeseen identifioitumisen. (Kytä & Kahila 2006, 24–45.)

Uusurbaanit alueet eivät ole rakenteeltaan perinteisiä lähiöitä, vaan tiiviitä, eurooppalaisia kyliä muistuttavia asuinalueita. Tämä hyviin liikenneyhteyksiin perustuva malli tulee korostumaan pääkaupunkiseudun ja metropolialueen maaseutualueilla, joihin suuntautuva muuttoliike halutaan ohjata tiiviimmin rakennettuihin yhdyskuntiin.

Uusurbaani malli on yksi ratkaisu toiminnalliselta vilkkauteltaan eurooppalaiseen maaseutuun rinnastu-
tuvaan metropolialueen asutusrakenteen suunnitteluun. Pääosin Suomi on kuitenkin harvaan, mutta kauttaaltaan, asuttu maa, joka varsinkin väestötiheydeltään eroaa tiheästi asutusta Keski-Euroopasta

(Sireni 2011, 12). Suomessa aluerakennekeskustelu on tosin voimistunut yhtä aikaa väestön keskittymisen kanssa. Sen vuoksi maankäytön, asumisen ja liikenteen suunnittelua on kohdennettu nopeasti kasvaville kaupunkiseutujen työssäkäyntialueille ts. usean kunnan muodostamille työpaikka- ja asuntomarkkina-alueille. Tämä siksi, koska suuremmilla työssäkäyntialueilla haja-asutus on pistemäisesti laajentunut. (Helminen & Ristimäki 2007, 58–66.)

Vastaava kehityskuvio tulee esiin myös Ponnikkaan & al. (2010) Suomen aluerakenteita käsittelevässä tutkimuksessa. Tutkimuksen mukaan Suomen aluerakenteessa on vuosien 1970–2007 välisenä aikana tapahtunut asumisen voimakasta keskittymistä kaupunkiseuduille, mikä on johtanut samalla maaseutu-asutuksen harvenemiseen. (Ponnikas & al. 2010, 41–42.) Suomen pysyvästi asuttu alue on siis pienentynyt sijoittuen vähitellen kaupunkien ja kuntataajamien maaseutualueille. Keskittymisen kehityskuvio on merkinnyt seudullisten yhdyskuntarakenteiden uudelleen arviointia, jossa uudet poliittiset vaatimukset huomioidaan ja maankäytön strategiat uudistetaan.

Kaupunkien läheiseen maaseutuun kuuluu erilaisia aluetyyppejä, kuten haja-asutusalueita, kuntakeskuk- sia sekä kaupunkien rajoilla olevia satelliittitaajamia. Yhdyskuntarakenteellisessa tarkastelussa maaseutu jaetaan myös lieve- ja haja-asutusalueisiin. Lievealueilla tarkoitetaan kaupunkien keskusalueisiin tai maaseudun lähitaajamiin kytkeytyviä reuna-alueita. Lieve on kaupunkimaisuuden ja maaseutumaisuuden teknisesti määritelty rajapinta. Reuna-aluetta pidetään paikkana, jossa kaupungin ja maaseudun hyvät puolet voidaan suunnitellusti yhdistää ja toisaalta se nähdään negaationa, jonka ongelma on hallitsemattomasti hajautuva asuinrakentaminen. (Vartiainen 1990.) Ristimäen (2005) mukaan työssäkäyntialue on kaupunkiseutua laajempi, ja siihen sisältyvät vielä maaseudun muut taajamat sekä harvaan asutut alueet ja rakentamattomat alueet (Ristimäki 2005).

Kaupunkien läheinen maaseutu käsittää sekä kaupunkiseudun että työssäkäyntialueiden maaseutu- alueita, mutta niihin liittyvät rakenteelliset ongelmat ovat eriäviä. Kestävän yhdyskuntarakenteen kannalta ongelmallis on kaupunkiseutujen ja lähitaajamien hallitsemattomasti kasvavat lievealueet. Juuri tähän alueeseen kohdistuvat yhdyskuntasuunnittelun, kaa-

voituksen ja rakennemallien toimenpiteet, mutta siellä vaikuttavat myös kylien laatimat suunnitelmat ja kehittämistavoitteet. Tästä syntyy ristiriita, halutaanko kasvupainealueilla asutus ohjata tiettyihin kyliin vai kyläläisten ja muuttajien toivomille alueille. Kumpi on kestävämpi rakenne, hajautuva vai hajasijoitettu?

Suomessa kestävän yhdyskuntarakenteen kaupunkiseutua koskeva tutkimus on seurannut eurooppalaista keskustelua. Tutkimuksissa on sekä analysoitu kestävyyttä tavoitteiden kannalta (esim. Kortelainen & Vartiainen 2000) että etsitty malleja kestävyuden toteuttamiselle (mm. Lahti & al. 2001). Kestävän yhdyskuntarakenteen tutkimus on seurannut varsinkin kaupunkirakenteen leviämisen vaikutuksia tutkineen Michael Brehenyn tutkimuksia. Brehenyn (1992) mukaan 1980-luvulla tärkeäksi keskustelunaiheeksi on tullut kaupungin muoto: tietty rakenteellinen muoto kuluttaa vähemmän energiaa ja tuottaa vähemmän päästöjä. Breheny toteaa, että eri tutkimuksissa ja käytännön suunnittelutöissä energiatehokkuutta, ympäristönsuojelua, uutta asutusta, kaupunkitehokkuutta sekä strategista suunnittelua yhdisti käsite ”kompakti kaupunki” (*compact city*).

Kompaktimpia yhdyskuntia ajava tiivistämisen politiikka yleistyi Euroopassa 1990-luvulla. Esimerkiksi Englannin hallitus lähti eri tutkimuksiin nojautuen rakentamaan kestävän yhdyskunnan ohjelmaa, jossa tärkeänä lähtökohtana huomioitiin liikenteen ilmastoa muuttavat vaikutukset. Myös Euroopan komissio oli aktiivinen ja ajoi vahvasti kompaktin kaupungin yhdyskuntapolitiikkaa jo vuonna 1990 julkaisemassaan ohjelmassa (*Green Paper on the Urban Environment*). Komissio korosti kompaktin kaupungin muotoa tulevaisuuden aluerakenteellisena tavoitteena ja esitti kritiikkiä eurooppalaisten kaupunkialueiden tilallisesta järjestyksestä. Komissio alleviivasi kaksi selkeää ongelmaa: kaupunkialueiden rönsyilevä leviäminen (*urban sprawl*) sekä toimintojen (asuminen, palvelut, elinkeinot) alueellinen erottaminen kauaksi toisistaan. Breheny näki tiivistämisen mahdollisuutena, mutta ei suosittanut kompaktin mallin yksioikoista soveltamista. (Breheny 1992, 138–141.) Kortelaisen ja Vartiaisen (2000, 18) mukaan Breheny luo kuvan sosiaalisesta kaupunkiseudusta, jossa hyväksytään kohtuullinen hajakeskittyminen.

Kaupungin läheistä maaseutua on kuvattu yhdyskuntarakenteellisesti hajautuvana seutuna, mutta myös

urbanisoituvan elämäntavan alueena. Tällöin viitataan kompaktien tai uusurbaanien mallien vastakohtaan; vapaasti muotoutuvaan, pendelöintiin perustuvaan asutusrakenteeseen. Thomas Sieverts (2003) kirjoittaa, että tällaista aluetta ei suunnittelussa ole ymmärretty kokonaisuutena, eikä sillä ole identiteettiä. Hän kuvaa kaupungin ja lähialueiden kasvualuetta välikaupungin ts. välialueen (*zwischenstadt*) -käsitteellä, jonka mukaan suunnittelukeskustelu on jumiutunut eurooppalaisen kompaktin kaupungin ja amerikkalaisen kaupunkirakenteen hajautumisen välimaastoon. Sen sijaan tulisi etsiä uusia avauksia poliittisten tavoitteiden ja suunnitteluproseduurien yhteydessä. (Sieverts 2003, 152–155.)

Elämäntavan näkökulmasta on kaupunkia ja maaseutua hankala enää erottaa toisistaan. Kortelaisen (2008) mukaan yhdyskunnat ovat hybrideja, joissa vaikuttavat monet sosiaaliset, kulttuuriset ja toiminnalliset piirteet. Kortelainen toteaa, että kaupunkimainen elämäntapa on levinnyt laajalle ja perustuu hajautuneisiin sosiaaliin verkostoihin, ja se on myös syrjemmässä asuvien arkipäivää. Sen edellytyksenä on ollut autoistumisen ja tietoteknologian kehittyminen, jotka ovat mahdollistaneet myös kaupunkien monipuolisen tarjonnan. Monille kaupunkilaisille maaseutu puolestaan tarjoaa vapaa-ajan ja lomailun paikkoja. Elämäntapa sisältää sekä kaupunkiin että maaseutuun yhdistettäviä piirteitä. (Kortelainen 2008.) Kortelaisen kuvaaman kaupunkimaisen elämäntavan tärkeä piirre on liikkuvuus. Asukkaat autoilevat pitkiä matkoja töihin, palvelujen hakuun tai harrastuksiin. Asuinpaikka valitaan helposti liikkuvuutta suosivan sijainnin mukaisesti, mikä varsinkin on omiaan hajauttamaan yhdyskuntarakennetta.

Aaltosen, Hynysen ja Lodeniuksen (2010) mukaan tällainen kehitys vahvistaa esikaupungistumista. Kaupallisista palveluista ”paisuvat” automarketit ja kauppakeskukset hyödyntävät ja perustavat toimintansa ihmisten liikkuvuuteen ja näin osaltaan myös vahvistavat hajauttamisen logiikkaa. (Aaltonen & al. 2010, 8–11). Paras-hankkeen yksi keskeinen tavoite on ollut yhdyskuntarakenteiden eheyttämisen täydennysrakentamisella. Kaupunkiseuduilla uudistuksen tähtäimessä on kuntien maapolitiikan haastaminen seudullisella maapolitiikalla. Eheyttämisen toimenpiteet kohdistuvat tällöin lievealueen hallintaan. Kaupunkiseuduilla rakentamisella täydennettäisiin olemassa olevia yhdyskuntia ottamalla käyttöön tyhjiillään olevat tontit ja haja-asutusalueella

uudisrakentaminen ohjattaisiin mielellään olemassa olevien yhdyskuntateknisten verkkojen yhteyteen. Sairisen & Maijalan (2009) mukaan kysymys on eheyttämispoliitikasta, jonka yhtenä tavoitteena on asutokysynnän alueellisella ohjauksella hillitä yhdyskuntarakenteen hajautumista. Tutkimuksissa on ongelmaksi havaittu eheyttämispoliitikan ja todellisen yhdyskuntakehityksen suhde. Toimijat ovat eri mieltä siitä, mikä on hajautumista ja mikä eheyttämistä ja kuinka hajautumiseen voidaan vaikuttaa (Sairinen & Maijala 2009, 8–9.) Kaupungin läheinen maaseutu voidaan tulkita välialueena, jonka yhdyskuntasuunnittelussa ja alueellisessa kehittämisestä vaikuttaa eri suuntiin vetäviä voimia.

Hynynen (2009) kirjoittaa välialueesta ”seutuistuneena kaupunkina”. Sen sisältöä ei enää varsinkaan Yhdysvalloissa tavoita eri disiplineihin sektoroituneen suunnittelun keinoin eivätkä kielenkäytössä esiintyneet ”maaseutu” ja ”kaupunki” enää löydy sellaisina perinteisen maankäytön puhtaina kategorioina. (Hynynen 2009, 18.) Suomessa kaupunkiseutujen kylillä on oma, esikaupungista poikkeava, roolinsa. Tutkijoiden mukaan kylämaisen elämäntavan tärkein piirre on yhteisöllisyys. Kylillä on esimerkiksi jo pitkään tehty omaehtoista lähidemokratiaa toteuttamalla kyläsuunnitelmia. (Aaltonen & al. 2010, 8–11.) Sellaisella toiminnalla on merkitystä kasvualueen maankäytössä, sillä se nostaa kylän identiteettiä ja estää Sievertsin mainitseman identiteettiongelman. Kaupunkisuunnittelutoiminta on aina ollut keskusveitoista, jolloin sen tehtävänä on pohjustaa kasvua ja säädellä sen vaikutuksia.

Eurooppalaisten kaupunkiseutujen tulevaisuuden suuntaviivoja on 2000-luvulla määritelty monikeskuisuuden käsitteellä. Jauhaisen (2011) mukaan aluekehittämisen tavoitteet ovat kulminoituneet monikeskuisen aluerakenteen toteuttamiseen, jossa tasapainoillaan toimintojen keskittymisen ja hajautumisen välillä. Konkreettisimmillaan monikeskuisen rakenne voidaan toteuttaa kaupunkiseuduilla, jossa hajautumisen ja tiivistämisen dilemma on alati ajankohtainen. Kysymys on maankäytön tehostamisesta, joskin jälkiteollisessa yhteiskunnassa julkisen sektorin harjoittamat ohjaustoimenpiteet ovat toistaiseksi olleet vähäisiä. (Jauhainen 2011, 20–21.) Asuinrakentamisen sijainnin ohjaus on juuri siksi osoittautunut hankalaksi kuntayhteistyön ongelmaksi. Mäntysalo & al. (2010) korostavat, että kaupunkiseudun kuntien

pitkäaikainen keskinäinen kilpailu hidastaa käytännön suunnitteluyhteistyötä.

Tässä yhteydessä on näkökulma käännettävä kaupunkikeskeisestä yhdyskuntasuunnittelusta maaseutukeskeiseen kehittämiseen. Suomessa kehittyi 1990-luvulla maatalouspolitiikan rinnalle uusi maaseudun elinolosuhteita horisontaalisesti kehittävä politiikka. Maankäyttötavoitteiden yhteensovittamiseen liittyvistä kysymyksistä muodostuu tämän tutkimuksen suunnitteluteoreettinen viitekehys maaseutu- ja kaupunkipoliittisissa kontekstissa. Seutujen ja seutukuntien merkityksen korostuminen on huomioitu myös maaseutupolitiikan ohjelmissa. Eero Uusitalo kirjoitti vuonna 1998, että maaseutupolitiikan näkökulmasta kaupunkiseutujen rooli ylikorostui maaseutukuntien kustannuksella seutukuntien määrittelyssä. Uusitalon mukaan kapea-alainen sektoripolitiikka vaikeutti maaseudun kehittämistä. Maaseutumaisten kuntien ongelmana oli mm. kirkonkylien välinen kilpailu tai kunnallisen itsehallinnon liiallinen korostaminen. Kaupunkiseuduilla ongelmaksi muodostui keskuskaupungin ja kehyskuntien katkeileva vuoropuhelu. Maaseutupolitiikka tähtäsi horisontaaliseen toimintatapaan, jossa tärkein kehittämisen perusta on kansalaisyhteiskuntaa korostava toimintaryhmätyö. Seuduilla on orgaaninen perustansa. Olennaista Uusitalon mukaan on, että seudut (seutuyhteisöt) muodostuvat myös omatoimisesti, eivätkä virallisen seutukuntajaon mukaan. Uusitalon mukaan toimintaryhmät toimivat sekä maaseutu- että kaupunkiseutukuntien kehittämisessä, jossa ”maakunta löytää yhteisöllisyytensä seutukuntiansa kautta”. (Uusitalo 1998, 134.)

Granbergin tutkimuksen mukaan maaseutupolitiikka loi uuden verkostoitumiseen perustuvan politiikan, joka pyrkii ylittämään kunnallisen sektorihallinnon sisäistämisen erikoistumisen ihanteen. Tämän uuden politiikan tavoitteena on kestävä kasvu maaseudulla. Se edellyttää eri toimijoiden yhteistyötä ja kykyä yhdistää paikallisia resursseja ja toimeentulolähteitä. Nämä tavoitteet ja keinot omaksuttiin ja sovellettiin Suomeen EU:n luomasta eurooppalaisesta maaseutupolitiikasta. Suomessa uusi maaseutupolitiikka voidaan tulkita alue- ja yhteisöpoliittisena asetelmana, jossa kohtaavat valtion ja paikallishallinnon yksiköt, yrittäjät, kansalaisjärjestöt sekä opetus- ja tutkimuslaitokset. Kun puoluepolitiikka osoitti alkuun vain vähäistä kiinnostusta uuteen maaseutupolitiikkaan, niin kansalaisjärjestöjen toiminta vahvistui entisestään 2000-luvulle tultaessa.

Leader-rahituksen laajentumisen myötä maaseudun kansalaistoiminta on saanut tukevan perustan. On kehitetty toimintamalli, joka pyrkii kytkemään yhteen erityyppisiä toimijoita hallintorajojen yli. (Granberg 2003.) Granbergin tutkimuksen mukaan maatalouspolitiikan rinnalle on näin reilussa kahdessa vuosikymmenessä kehittynyt monipuolinen poliittinen toimijaverkosto. Se näkyy myös maaseudun elinympäristöä koskevissa tavoitteissa. Näin kaupungin läheisen maaseudun suunnittelussa ei voida enää pitäytyä vain urbaanien suunnittelumallien soveltamisessa, vaan on tarkasteltava myös maaseutumaiseen maankäyttöön liittyviä tilakäsityksiä ja selvítettävä, mitkä tekijät ja toimijat sitä määrittävät. Arvioimalla tutkimuksen avulla kaupunkien läheisellä maaseudulla elävän kylätoiminnan suhdetta kuntatai seutuhallintoon ja niiden suunnitelmiin voidaan avata toiminnallisuuteen, elämäntapaan, miljööseen, identiteettiin sekä tilaan liittyviä käsityksiä.

3.2 Työssäkäyntialueet aluesuunnittelun kohteina

Vuodesta 1995 valtion ja kuntien rinnalle tulleen Euroopan unionin myötä aluepolitiikka muuttui paikallisia vahvuuksia etsiväksi ja omaehtoisemmaksi toiminnaksi. Maakunnista tuli keskeisiä alueiden kehittäjiä ja samalla kansalaisjärjestöt nousivat vahvempaan kehittäjän rooliin. Uuden alueiden kehittämispolitiikan keskeiseksi piirteeksi tuli se, että maakuntien, kaupunkiseutujen, kaupunkien ja kylien on etsittävä endogeeniset vahvuutensa globaalisti määrittävässä kilpailussa. Alueiden pitää asettaa tavoitteet kykyjensä ja resurssiansa mukaan sekä rakentaa strategiat tavoitteiden toteuttamiseen. Tämä merkitsi sitä, että Suomen aluerakennetta varten asetettiin uudet tavoitteet, joiden myötä määriteltiin myös yhdyskuntarakentamisen suuntaviivat.

2000-luvun vaihteessa Suomen aluerakennetta muovasi muuttoliike. Muuttoliike ja väestönkasvu painoutuivat entistä voimakkaammin suurimpiin keskuksiin, mikä johti taajaan asuttujen kuntien pitkään jatkuneen kasvun ajan päättymiseen. (Kangasharju 2004.) Väestön siirtymät kaupunkeihin johtivat myös kaupunkipolitiikan vahvistamiseen. Kaupunkipolitiikan pilarit nostettiin vakiintuneen maaseutupolitiikan rinnalle tavoitteenaan luoda alue- ja osaamiskeskusohjelman avulla kaupunkiseutujen verkostoa (Käh-

könen 2006, 7). Suomen aluepolitiikalle on ominaista, että syklit etenevät vaihteittain. Vartiainen (1998) mukaan pääkaupunkiseudun kehittämisen suunta-
viivat asetettiin hallituksen toimesta jo vuonna 1989. Samoihin aikoihin aloitettiin eri puolella Suomea keskus-
seutujen kehittämisohjelmien laadinta. Vartiainen kirjoittaa, että nämä varhaiset kaupunkipoliittiset
avaukset jäivät merkitykseltään vielä suhteellisen vähäisiksi. Sen sijaan maaseutupoliittikkaa tehostet-
tiin 1990-luvun alussa, jolloin valtioneuvosto asetti erityisen maaseutupoliittikan neuvottelukunnan omine
resursseineen. (Vartiainen 1998, 10.)

Kaupunkiseutujen kannalta aluepolitiikan muutos eteni nopeasti ja vuosituhan-
nen vaihteessa sitä varten asetettiin omat ohjelmat ja luokitukset. Kuntapolitiikassa
aloitettiin linjaukset, jotka johtivat lopulta vuonna 2005 kunta- ja palvelurakenteita uudistavaan Paras-
hankkeeseen. Alueidenkehittämisessä ohjelmallisia resursseja kohdennettiin työssäkäyntialueisiin. Tältä
pohjalta rakennettiin myös uusia alueluokituksia ja -tyypittelyjä sekä alueiden että elinkeinoelämän ke-
hittämiseksi. Suomessa on viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana muotoutunut ohjelmakeskeinen
alueiden kehittämispolitiikka. Kehittämisresurssien uudelleen jakamisella on tulkinnoista riippuen joko
pyritty vastaamaan kaupungistumisen vaikutuksiin tai vauhdittamaan väestön kasautumista kaupunkiseuduil-
le. Ihmisten asettuminen asumaan kaupunkiseutujen työssäkäyntialueiden haja-asutusalueille on johtanut
siihen, että työssäkäyntialueesta onkin tullut aluepo-
liittisesti keskeinen suunnittelu- ja kehittämiskohde.

Tervon (2005) mukaan 1990-luvulla aluekehittämisen tärkeimmäksi alueluokituksiksi tuli kuntien muodosta-
ma seutukunta. Se määriteltiin työssäkäynnin, kuntien yhteistyön ja osittain poliittisen tarkoituksenmukai-
suuden perusteella. Sen sijaan seutukuntien alue-
identiteetti saattoi jäädä usein heikoksi, jolloin tahtoa yhteistyöhön ja yhteiseen kehittämiseen oli vähemmän.

Tervo määrittelee työmarkkina-alueet toiminnallisina alueina. Suomessa muodostettiin pendelöintitietojen
avulla tilastollinen työssäkäyntialueluokitus. Työssä-
käyntialue koostuu keskuskunnasta, johon pendelöi
ympäryskunnasta (-kunnista) työllisiä vähintään 10
prosenttia työvoimasta. Keskuskunta on sellainen kun-
ta, jonka työvoimasta enintään 25 prosenttia käy töissä
muissa kunnissa, eikä siitä käy töissä muussa yksittäis-
sessä kunnassa yli 10 prosenttia työvoimasta. Tervon

mukaan vuonna 2005 Etelä-Pohjanmaalta löytyi näillä
kriteereillä kolme toiminnallista työmarkkina-
aluetta: Seinäjoen, Alavuden ja Alahärmän työssäkäyntialueet.

Työssäkäyntikeskuksen ohella toinen tärkeä kaupun-
kien keskusluokitusta kuvaava käsite on vuosituhan-
nen vaihteessa yleistynyt aluekeskus. Seutukunta- ja
aluekeskusluokituksista muodostui aluepolitiikan
harjoittamisen kannalta tärkeä aluejako. Tervo to-
teea, että näiden käsitteiden pohjalta rakennettiin
aluekeskusohjelma, josta kehittyi nopeasti kansallisen
aluepolitiikan lippulaiva. Aluekeskusohjelman idea-
na oli, että keskusalueet toimivat talouskehityksen
moottoreina ja vetävät ympäröiviä alueita kehitykseen
mukaan. Ohjelman avainsanoja olivat kasautuminen,
erikoistuminen ja verkostoituminen. (Tervo 2005,
8–9.) Ympäröivillä alueilla tarkoitettiin erilaisia maa-
seutualueita. Aiemmin vahvistunut maaseutupoliittikka
loi omat alueluokituksensa.

Maaseutupoliittikkaa varten laadittiin kuntaluokittelun
perusteella maaseutualueiden tyypittely. Maaseutu jä-
sennettiin 1) kaupungin läheiseen maaseutuun, jonka
perusteena on kunnan maaseutualueilta kohdetaa-
jamiin suuntautuva pendelöinti, 2) ydinmaaseutuun,
johon kuuluivat alkutuotantovaltaiset kunnat sekä 3)
harvaan asuttuun maaseutuun. Useat kunnat on luo-
kiteltavissa kaupungin läheiseen ja ydinmaaseutuun.
(Tilastokeskus 2010.) Maaseutupoliittiseen kokonais-
ohjelmaan 2005–2008 kaupungin läheinen maaseutu
määriteltiin maaseutupoliittikan ja kaupunkipoliittikan
yhteisenä vuorovaikutusalueena, jota maaseutu- ja
kaupunkipoliittikan toimijat kehittävät yhteistyössä.
(Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä 2004, 29.)

Suomen valtioneuvosto hyväksyi 30.11.2000 valta-
kunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. Ne laadittiin
ohjaamaan maakuntien alueidenkäytön suunnittelua
ja viranomaisten alueidenkäyttöön liittyvää toimintaa.
Vuonna 2009 tarkistetuissa alueidenkäyttötavoitteissa
mainitaan, että yhdyskuntarakenteen eheyttäminen
tulee huomioida maakunta- ja yleiskaavoituksessa
eikä uusia laajentuvia asuin-, työpaikka- tai palvelu-
toimintojen alueita saa rakentaa irralleen olemassa
olevasta yhdyskuntarakenteesta. (Ympäristöminis-
teriö, 2009.) Alueidenkäyttötavoitteissa uusien laa-
jentuvien alueiden rakennuskieltosuositus kohdistuu
kasvualueiden maankäyttöön. Tällöin eheyttämispoli-
tiikan tavoitteet tulevat keskusteltavaksi kaupunkien
läheisten maaseutualueiden rakentamisessa. Harvaan

asutuilla maaseutualueilla eheyttämisestä voidaan puhua lähinnä keskustaajamien fyysisen rakenteen kunnostamisen yhteydessä.

Eheyttäminen sisällytettiin työssäkäyntialueiden maankäyttöä koskeviin ohjeisiin vuonna 2005 aloitetussa kunta- ja palvelurakennemuutostuksessa. Paras-hankkeen yhdyskuntarakenteelliset lähtökohdat olivat alueidenkäyttötavoitteiden mukaisia. Reformilla lähdettiin vähentämään Suomen kuntien määrää ja uudistamaan kuntapalvelujen tuottamistapoja ja erityisesti painottamaan kuntayhteistyötä suurten kaupunkiseutujen työssäkäyntialueilla. Työssäkäynti- ja palvelualueiden maankäyttö, asuminen ja liikenne (MAL) nostettiin maankäyttöyhteistyön tavoitteeksi, jota asuntoministeri Vapaavuori alleviivasi puheessaan arkkitehtipäivillä vuonna 2007 näin:

Yhdyskuntarakenteen eheyttämisen tavoite on esitetty hallitusohjelmassa kaikkiaan neljän eri politiikkalohkon yhteydessä. Tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan sekä valtionhallinnon eri sektoreiden tehokkaita ja yhdensuuntaisia toimia että kunnallishallinnon vahvaa vastuunottoa. Jälkimmäisen ajankohtaisena testinä on, toteuttavatko juuri nyt arvioitavana olevat Paras-hankkeen kaupunkiseutusuunnitelmat puitelain maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteensovittamisen tavoitteita. (Ympäristöministeriö 2007.)

Vapaavuoren viittaus koskee Paras-hankkeen velvoitetta kaupunkiseutusuunnitelmien laatimisesta. Näillä toimenpiteillä tiivistettäisiin kaupunkien ja niitä ympäröivien kuntien yhteistyötä. Kaupunkiseutusuunnitelman laati 18 seutua, joissa oli mukana 143 kuntaa ja joissa asui 2/3 Suomen väestöstä. Suomen kuntaliiton mukaan kaupunkiseutusuunnitelmien laadinnalla oli myönteisiä vaikutuksia. Seuduilla tunnistettiin yhdyskuntarakenteen hallinnan tarve ja lähes kaikki seudut esittivät ratkaisua maankäytön yhteistyön parantamiseksi. Joka toisessa seutusuunnitelmassa esitettiin maankäytön yhteistyöhön seudullista maankäytön rakennemallia. Vuonna 2007 Kuntaliiton tekemässä seutusuunnitelmien analyysissä kävi ilmi, että liikenteen suunnittelu sujui entistä paremmin. Sen sijaan kuntien välistä kilpailua ei ollut kyetty vähentämään, sillä maankäytön ja asumisen yhteistyössä oli ongelmia. (Kuntaliitto & al. 2008.)

Maankäytön, asumisen ja liikenteen eheyttä tuottava kolmiyhteys toimii sellaisilla kaupunkiseuduilla, joissa

joukkoliikenneyhteydet ovat kattavat ja kannattavat. Ymmärrettävästi eheyttämisen hyvänä tavoitteena on lisätä joukkoliikenteen kannattavuutta ohjaamalla uutta rakentamista olemassa olevan rakenteen yhteyteen. Näin eheyttämisen kohteeksi tulee kaupungin ja maaseudun rajapinta, lievealue.

Kaupungin läheisellä maaseudulla eheyttäminen on ymmärrettävä yhdyskuntasuunnittelun sisältö-tavoitteena eikä aluepoliittisena maaseutuasumista estävänä ohjauskäytäntönä. Ympäristöministeriön tavoitteena on eheyttämisen avulla ohjata kasvavien kaupunkiseutujen kehyskuntien asuinrakentamista. Kuntien välisessä asukkaiden houkuttelukilpailussa luonnonläheinen asuinympäristö ja edulliset tontit ovat tärkeä resurssi ja eheyttämisellä pyritään puuttumaan niiden sijainnin ohjaukseen. Ja siinä yhteydessä eheyttämisestä tulee kuntien välinen kaavapolitiittinen kiista tai yhteinen suunnittelutavoite, mutta myös maaseutupolitiikan asia, sillä asuminen on maaseutupolitiikan tärkeintä sisältöä.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän laatimassa maaseutupoliittisessa ohjelmassa 2005–2008 esitellään maaseutumaisuuden houkuttelevia piirteitä. Ohjelma vertailee kaupunkiseuduilla ilmenevän muuttoliikkeen valossa maaseutu- ja kaupunkiasumista. Lähtökohdanna on, että muuttoliike kaupunkiseutukuntiin kasvaa entisestään, mikä johtuu siitä, että maaseutukunnista oman tontin saa kaupunkitonttia edullisemmin ja mieleiseltä paikalta. Asumisen väljyys on olennainen vertailun laatumittari, joka kääntyy maaseudun eduksi. Maaseudun viihtyisyyttä lisäävät ohjelman mukaan myös luonnonläheisyys, vesistöt ja puhdas ympäristö. Ne korostuvat etenkin vapaa-ajan asumisen yhteydessä. Lisäksi kuntataajamien ja kirkonkylien palvelusaatavuus on hyvä. Merkittävänä tekijänä mainitaan myös maaseudun kulttuurimaisemat: pelot, niityt, hakamaat ja laitumet luontotyyppineen ja rakennelmineen. Ohjelmassa todetaan, että kylät ja niiden rakennettu ympäristö ovat vetovoimaisia elementtejä. Ohjelma myös pitää rakentamisen ohjausta tärkeänä etenkin kulttuurihistoriallisesti merkittävillä alueilla, rannoilla ja viljelysmaiseissa.

Uudisrakentamisen tulisi perustua alueen omaan perinteeseen. Sen vuoksi ohjelma korostaa, että laajeneva aluearkkitehtitoiminta on hyvä asia. Tärkeää on huomioida rakennusten mittasuhteet, materiaalit ja värit sekä toimintojen sijoittaminen. Yhtä lailla tär-

keää on avoimien maisemien laadun säilyttäminen ja luonnosta huolehtiminen. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2004, 75–77.) Maaseudulle muuton tärkeä vaikutin on, että ihmiset voivat valita asuinpaikkansa suhteellisen vapaasti. Työssäkäyntialueen ominaisin piirre on asuntomarkkinoiden alueellinen laajuus: taloja ja tontteja on lukuisa määrä tarjolla kuntien maaseutumaisilla alueilla. Se puolestaan johdattaa pistemäisesti leviävään asutuksen hajautumiseen. Kaupunkiseutujen yhdyskuntarakenteiden suunnittelussa keskeinen indikaattori on työmatkaliikenne. Yksityisautoiluun perustuvat pitkät työmatkat eivät tue kestävän yhdyskuntarakenteen toteuttamista.

Työssäkäyntialueet sisältävät maaseutu- ja kaupunkitavoitteita, jolloin aluesuunnittelun kannalta tilanne näyttää kaksijakoiselta. Kähkösen (2006, 18) mukaan Suomessa on haluttu maaseutumaisille alueille maaseutupolitiikkaa ja erilaisille kaupunkiseuduille kaupunkipolitiikan toimenpiteitä. Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusalueella on kysymys maaseudun kehittämistoimien ja maankäytön suunnittelukeinojen yhteistyöstä. Kaupunkiseuduilla on myös kyettävä arvioimaan ja luomaan käsitys siitä, millainen alue on luonteeltaan ja rakenteeltaan. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kaupunkiseutusuunnitelman paikallisuutta ja sitä, miten suunnitelman mielekkyys ja tarpeellisuus perustellaan.

4. Maatalous kaupunkiseudun maankäyttäjänä

4.1 Maatalous seutusuunnittelussa

Maaseutupolitiikassa seutu on nostettu yhteistyön toimintaympäristöksi. Kasvavilla kaupunkiseuduilla se merkitsee, että myös maaseutupoliittisten toimijoiden on huomioitava koko aluetta koskevat yhdyskuntarakenteelliset tavoitteet. Maaseutupolitiikassa kaupunkiseudun kehittäminen on eri paikoissa tehtävää ruohonjuuritason kansalaistoimintaa. Se ei tähtää maankäytön kautta fyysisesti muovattavan yhdyskuntarakenteen hallintaan, vaan maaseudulla elämisen edellytyksiä parantavien puitteiden, kuten palvelujen tai asuinympäristöjen, parantamiseen. Tällöin kaupunkiseuduilla sekä yhdyskuntien suunnittelijoiden että kyläkehittäjien on ylitettävä käsitteellisiä rajaitoja ja löydettävä yhteistyön väyliä. Näin voidaan myös keskittyä sellaisiin toiminnallisiin tekijöihin, joille maankäyttö on ensisijainen lähtökohta.

Maaseudulla toimii ja asuu nykyään monipuolinen kirjo eri ammattialojen ihmisiä. Maataloustoimijoiden määrä on vähentynyt ja maaseutu-käsitteen näkökulmasta maatalous ei ole enää niin hallitseva. Voidaanko katsoa, että maatalouden merkitys on samalla hiipunut? Ei ole, sillä maatalous on edelleen aluetalouden ja -kehittämisen merkittävä toimiala. Erityisen vaikuttava se on maankäyttäjänä (ks. Voutilainen & al. 2009, 26). Monipuolisten vaikutusten vuoksi maatalous on myös keskeinen kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen alue. Maatalouden monivaikutteisen roolin tunnistaminen on tärkeää juuri kaupunkiseuduilla ja maataloustuotannon ulkoisvaikutukset ovat mielenkiintoisessa asetelmassa yhdyskuntasuunnittelun kannalta. Kivisen (2005) mukaan suuret nykyaikaiset lihaa tuottavat maatilat muistuttavat pientä yhdyskuntaa mm. siksi, että ne ovat suuria energian ja veden kuluttajia. Investoinnit ja infrastruktuuri ovat mittavia, jolloin maatala tuotantorakennuksineen on suunniteltava kaavoitukseen verrattavalla asiasisällöllä. (Kivinen 2005, 11.) Maatalouskaupunkiseudun yhdyskuntasuunnittelussa uudenlaisten toimintamallien kehittäminen on sen vuoksi tärkeää.

Rakennemalli on yhdyskuntasuunnittelussa yleisesti käytetty väline, jonka avulla hahmotetaan seudun tulevaisuuden suuntaviivoja. Esimerkiksi Jyväskylän seudulla rakennemallin avulla luodaan yhdyskuntarakennetta, joka perustuu omaleimaiseen ympäristöön ja ekologisesti kestävään lähtökohtaan. Se painottuu keskusten palveluihin ja tarjoaa erilaisille elämäntavoille asumisen sijaintivaihtoehtoja. (Jyväskylän seutu 2009, 5.) Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallin laadinnassa painottuvat tuotannolliset tavoitteet ja siinä mielessä sillä on tiettyjä yhtymäkohtia suomalaisen aluesuunnittelun pioneerityöhön: Kokemäenjoen kaupunkiseutusuunnitelmaan. Molemmissa on taustalla ulkoapäin tuodut laajemmat rationaaliset tavoitteet sekä elinkeinoelämän intressit. Maatalous ja sen maankäyttö ovat keskeisessä roolissa.

Alvar Aallon Kokemäenjokilaakson aluesuunnitelmassa vuonna 1942 luotiin pohja yhtä kuntaa ja kaupunkia laajempien alueiden maankäytön suunnittelulle. Terttu Nupponen (2000) on tutkinut kotapausta väitöskirjatyössään. Nupponen tarkoittaa maankäytöllä yhteiskunnallisten toimintojen tilallisten suhteiden säätelyä, mikä sotavuosina alettiin ymmärtää yhtä hallinnollista aluetta laajempaan käytäntönä. Se aloitti Suomessa kehityksen, joka loi aluesuunnittelusta kunnallispolitiikan käytännön. Nupposen työ soveltuu tämän tutkimuksen peruslähtökohdaksi, sillä se esittelee tapauksen, jossa maatalous ja teollisuus ovat maankäyttöä koskevan suunnitelman laadinnassa keskeisessä roolissa. Nupposen mukaan Kokemäenjoenlaakso oli 1940-luvulla koko maan viljantuotannolle merkittävä alue. Lisäksi alueen keskuskaupunki Pori ja sen kahdeksan lähikuntaa¹ lähtivät vapaaehtoisesti laatimaan alueellisesti yhteistä maankäytönsuunnitelmaa, joka lopulta vuonna 1943 nimitettiin Kokemäenjokilaakson aluesuunnitelmaksi. Kolmantena yhtymäkohtana on se, että Kokemäenjokilaakson aluesuunnitelma perustui kuntien yhteiseen käsitykseen alueen tulevaisuudesta ja se korosti ylikunnallista hallinnollista yhteistyötä. Suunnitelma ei ollut virallinen, kuten sen myöhempi muunnos seutukaava. Kokemäenjokilaakson lähtökohtana oli maatalous-teollisten yhdyskuntien suunnittelu. (Nupponen 2000, 12–15.)

¹ Porin kaupunki, Porin mlk, Ulvilan, Noormarkun, Nakkilan, Kullaan, Harjavallan, Kokemäen kunnat.

Myös Seinäjoen kaupunkiseutu on merkittävä maatalousalue, jonka maankäytön kehittämistä varten seitsemän kuntaa (Alavus, Ilmajoki, Jalasjärvi, Kuortane, Kurikka, Lapua ja Seinäjoki) ovat hyväksyneet yhteisen K7-kuntien maankäytön rakennemallin. K7-kuntien alue koostuu pitkälti kaupunkiseudun työssäkäyntialueesta. Kunnat eivät olleet laatineet kuntien yhteistä yleiskaavoitusta, vaan ne päätyivät valtion asettaman kunta- ja palvelurakennemuutoksen velvoittamana rakennemallityöskentelyyn. Rakennemallin tavoitteiden soveltaminen on kunnille vapaaehtoista. Yhtenä rakennemallityötä ohjaavana tavoitteena on Seinäjoen kaupunkiseudun kilpailukyvyyn vahvistaminen. Alue- ja yhdyskuntarakenteen osalta se merkitsee kuntien yhteisten periaatteiden laatimista maankäytön ohjaukseen. Kunnat päättävät itse kaavoituksestaan. (Oukka 2009.) Yhteinen periaate tarkoittaa mm. sitä, että rakennuslupien myöntämisessä pyritään toimimaan samalla tavoin kaikissa kunnissa. Usean kunnan yhteisen rakennemallin laadinta voidaankin tulkita kuntien yhteistä aluesuunnittelua koskevaksi visiointiryhmäksi, jonka avulla pyritään luomaan kaupunkiseudun tulevaisuuden alue- ja yhdyskuntarakenteelliset suuntaviivat.

Kokemäenjokilaakson aluesuunnitelman toimijat korostivat yhtäläillä, että kysymyksessä on vain yleissuunnitelma ja kunnat huolehtivat itse oikeusvaikutteisesta asemakaavoituksesta. Pioneerityössä vapaaehtoisesti muodostetulla yleissuunnitelmalla tavoiteltiin yhteistä liikennejärjestelyä sekä tehtiin maanviljelyyn aluevarauksia ja sijoitettiin asutus siihen soveltuviin paikkoihin. Aamulehti esitteli suunnitelman tulevaisuuden yhdyskuntana, jossa yhdistyvät sekä kaupungin että maalaiselämän edut. Olennaista oli se, että kysymyksessä oli tärkeimpien kunnallishallinnon vaikuttajien eli kuntien valtuustojen puheenjohtajien ja kunnallislautakuntien esimiesten vapaaehtoisuuteen perustuva aluesuunnitteluharrastus. Aluesuunnitelmalle ei Suomessa haluttu antaa sitä normatiivista oikeusvaikutusta, mikä asemakaavalla oli, eikä se määrännyt lopullisesti asutuksen järjestämisestä. Kokemäenjokilaakson aluesuunnitelman pioneerityö toimi esimerkkinä, niinpä eri puolella Suomea myös perustettiin erilaisia aluesuunnitteluorganisaatioita, joissa toimi kunnallismiehiä ja teollisen talouselämän toimijoita. (Nupponen 2000, 38–52.)

Yhteistä Seinäjoen seudun ja Kokemäenjoenlaakson välillä on maatalouden vahva alueellinen rooli seudul-

listen elinkeinotavoitteiden muokkaajana. Sen ohella aluesuunnitelman laatimisen vapaaehtoisuus on myös tulkittavissa tekijäksi, jolla on jatkossa merkitystä. Tosin vapaaehtoisuuden yhteydessä on todettava, että molemmissa tapauksissa on vaikuttajana valtio. Valtio velvoitti Paras-hankkeen puitelilla suurimpia kaupunkiseutuja laatimaan yhteistoiminta-alueitaan koskevia maankäytön rakennemalleja.

Nupposen esiintuoma termi ”vapaaehtoinen aluesuunnitteluharrastus” on mielenkiintoinen. Maankäytön ratkaisut todettiin 1940-luvun Suomessa tärkeiksi tulevaisuuteen vaikuttavaksi tekijöiksi. Yhteiskunnan eri toimintoja varten tila piti järjestää rationaalisesti. 2000-luvun Suomessa kaupunkiseutua koskeva tilansääntely ja -järjestely on korostunut entisestään. Kysymys on painottunut siihen, edetäänkö vapaaehtoisuudesta normatiivisiin kuntien päätösvaltaa ylittäviin kaavaratkaisuihin. Valtion ratkaisuna ovat kuntaliitokset. Kaupunkiseudut laativat rakennemallit, mutta niiden jatkotyöstäminen, josta käytän nimitystä rakennemallityö, perustuu edelleen vapaaehtoisuuteen. Kunnat päättävät, osallistuvatko ne mallien laadintaan ja niiden eteenpäin työstämiseen toiminnallisiksi suunnitelmiksi. Rakennemallityön jatkaminen voidaan nähdä kuntien aluesuunnittelua koskevana yhteisenä maankäytön ”harrastuksena”, jossa käsitellään seudullisesti tärkeitä maankäytön kysymyksiä. Rakennemalli on kuntien yhteinen maankäytön strategia, mutta se ei ohjaa kuntien maankäyttöä juridisesti, minkä sen sijaan kuntien yhteinen, ympäristöministeriön vahvistama oikeusvaikutteinen yleiskaava voi tehdä (Suomen kuntaliitto 2010).

Seinäjoen kaupunkiseudun seitsemän kunnan rakennemallin taustalla on seutukunta ja tavoitetta ohjaa visio, ei vain kaupungin vaan koko kaupunkiseudun menestymisestä. Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallin laatineen Oukan (2009) mukaan rakennemallityössä luodaan käsitys seudun vuoteen 2040 yltävästä tulevaisuuden kuvasta, jossa ovat näkyvillä Etelä-Pohjanmaan maakuntakaavan mahdollisuudet ja kuntatason haasteet. Rakennemalli on strateginen väline, jonka avulla kunnat voivat nopeuttaa kaavamuutosprosessejaan. Maankäyttöstrategiana se merkitsee arvopohjaisen keskustelun ja erillisselvitysten pohjalta syntyviä muunneltavia maankäytönkeinoja. Arvolähtökohtina esitellään mm. puhdas ympäristö, saavutettavat hallintopalvelut ja kohtuuhintainen asuminen. Strategian periaatteena on se, että toiminta

ohjaa maankäyttöä eikä päinvastoin. (Oukka 2009, 12.) Seinäjoen kaupunkiseudulla kysymys on jatkossa siitä, minkälainen asema rakennemallityölle annetaan, haluavatko kunnat jatkaa sitä vapaaehtoisesti ja minkälainen prosessi siitä muotoutuu. Minkälaiseen maankäytön toimintamalliin ja keinovalikoimiin arvoihin keskustelu johtaa?

Kun maatalouden ja elintarviketeollisuuden kytkös on aluetaloudellisesti merkittävä, niin se on myös kehittämisspoliittisesti tärkeä ja maankäytöllisesti haastava tekijä. Maatalous on toimintaa, joka perustuu maahan: maaperään ja maa-alaan. Sen vuoksi maatalous korostuu ensisijaisesti ja aina maankäyttönä. Maatalouden kehitykseen vaikuttavat siten myös maapoliittiset sekä entistä vahvemmin ympäristöpoliittiset, kuten ympäristönsuojelua ja -lupaa, koskevat päätökset. Lihantuotantokunnissa asumisen laatuksymys on korostunut ja lihantuotantopaikkakunnilla tuotannon vaikutukset ovat aistittavissa. Voimaperäisessä sika- ja siipikarjataloudessa korostuvat ympäristövaikutukset, joista selkeimmät maankäytössä huomioonotettavia seikkoja ovat tuotannosta aiheutuvien vesistö päästöjen minimointi sekä hajuhaittojen vähentäminen.

Arnold & al. (2006) ovat tutkineet suurten mittaluokan eläintuotannon hajuhaittojen vaikutusnäkökohtia ja hajujen vähentämiskeinoja. Tutkimuksen mukaan suurimittakaavaisen kotieläintuotantoyksikköjen keskikoko kasvaa edelleen, jolloin myös vaikutukset korostuvat. Varsinkin sikaloiden aiheuttamat hajut koetaan herkästi viihtyvyyshaittana. (Arnold & al. 2006, 47.) Asuinympäristössä tuotannon vaikutukset ovat siis tuntuvia ja näkyviä. Kasvava tuotanto tarvitsee lisää maa-alaa rehuntuotantoon ja peltomaisemaan nousee yhä suurempia tuotantorakennuksia. Laatuksymys kohdistuu myös siihen, miten asumisen ja kotieläintuotannon edellytykset pyritään turvaamaan paikallisesti. Tämä on oleellinen kysymys etenkin kasvavilla kaupunkiseuduilla, joiden kunnat joutuvat sovittamaan yhteen asunto- ja elinkeinopoliittisia tavoitteitaan.

Seinäjoen kaupunkiseudulla maatalous ja asuminen ovat maankäytönsuunnittelun yhteensovittamisen kohteena. Urbaania maataloutta tutkineen Tantarimäen (2003) mukaan kaupungistuminen vaikuttaa maatalouteen. Hän erottaa kaupungistumisen luoman urbaanin maatalouden sekä kaupungistumisen muovaaman urbaanin maatalouden. Kaupungistumisen luomia urbaanin maatalouden puitteita ovat piha-

puutarhat, palstaviljelmät, hedelmätarhat, taimistot, kasvihuoneviljely, ryhmä- ja siirtola- ja työläispuutarhat, sieniviljelmät sekä katto- ja parvekepuutarhat. Kaupungistuminen on myös muovannut maataloutta viljelemään viljakasveja, vihanneksia ja marjoja tai tuottamaan broilereita kaupungin markkinoille. Urbaani maatalous on ollut ja on hyötyviljelyä, joka on kehittynyt sekä asukkaiden omatoimisena viljelynä että suunniteltuna puutarhakulttuurina kaupungin rajojen sisällä ja niiden läheisyydessä. Howardin puutarhakaupunki-ideologia jalosti hyötyviljelyn kokonaiseksi kaupunkimalliksi ja aloitti kaupunkisuunnitteluteorioissa ja -käytännöissä kauaskantoisen viheralueiden sekä hyötyviljelypuutarhojen soveltamisen. (Tantarimäki 2003, 58–79.)

Tämän tutkimuksen maatalousalue on myös kaupungin rajojen läheisyydessä, mutta laajemman, usean kunnan muodostaman, työssäkäyntialueen sisällä. Urbaanin maatalouden puitteet tavallaan sisäistyvät työssäkäyntialueen suunnittelua koskevaan rakennemalliin, mutta sitä määrittävät enemmän laajamittaisen teho- tai orgaanisen maatalouden puitteet. Maatalouspolitiikka on vaikuttava tekijä, joka joudutaan huomioimaan kaupunkiseutua koskevassa yhdyskuntasuunnittelussa.

Mustakangas (2002) on tutkinut perusmaatalouden kehittämisstrategiaa ja maatalouden monivaikutteisuutta maaseudun kehittämisessä. Monivaikutteisuus kiteytyy kolmeen julkishyödykkeenä tunnettuun asiaan:

1. ympäristöön (maatalousmaisema, luonnon monimuotoisuus, virkistyskäyttö, esteettiset arvot, ympäristöhaitat, päästöt vesistöön ja ilmaan)
2. ruokaturvaan (ruuan saatavuus, puhtaus ja laatu)
3. maaseudun elinvoimaisuuteen (asutus, paikallistalous, sosiaaliset tekijät, elämänlaatu).

Maatalouden toimilla tuotetaan maaseutuympäristöä. Peltoa muokkaamalla pidetään yllä kulttuuriperintöä, jolloin vaikutus luonnon- ja rakennettuun ympäristöön koetaan myönteisenä ja vastapainona maataloustuotannon aiheuttamille negatiivisille ympäristövaikutuksille. (Mustakangas 2002, 12–13.)

Maatalous muokkaa peltoa ravinnonlähteeksi ja muovaa samalla ihmisen elinympäristöä. Kaupungin

ja maaseudun vuorovaikutustoimintojen kannalta, jota tässä tutkimuksessa määrittävät maankäyttö, asuminen ja liikkuminen, tämä on oleellinen tekijä. Kaupungin läheisellä maaseutualueella ympäristöä ei niinkään hoideta puistoina, kuten kaupungissa, vaan peltolina, viljelysmaina tai metsätalousmaana. Maatalous tuottaa maisemaa sivutuotteena, mutta voiko lähiympäristö olla myös yksi vuorovaikutuksen kenttä asukkaiden, yhdistysten, viljelijöiden ja viranomaisten välillä. Perinteisesti maatalous on ollut vuorovaikutuksessa elintarviketeollisuuden ja (aiemmin suoraviivaisemmin) kuluttajien kanssa. Nyt maataloustoimijat ovat saaneet uusia kumppaneita, mutta ei aina välttämättä toivottuja.

Kun maataloushallinnon kasvutavoitteet riitautuvat ympäristöhallinnon säätelytavoitteiden kanssa, on kysymys sektoriongelmasta, joka kulminoituu vahvoilla maatalousseuduilla. Suomessa 1980-luvulta alkaen voimistunut ympäristöpolitiikka on Palviaisen (2004) mukaan ymmärrettävissä niin, että ihmistoimintojen ympäristöhaittoja ja -riskejä pyritään vähentämään sekä luonnon elinkykyä, moninaisuutta ja luonnonvaroja säilyttämään. Palviaisen mukaan ympäristöpolitiikan käytäntöä on tehty hallintojärjestelmän sisällä, mikä on vahvistanut ympäristösektoria, mutta samalla oman toimintapolitiikan vaikutusten reflektointi on jäänyt vähemmälle. (Palviainen 2004, 31.)

Ympäristöpolitiikka ja maatalouspolitiikka limittyvät toisiinsa maataloustukipolitiikan käytännöissä. Vuonna 1995 Euroopan unionin yhteisessä maatalouspolitiikassa otettiin käyttöön maatalouden ympäristötuki (Voutilainen & al. 2009, 14). Mustakankaan (2002) tutkimuksessa ilmenee tämä poliittinen ristivetoisuus, jossa maataloutta ja maaseutua kehitetään ympäristön kannalta eri tavoittein. Mustakankaan tarkastelee maatalouden ja maaseudun välisen suhteen uudistamista, jossa vaihtoehtoisen tuotantotapoja uudistavan maatalouden avulla vaikutetaan vahvemmin maaseudun kehitykseen. Mustakankaan mukaan suuria mittakaavaetuja hakeva perusmaatalous on ollut vahvasti sidoksissa elintarviketeollisuuteen, mikä on ohjannut maatalouden harjoittajia tehokkuutta lisäävään agro-industrialistiseen suuntaan. Tutkimuksen lähtökohdissa tulee ilmi se, että tämän strategian seurauksena tilojaan kasvattavat viljelijät on alettu nähdä myös ympäristöongelmien tuottajina.

Ohjelmakaudella 2000–2006 Euroopan unioni laati maataloudelle uuden sopimuskohtaiseen tukimuodon, maatalouden ympäristötuen. Sen avulla voitiin mm. vähentää kasvisuojeluaineiden käyttöä ja näin vahvistaa vesiensuojelua. Ympäristötuen tavoitteena oli myös luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen, eläin- ja kasvilajeista huolehtiminen sekä maatalousmaiseman hoitaminen. Seutusopimuksessa tai ympäristötuissa huomio kiinnitettiin maatalouden ulkoisvaikutuksiin, joiden tuottamisesta viljelijä ei aiemmin ole saanut korvausta tai joutunut korvaamaan aiheuttamia haittoja. Maaseutumaisema oli yksi tekijä, jonka tuottamisesta viljelijä pystyi nyt tekemään sopimuksen. (Mustakangas 2002, 15–20.)

Maaseudun elinympäristön kehittämisen kannalta maatalouden sivutuotanto saa tällä tavoin uuden merkityksen, mutta sitä ei ole välttämättä toiminnallisesti huomioitu kaupunkien läheisten maaseutualueiden suunnittelussa. Ranskan malli tarjoaa esimerkin, josta selviää, että maiseman muokkaamiseen vaikuttavat monialaiset toimijat. Näin se sisältää kysymyksen, ketkä sen yhteydessä voivat verkostoitua.

Palviaisen (2004) mukaan Ranskassa kehitetty maatalouden ympäristösopimusjärjestelmä asetti viljelijät ja viranomaiset uudenlaiseen sopimustyyppiseen toimintaan, joka tarkoitti suomalaista ympäristötukitoimia laajempaa vastuuta maataloudesta ja sen sivutuotteista. Sopimuskäytäntö teki viljelijästä monialayrittäjän, joka tuotantotoiminnan ohella huolehtii myös ympäristöstä valtakunnassa asetettujen vaatimusten mukaan. Sopimusprosessi myös lähensi ympäristö- ja maatalous/maaseutuhallintoa, koska niiden täytyi neuvotella ja arvottaa maatalouteen ja ympäristöön liittyviä vaikutuksia yhdessä. Tämä hälvensi sektoriongelmia ja yhdisti maatalouden uudella tavalla paikalliseen toimintaympäristöön. Sitä ei käsitetty enää pelkästään vertikaalisten tuotantoketjujen alkulähteenä. (Palviainen 2004, 94–95.)

Maataloustuotannon ulkoisvaikutuksia ei voi säädellä vain teknisesti kaavoitustoimin, vaan sen yhteydessä on löydettävä vuorovaikutuskeinot maatalous-, maaseutu- ja ympäristöpolitiikan sektoreihin sekä maaseutupolitiikan toimijoihin. Maatalous on ruuan tuotannon ohella vaikutuksiltaan monimuotoinen ympäristötuottaja. Kaupungin läheisellä maaseudulla maatalous hoitaa yhtä keskeistä kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuslohkoa, maisemaa. Se pitää tukien avulla yllä

maaseutumaisuutta kaupunkimaisessa ympäristössä, ja maisema mitä ilmeisimmin kiinnostaa asukkaita. Tässä tutkimuksessa maisemanhoito huomioidaan maatalouden ympäristötukeen liittyvänä käytäntönä yhdistämällä se osaksi kaupunkiseudun yhdyskuntarakenteen suunnittelua. Tutkimuksessa tarkastellaan sopimuskäytäntöä kylä- ja taajamasuunnittelun osaluueina. Keskeisiä kysymyksiä tällöin ovat: Millainen rooli jää haja-asutukselle, kuinka se ymmärretään tilallisesti? Millaiset maankäytön sopimukset ohjaavat asumisen tulevaisuutta? Kaupunkiseudun yhdyskuntasuunnittelussa joudutaan huomioimaan maatalous- ja maaseutupolitiikkaan liittyvät käytännöt: löytyykö niitä yhdistävän toimijaverkon avulla yhdyskuntasuunnitteluun uusia välineitä? Kaupunkiseudun maankäytön kysymykset ja ohjauksen ongelmat eivät ole pelkästään suomalainen ilmiö. Kaupunkiseutujen asumista, maaseutua ja maataloutta koskevat kysymykset ovat Euroopassa voimistuneet 1990-luvulta alkaen.

Saksassa niin maatalous kuin maaseutuasuminen on viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana kokenut laajoja ja dramaattisia hallintohistoriallisia murroksia. Saksan maaseutu- ja ympäristöpoliittisten muutosten taustalla on Saksan yhdistyminen. Plieninger & al. (2007) ovat analysoineet maaseutumaisuutta, maaseudun muutosta ja innovaatioita Berliiniä ympäröivän Brandenburgin osavaltiossa. Kysymyksessä on alue, joka vuoteen 1990 saakka oli osa Itä-Saksan valtiota. Yhdistymisen jälkeen sekä maatalouden muutos että kaupungistuminen ovat tapahtuneet nopeasti. Tutkijat korostavat, että maaseutua ja kaupunkia on määritelmällisesti vaikea erottaa toisistaan. He määrittelevät eron asutuksen tiheyden ja yhdyskuntien koon, talous- ja työllisyysrakenteiden sekä maankäytön avulla. Tutkijat viittaavat OECD:n käytäntöön erottaa maaseutu- ja kaupunkialueet väestötiheyden mukaan: seudut, joissa yli puolet väestöstä asuu maaseutuyhdyskunnissa, ovat maaseutua. Myös he toteavat, että aiemmin maatalous tarkoitti maaseutua, mutta tänä päivänä se on vain yksi maaseudun taloudellisista toimijoista. Tutkijat korostavat, että maaseutu tarvitsee myös sosiaalisia tai lakiin liittyviä uudistuksia, ja pitävät tärkeänä uusien ja paremmin sovitettujen organisaatiomuotojen ja politiikkavälineiden etsimistä.

Tutkimuksesta välittyy se, että kaupungin läheinen maaseutu voi olla kasvualuetta sekä väestöllisesti että ekonomisesti. Maatalouspolitiikkaa pyritään integroi-

maan maaseudun kehittämisspolitiikkaan ja ottamaan reuna-alueet mukaan kehitykseen. Olennaista on, että maankäytön rooli korostuu. Saksalaistutkijoiden viesti on, että maaseudulla sekä tekniset että sosiaaliset innovaatiot kytkeytyvät edelleen maahan, ympäristöön, maisemaan ja maankäyttöön. Tutkimus painottaa, että tarvitaan uusia politiikkavälineitä ja organisaatioyhteistyötä. (Plieninger & al. 2007, 370–383.)

Kaupunkiseudun ympäristön kehityksessä vaikuttavat vahvasti maatalouspolitiikasta tulevat toimintamallit. Mitä sitten ovat maaseutupolitiikan määrittämät toimintatavat? Maaseutu- ja maatalouspolitiikan alueellisen kehittämisen erityispiirteitä ja tukien kohdentumista tutkineen Voutilaisen (2010) mukaan EU:n luomassa maaseudun kehittämisessä luotetaan paljon endogeenisiin eli alueen omista voimavaroista ponnistaviin lähtökohtiin. Siitä huolimatta alueiden kehittämisessä vaikuttavat eksogeeniset eli alueen ulkopuolelta tuodut voimavarat. Eksogeenisten resurssien rooli on suuri etenkin EU:n yhteisessä maatalouspolitiikassa.

Maatalous on edelleen EU:n tasolla maaseudun hallitsevin maankäyttömuoto. Voutilainen (2010) kirjoittaa, että maatalouden ominaispiirteet vaihtelevat alueen mukaan ja sillä on erilainen (muuttuva) rooli alueen toimintaympäristössä. Siksi tarvitaan aikaan ja paikkaan sopeutuvaa maatalouden ja maaseudun kehittämistä, mutta ei siten, että maaseudun kehittäminen tapahtuisi vain maatalouden kautta. Kysymys on maaseudun kokonaisvaltaisesta kehittämisestä, jossa huomioidaan kaikki maaseudun sosio-ekonomiset toiminnot, toimijat ja yleisesti ottaen alueen koko toimintaympäristö. Toimintaympäristöjen alueittaisten vaihtelujen vuoksi kehittämisen painopisteen tulisi olla alue- ja paikallislähtöisessä toiminnassa. Voutilainen toteaa, että hänen tutkimustuloksensa puoltavat endogeenisen kehittämisen vahvempaa huomioon ottamista maatalouspolitiikassa nykyisen eksogeenisen kehittämisen sijasta. (Voutilainen 2010, 136.) Voutilaisen esittämien endogeenisten ja eksogeenisten voimavarojen rinnalla vaikuttavat myös kunnallisiin pääomiin perustuvat voimavarat. Nämä kaikki kohtaavat vahvimmin kaupunkien läheisellä alueella. *Mutta kuinka ne toimivat toistensa kanssa vuorovaikutuksessa?* Sitä voidaan tässä yhteydessä tarkastella maankäytön avulla ja samalla jäsentää ko. aluetta käsitteellisesti uudelleen.

Seinäjoen kaupunkiseudulla aluelähtöinen maa-seudun kehittäminen kohtaa ulkoapäin tapahtuvan maatalousmaaseudun kehittämisen. Se, millä kri-teereillä väestöllisesti kasvavalla kaupunkiseudulla maankäyttöä painotetaan, on kysymys, jonka rat-kaisuun vaikuttavat myös useat politiikkatavoitteet. Se, kuinka kuntien maankäyttöpoliittikkaa voidaan muovata yhtenäiseksi erilaisten poliittisten ja elin-keinollisten sekä rakenteellisten tavoitteiden virrassa, merkitsee, että koko seutualuetta on katsottava yhtei-senä elintilana tai -ympäristönä. Seinäjoen seudulla maatalouden vahva rooli ja maaseutupoliittikkaan liittyvät tavoitteet eivät kaikilta osin ole yhtene-viä, mikä tekee tilanteesta seudun aluesuunnitel-man kannalta haastavan. Kuntien on löydettävä ja sovittava seudullinen menettelytapa yhdyskuntien suunnitteluun. Maankäyttö on yhä tärkeämmässä roolissa, kun sovitellaan asumisen ja tuotannon tiloja kaupunkiseutujen asuinmaaseudulla. Myös perintei-seen haja-asutusluonteiseen asumiseen kohdistuu nykyään monia maankäytöllisiä vaatimuksia, jotka liittyvät ympäristöön, maisemaan, infrastruktuuriin, elinkeinoihin tai ilmastoon ja liikenteeseen.

4.2 Seinäjoen kaupunkiseutu

Seinäjoen kaupunkiseudun aluesuunnittelussa elin-keinostrategisesti merkittävän suurimittakaavaisen maatalouden tilatarpeet pitää osata sovittaa yhteen kaupunkiseudun kasvavan maaseutuasutuksen kanssa. Tavoitteen piirissä työskentelee ja vaikuttaa monia-lainen toimijajoukko. Suurimittakaavainen teollinen maatalous- ja varsinkin kotieläintuotantoon liittyy mo-nia yhteiskunnallisesti merkittäviä kysymyksiä, kuten kotieläinten hoito ja elinolosuhteet, terveys ja kuljetus. Ne kulminoituvat ruuantuotannon eettisiin kytkentöi-hin, eläinpolitiikkaan ja ympäristöön. Tämän tutki-muksen kontekstissa ympäristökysymys nousee esiin

ensisijaisesti kaupunkiseudun asuinympäristön laadun määrittelynä tilanteessa, jossa pyritään vahvistamaan sekä kotieläintuotannon että asumisen edellytyksiä.

Tämän tutkimuksen kohteena on kaupunkiseudun maankäyttö, jota jäsennetään sekä rakenteellisessa että toiminnallisessa viitekehyksessä. Näkökulmaa ei niinkään kohdisteta koko seutukuntaan, vaan K7-kuntien (Alavuksen, Ilmajoen, Jalasjärven, Kuortaneen, Kurikan, Lapuan, Seinäjoen) muodostamaan yhteistyö-alueeseen. K7-kunnat muodostavat kaupunkiseudun toiminnallisen kehyksen. Taulukossa 1 näkyy, että seudun kasvuodotukset kohdistuvat Lapua-Seinäjoki-Ilmajoki-akselille. Samainen alue on myös suurimitta-kaavaisen kotieläintalouden keskeisiä alueita.

Etelä-Pohjanmaan maakuntasuunnitelmassa esi-tetään, että maakunnan suurimpia haasteita on rakentaa Seinäjoen seudusta houkutteleva ja kil-pailukykyinen alue. Tausta-ajatuksena on vahvistaa Seinäjoen asemaa monikeskuksisessa ja monitasoi-sessa maailmanjärjestelmässä. Viime vuodet ovat lupailleet hyvää siinä mielessä, että Seinäjoen seudun väestökehitys ja työpaikkojen määrät ovat kasvaneet. (Etelä-Pohjanmaan liitto 2010a, 31.)

Seinäjoen kaupunkiseutu linjasi aluerakenteen väes-töllistä kehitystä valtioneuvoston hyväksymään KO-KO-ohjelmaan (alueellinen koheesio- ja kilpailukyky-ohjelma). Taulukossa 2 on näkyvillä työ- ja elinkei-noministeriön kuvaus Seinäjoen kaupunkiseudun sisäisestä väestön kehityksestä. Työ- ja elinkeinominis-teriön (2010a) kokoamien tietojen mukaan kaupunki-seudun keskustaajamien läheisen haja-asutusalueen väestön määrä on ajanjaksolla 2000–2009 kasvanut 1,5 prosenttia. Vastaavasti maaseudun keskustaajami-en läheisen haja-asutusalueen väestö on vähentynyt 11,5 prosenttia ja muun haja-asutusalueen väestö 12,0 prosenttia. Työpaikkojen lukumääriä tarkas-

Taulukko 1. K7-kuntien väestö vuonna 2007 ja ennuste 2025 (Etelä-Pohjanmaan liitto 2009).

2007	Alavus	Ilmajoki	Jalasjärvi	Kuortane	Kurikka	Lapua	Seinäjoki	K7
Väestö	9530	11 635	8495	4073	14 928	14 178	55 356	118195
Muutos 2000- 2007	-400	-197	-429	-384	-554	123	4686	2 845
%	-4,0%	-1,7%	-4,8%	-8,6%	-3,6%	0,9%	9,2%	2,5 %
Väestöennuste 2025	-317	554	-608	-462	-761	524	9546	9866
%	-3,3%	4,8%	-7,1%	-11,1%	-5,1%	3,7%	17,5%	8,4%

Taulukko 2. Seinäjoen kaupunkiseudun sisäinen kehitys (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010a).

Aluetyypit	Väestö (lkm) 2009	Muutos (%)	Miehet/Naiset (%) 2009	Työpaikat (lkm) 2007
Kaupunkiseudun keskustaajama • taajamassa ≥ 7500 asukasta ja ≥ 20 % KOKO-alueen suurimman taajaman väkiluvusta ja työpaikoista. Pendelöinti omaan taajamaan.	43 623	15,1	47,8/52,2	21 009
Kaupunkiseudun muut taajamat	17 062	8,6	48,4/51,6	5 553
Kaupunkiseudun keskustaajamien läheinen haja-asutusalue	11 518	1,5	52,3/47,7	4 370
Maaseudun keskustaajama Taajamassa ≥ 2000 asukasta ja $\geq 30\%$ KOKO-alueen suurimman taajaman väkiluvusta ja työpaikoista. Pendelöinti omaan taajamaan.	6484	0,1	48,7/51,3	2 261
Maaseudun muut taajamat	22 115	-3,3	47,8/52,2	11 433
Maaseudun keskustaajamien läheinen haja-asutusalue	3983	-11,5	53,0/47,0	632
Muu haja-asutus	17 111	-12,0	53,4/46,6	3509
Yhteensä	121 896	3,1	49,3/50,7	48 857

teltaessa haja-asutusalueiden osuus on suhteellisen suuri, yhteensä 8511 työpaikkaa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010a, 84.)

- suurten kaupunkien kerrostalovaltaiset alueet (enemmän kuin tuhat asukasta neliökilometrillä). (Hätälä & Rusanen 2010, 8.)

Hätälän ja Rusasen aluerakennetutkimuksessa (2010) on analysoitu suomalaisia kaupunkiseutuja Rusasen laatimalla Gis-menetelmään pohjautuvalla aluerakenneluokituksella. Tutkimuksessa aluerakenteesta havainnoidaan hajautumis- ja supistumisprosesseja, väestövoitto- ja -tappioalueita sekä autioitumista ja uusasutusta. Tutkimus luokittelee aluerakenteen viiteen käsitteelliseen luokkaan, joita ovat seuraavat:

- yksittäisasutus (perinteiset maaseutumaiset haja-asutusalueet, joilla 1–5 asukasta neliökilometrillä)
- perusmaaseutu (haja-asutusalueet, joilla 6–20 asukasta neliökilometrillä)
- taajamaelementtejä sisältävä maaseutu (hieman tiheämpiä alueita, joilla on 21–100 asukasta neliökilometrillä)
- omakoti- ja rivitalovaltaiset taajama-alueet (asutus on maaseutumaista asutusta tiheämpää, 101–1000 asukasta neliökilometrillä)

Tutkimuksen mukaan Seinäjoen seutukunnassa perusmaaseudun väestömäärä on pienentynyt hitaasti, mutta taajamaelementtejä sisältävä maaseutu on menettänyt väestöään ja myös pinta-ala on pienentynyt. Kaikkiaan vuosina 1970–2007 maaseutuväestön osuus on pienentynyt ja taajamaväestö kasvanut. Kasvua on kaksikymmentä prosenttia. Seinäjoen seutukunnassa on siitä huolimatta valtakunnan keskiarvoa korkeampi maaseutuväestön osuus. Yksittäisasutuksen osuus on kasvanut kaksitoista prosenttia vuosien 1970–2007 välisenä aikana. (Hätälä & Rusanen 2010, 42.)

Seinäjoen seudun tilanne on yhdyskuntasuunnittelun kannalta mielenkiintoinen, koska seudulla on laaja maaseutuasutus ja valtakunnallisesti voimakas kasvu-kehitys. Etelä-Pohjanmaalla on tultu vaiheeseen, jossa Seinäjoen kaupunkiseudusta on muodostumassa kasvava keskusseutu. Muuttoliiketutkija Aron (2010) mukaan Seinäjoen kaupunkiseutu on vetovoimainen alue, sillä se on kasvanut vuosina 2005–2010 asukaslukuun suhteutettuna eniten Suomessa. Vuosina 2000–2010 Seinäjoen seutukuntaan muutti noin 30 000 asukasta, joista joka viides muutti Etelä-Pohjanmaan muis-

ta osista. Muuttovoittoa saivat Seinäjoki, Ilmajoki ja Lapua. Aron mukaan Seinäjoen kaupunkiseudun kasvu on aikavälillä 1980–2010 ollut noin prosentti vuodessa, mikä hänen mukaansa on ideaalinen, sillä suurempi kasvu aiheuttaa epätasapainoa investoinneissa ja palvelurakenteessa. (Aro 2010.)

Seinäjoen tilanne on myös nykyisen alueiden kehittämiss politiikan toiveiden mukainen, sillä siinä korostetaan elinkeinoelämän kansainvälisyyttä ja kansallisen aluerakenteen keskittymistä. Elinkeinoelämän kansainvälistyvä kilpailutalous määrittää entistä vahvemmin paikallisia elinoloja. Tulevaisuuden elinkeinollisiin haasteisiin on maakunnassa lähdetty vastaamaan erilaisin toimenpitein, kuten mm. seudun maa- ja metsätalouden kone- ja laitevalmistuksen osaamiskeskittymän muodostamisella Etelä-Pohjanmaalle (esim. Seinäjoen seutu 2009). Valtio panostaa erilaisiin lakisääteisiin toimenpiteisiin, joilla vaaditaan kaupunkiseutujen kunnilta yhteistyötä niin palvelujen kuin maankäytön osalta (esim. valtionvarainministeriö 2009). Etelä-Pohjanmaan maakuntakaavassa korostetaan perinteisen keskus-vaikutusalue-ajattelun sijaan verkostoajattelua. Sen keskeisenä ajatuksena on keskusten ja keskusseutujen välisen vuorovaikutuksen tiivistäminen kaikkien verkoston osien hyväksi. Verkostossa oleellista on se, kuinka toiminnot sijoittuvat alueelle ja minkälaiset virrat, kuten esimerkiksi työssäkäynnin ja liikenteen virrat, sitovat niitä yhteen. Verkostossa korostuu alue- ja yhdyskuntarakenteen muodostus enemmän kuin hallinnolliset rakenteet. Työssäkäyntivirroista suurin osa tapahtuu Seinäjoen seudulla, sillä kaikki yli 200 henkilön pendelöintivirrat tehdään Seinäjoen ja lähi-kuntien välillä. (Etelä-Pohjanmaan liitto 2005, 6–14.)

Työssäkäynnin, asumisen ja liikenteen virrat muodostavat ratkaisua odottavia kysymyksiä, joihin myös Seinäjoen seudulla pyritään vastaamaan seutuyhteistyötä syventämällä. Seinäjoen seudulle laadittu rakennemalli on kuitenkin muista vastaavista poikkeava ja mielenkiintoinen maankäytön osalta. Poikkeavaa on se, että seudun elinkeinollisen selkärangan muodostaa vahva elintarvikeklusteri, jonka tavoitteena on tehdä Seinäjoesta Suomen kehittynein elintarviketuotantoalue. Tavoite perustuu perheviljelmätaustaiseen elinkeinotoimintaan. (Seinäjoen seudun elinkeinokeskus 2010.) Seinäjoen seudulla panostetaan maatalouden vahvoihin tuotantosuuntiin: kotieläintuotantoon ja viljanviljelyyn. Toimenpiteillä turvataan vahvan elintarviketeollisuuden toimintakykyä.

4.3 Seinäjoen kaupunkiseudun maatalous

Etelä-Pohjanmaalla oli vuonna 2009 noin 7 200 toimivaa maatilaa. Etelä-Pohjanmaan maataloudella on kansallisesti merkittävä asema, sillä maakunnan maatalous tuotti noin yhdeksän prosenttia toimialan koko maan arvonlisäyksestä. Vuodesta 2000 maatilojen määrä on ollut laskussa ja se on vähentynyt 20 prosenttia. (Etelä-Pohjanmaan liitto 2010b.) Siitä huolimatta maatalous on vahvassa asemassa. Etelä-Pohjanmaan maakuntakaavassa todetaan, että maakunnan elinkeinorakenteen muodostaa kolme kivijalkaa: elintarvike-, metalli- ja puuala. Tärkein toimiala on elintarviketeollisuus. Laaja elintarviketuotanto perustuu voimakkaaseen maatalouteen. Maakuntakaavassa mainitaan, että määrältään suuri tuottajakunta ylläpitää elävää maaseutua, mikä myös näkyy, sillä Etelä-Pohjanmaalla maaseutua elävöittävät myös ainutlaatuiset maisemakokonaisuudet kuten Ilmajoen ja Kauhavan-Lapuan Alajokien lakeudet. (Etelä-Pohjanmaan liitto 2005, 10–14.) Maatalous, peltolakeudet ja elintarviketalous ovat myös Seinäjoen kaupunkiseudun identiteetin keskeisiä tekijöitä. Maatalousidentiteetin korostuminen on perusteltavissa, kun katsoo kuvaa 1. Peltoala hallitsee maisemaa.

Taulukossa 3 näkyy, että Etelä-Pohjanmaa on maankäytön suhteen Suomen toiseksi vahvin maatalousmaakunta.

Kuva 1. K7-kuntien peltoalueet (Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemalli 2009).

Taulukko 3. Käytössä oleva maatalousmaa TE-keskuksittain vuonna 2008 (Tike, Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus 2008).

ELY-keskus	Käytössä oleva maatalousmaa 1 000 ha	Edellinen vuosi +/-
Yhteensä - Totalt - Total	2296,0	0,1
Varsinais-Suomen	296,0	0,1
Etelä-Pohjanmaan	247,7	0,0
Pohjois-Pohjanmaan	226,4	0,0
Pohjanmaan	196,0	0,1
Hämeen	189,9	0,0
Uudenmaan	186,0	0,0
Pirkanmaan	163,3	0,0
Pohjois-Savon	148,6	0,0
Satakunnan	145,3	0,0
Kaakkois-Suomen	141,0	0,0
Keski-Suomen	99,5	0,0
Pohjois-Karjalan	85,7	0,0
Etelä-Savon	74,1	0,0
Lapin	45,2	0,0
Kainuun	31,9	0,2
Ahvenanmaa	19,7	0,0

Etelä-Pohjanmaan maataloudessa korostuu lihan-
tuotanto. Taulukossa 4 näkyy, että maakunnassa lihan-
tuotannon osuus oli 26,5 prosenttia, mikä ylittää selkeästi
koko maan lukeman (18,8 %). Yhtä lailla eläintuotteet
ovat vahvasti esillä koko maan lukemiin verraten. Vah-
va lihan- ja eläintuotanto tarvitsee rehukasvien tuotantoa, mikä
myös on laajempaa kuin koko maassa keskimäärin.
Eikä viljan- ja eläintuotannossakaan tai maatalouden sivu-
elinkeinoissa jäädä kauas jälkeen koko maan luvuista.
(Tilastokeskus 2007.) Maakuntaa pidetään yrittäjähä-
nänä. Maatalouspolitiikan riskialttiudesta huolimatta
tuotantoluvut pysyvät, vaikka tilat vähenevät. Vuoden
2010 maakuntia koskevassa elinkeinokatsauksessa
todetaan, että Etelä-Pohjanmaan maataloudessa ti-
lakoon kasvu jatkuu ja aktiivitulojen lukumäärä vähe-
nee. Maakunnan lähitulevaisuuden suuri kysymys on
elintarviketeollisuuden raaka-aineen (vilja, liha, maito)
saannin turvaaminen maakunnassa, sillä ns. ”pellolta

pöytään” -tuotantoketju on kerrannaisvaikutuksineen
merkittävä osa aluetaloutta. Tämä näkyy etenkin
Seinäjoen seutukunnassa, jossa sijaitsevat Atria Oyj,
Altia Oyj, Valio Oyj, Juustoportti Oy, Vaasan & Vaasan
Oy, Fazer Oyj sekä Suomen Rehu Oy. Kaikki edellä mai-
nitut ovat Suomen johtavia elintarvikkeita jalostavia
yrityksiä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010b, 18, 138.)

Taulukossa 5 selviää, kuinka maatalouden maatalo-
jen tuotantosuunnat jakautuvat Seinäjoen seudun
kunnissa. Ilmajoki erottuu vahvimpana sikatalous- ja
viljanviljelykuntana. Jalasjärvi profiloituu koko seudun
toiseksi vahvimpana maatalouskuntana. Jalasjärvellä
on erittäin vahva lypsy- ja nautakarjalous, joiden
ohella myös sikatalous ja viljanviljely ovat merkit-
tävässä asemassa. Vahvimmin maataloutta harjoit-
etaan Seinäjoen kaupungissa. Ylistaron ja Nurmon
liittyminen Seinäjokeen vuonna 2009 teki Seinäjoesta
intensiivisen maatalouskaupungin.

Taulukko 4. Maatalouden tuotanto Etelä-Pohjanmaalla ja koko Suomessa (%) (Tilastokeskus 2008).

Maakunta							
Tuote	Vilja- kasvit	Rehu- kasvit	Vihannekset hedelmät	Lihan- tuotanto	Eläin- tuotteet	Maatalouden sivutoiminnot	Yht.
Koko maa	16	14,8	11,7	18,8	27,7	11,1	100
Etelä-Pohjanmaa	15,6	15,6	6,9	26,5	26	9,4	100

Taulukko 5. K7-kuntien maatilat tuotantosuunnittain (Etelä-Pohjanmaan työvoima- ja elinkeinokeskus 2008/Tike, Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus).

K7-kunnat Maatalous											
2008	Lypsyk	Nautak	Sikatal	Siipik	Lammas	Hevost	Viljanvilj	Erikoiskas	Puutarha	Muu	Yhteensä
ALAVUS	89	22	39	..	3	4	197	..	4	41	404
ILMAJOKI	73	14	79	16	3	10	267	8	..	6	480
JALASJÄRVI	127	41	46	9	4	6	238	6	4	30	511
KAUHAVA	47	7	4	3	..	7	237	41	..	11	360
KUORTANE	60	16	4	3	..	4	143	8	..	23	266
KURIKKA	64	16	30	10	3	17	202	7	..	9	360
LAPUA	90	26	30	16	..	7	396	43	..	16	629
NURMO	22	3	13	8	0	9	111	5	..	3	176
SEINÄJOKI	63	18	13	13	..	9	189	3	4	15	331
YLISTARO	44	9	15	9	..	10	298	6	..	9	403
Yhteensä	679	172	273	87	13	83	2278	127	12	163	3920

Seinäjoen kaupunkiseudun kuntien peltoala oli vuonna 2007 noin 128 000 hehtaaria. Alueella sijaitsi 3 800 maatilaa, joista 1 378 tilalla oli kotieläintuotantoa. Maatilojen keskipeltopinta-ala oli 33,5 hehtaaria. (Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemalli 2009, 14.) Vuonna 2008 maakunnassa oli 427 sikatilaa. Seinäjoen kaupunkiseudun K7-kunnissa sikatiloja oli vuonna 2009 yhteensä 296, siipikarjatilajoja 102 kpl ja nautakarjatilajoja 816 kpl. Yhteensä K7-kunnissa oli 1 376 kotieläintilaa. (Oukka 2009, 54.)

Vuonna 2010 Seinäjoen kaupunki ilmoitti kotisivuillaan, että sen alueella on yli 880 toimivaa maatilaa, joiden peltoviljelyksen ala on 32 000 hehtaaria. Kotieläintuotantoa harjoittaa 270 maatilaa. Metsätalousmaa-ala on 91 000 hehtaaria. Maatalouden kehittymisedellytyksiä pitkälle tulevaisuuteen tuetaan mm. kaavoituksellisin keinoin. Seinäjoen alue on rakentamassa itsestään kansallista elintarvikealan keskusta, ruokaprovinssia. (Seinäjoen kaupunki 2010.)

Sianlihan tuotantoa hallitsee Ilmajoki, jonka alueella on kaikkiaan 108 051 lihasikaa. Seinäjoella on vastaavasti 70 713 lihasikaa. Kurikan lukuihin verrattuna kuntakohtaiset tuotantomäärien erot ovat huomattavia (taulukko 6).

Taulukossa 7 näkyy, että naudanlihan tuotannossa Seinäjoen kaupunki on vahva tekijä. Kauhava ja Jalasjärvi ovat sen edellä, joiden tuotantolukemat Kuortaneen lukemiin verrattuna ovat kolminkertaiset.

K7-kuntien alueella tuotantoeläinten lukumäärä on suuri. Alueella harjoitetaan suurimittakaavaista teollista maataloustuotantoa, jonka maa-alan tarve on laaja. Seudun kunnille, joiden aluetaloudessa maatalous on keskeisellä paikalla, kysymys maatalouden toimintaedellytysten turvaamisesta on ensisijaista. Seinäjoen kaupunkiseutu on erittäin intensiivisen kotieläintuotannon aluetta. Maataloudella on perinteisesti ollut vahva asema kaupunkiseudun maankäytössä.

Taulukko 6. Sianlihan tuotanto K7-kunnissa vuonna 2009 (Tike, Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus 2009).

<i>Sianlihan tuotanto K7-kunnat 2009</i>	<i>KPL</i>	<i>KG</i>
KUORTANE	...	...
ILMAJOKI	108 051	9 427 027
SEINÄJOKI	70 713	6 240 963
JALASJÄRVI	41 218	3 624 905
LAPUA	39 907	3 469 139
KAUHAVA	38 208	3 328 774
ALAVUS	28 733	2 525 156
KURIKKA	27 898	2 549 647

Taulukko 7. Naudanlihan tuotanto K7-kunnissa vuonna 2009 (Tike, Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus 2009).

<i>Naudanlihan tuotanto K7-kunnat 2009</i>	<i>KPL</i>	<i>KG</i>
233 KAUHAVA	4 878	1 528 617
164 JALASJÄRVI	3 989	1 234 335
743 SEINÄJOKI	3 153	938 922
408 LAPUA	2 117	659 857
301 KURIKKA	1 927	605 122
145 ILMAJOKI	1 750	552 573
010 ALAVUS	1 604	480 610
300 KUORTANE	1 492	427 914

Tilanne on muuttumassa. Nyt maataloudelle varatusta maa-alasta kilpailevat asutus ja monitahoiset taa-jamatoiminnot. Maankäyttö, asuminen ja liikenne sekä elinkeinot ovat rakennemallin perustekijöitä. Seinäjoen seutua määrittää vahvimmin maatalous etenkin suurimittakaavainen teollinen kotieläintalous ja se luo tähän yhdyskuntasuunnittelun ja maan-käytön yhteyteen kaupunkiseudulle omintakeisen toiminnallisen viitekehysen.

4.4 Seinäjoen kaupunkiseudun K7-kuntien rakennemalli

Valtioneuvoston asettama Paras-hanke esitti vuonna 2007 rakennemallia yhdeksi mahdolliseksi vaihtoehdoksi, jolla Suomen kaupunkiseutujen kunnat voivat järjestää maankäytön yhteistyötä. Puitelain asettama velvoite määräsi 17 suomalaista kaupunkiseutua laaja-alaiseen ja kuntarajat ylittävään yhteistyöhön maankäytössä, liikenteessä ja asumisessa sekä kunnallisten palveluiden järjestämisessä. Kuntien tuli muodostaa yhteistyöalue (Kuntaliitto & al. 2008). Seinäjoen kaupunkiseudulla yhteistyöalueen muodostavat Seinäjoen ja Lapuan kaupungit sekä Ilmajoen kunta, joiden lisäksi yhteistyöhön ovat tulleet mukaan Alavuden, Kauhavan ja Kurikan kaupungit sekä Kuortaneen ja Jalasjärven kunnat. Yhteistyöalueeseen kuuluu kahdeksan kuntaa ja siitä käytetään nimitystä K8-yhteistyö². (Oukka 2009, 4.)

Seinäjoen seudun rakennemallin ovat laatineet virka- ja luottamushenkilöt. Työ alkoi huhtikuussa 2008 ja se saatettiin päätökseen joulukuussa 2009. Kunnanvaltuustojen päätettäväksi toimitetun konkreettisen rakennemallin laati kaupunkiseudun kuntien yhteinen seutuarkkitehti Tatu Oukka. Tavoitteena on, että rakennemalli kattaa vuodet 2010–2040. K7-kunnat antoivat Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallin luonnoksesta lausuntonsa keväällä 2010. Laadinnan taustatyön teki rakennemallityöryhmä, joka koostui Seinäjoen kaupunkiseudun kuntien teknisen toimen edustajista. Seurantaryhmän muodosti K7-kuntien johtajisto. Kuntien valtuustojen ja hallitusten pu-

heenjohtajistot toimivat työn ohjausryhmänä. Kuntien virkahenkilöistä koostuva maatalousryhmä teki maatalouden maankäytöstä erillisselvityksen rakennemallia varten. Rakennemallin tavoitteet linjattiin samaan aikaan valmisteilla olleeseen Seinäjoen kaupunkiseudun ilmastostrategian esiselvityksen sekä K7-kuntien asuntopoliittiseen ohjelman asettamiin tavoitteisiin. K7-kaupunkiseutusuunnitelmaa esittelevä yleisötalaisuus järjestettiin huhtikuussa 2009. Maankäytön osalta malli on kytketty Etelä-Pohjanmaan maankuntakaavoitusprosessiin. Rakennemallityö ei luo oikeusvaikutteista kaavaa, mutta tuottaa neuvottelujen ja kunnanvaltuustojen päätöksillä seudullisen maankäytön mallin. Näin se yhdistää maankäytöllisen näkökulman kaupunkiseudun elinkeinopoliittikkaan, palvelutuotantoon sekä kulttuurityöhön. (Oukka 2009, 4–8.) Seinäjoen kaupunkiseudulla kehitetään kasvavan asumisen ja intensiivisen maatalouden yhteensovittamisen keinoja. Siinä toimijoiden tulee kyetä sovittamaan toiminnalliset tekijät, kuten asuminen, maatalous ja liikenne, taajamiin, kyliin sekä haja-asutusalueelle.

Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemalli on yhdyskuntarakenteen kehittämisväline, jonka avulla kunnat luovat yhteistä tulevaisuutta. Rakennemallin visio ohjaa suunniteltavan alueen maankäytöllisiä päätöksiä suhteessa K7-seudun kasvutavoitteeseen. Sitä varten työryhmä esittää yhden tulevaisuuskuvan sekä kolme vaihtoehtoista skenaariomallia: pohjoiseurooppalaisen, valtakunnallisen ja maakunnallisen mallin sekä näiden rinnalle nykyistä kehityskulkua heijastavan vertailumallin Ve0. Kaikki vaihtoehdot sisältävät saman tulevaisuuskuvassa 2040 esitetyn 162 000 asukkaan väestöpohjan. (Oukka 2009, 13.)

Skenaariomallit ovat seuraavat:

Pohjoiseurooppalainen malli

Pohjoiseurooppalainen malli ennakoi kehitystä, jossa kaupunkipoliittikan tavoitteet ovat vahvistuneet. Alerakenne kaupungistuu, palvelut keskittyvät ja harvaan asuttu maaseutu hiljenee. Pienkylien ja harvan maaseutuasutuksen palvelutaso on madaltunut maatalojen lukuun ottamatta merkittävästi. Maatiloille palvelujen heikentyminen tarkoittaa kaupallisten lähipalveluiden katoamista. Alueiden välinen kilpailu kiristyy, joten erikoistumiseen pyritään panostamaan. Asutusrakenteen kannalta oletus on, että kaupunkien läheinen maaseutu kasvaa vain suurilla kaupunkiseu-

² Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallista käytetään K7-nimitystä, yhteistyöalueesta K8-nimitystä. Kauhavan kaupunki on liittynyt kaupunkiseutuyhteistyöhön vuonna 2009, mutta ei aikataulusyistä osallistunut varsinaiseen K7-rakennemallityöhön. Kauhavan kaupungin toivomus on, että Kauhava liitetään rakennemallityöhön viimeistään sen tarkistusvaiheessa. (Kauhavan kaupunki 2010.)

duilla. Seinäjoen kaupunkiseudun K7-kunnat hoitavat itse maankäytön perusratkaisut, mutta osallistuvat syventämään K7-kuntien kaavayhteistyötä. Suunnitelmallinen maankäyttö merkitsee aktiivista kunnallista maapolitiikkaa sekä kuntien yhteisesti maankäyttöä, asumista ja liikennettä sekä palveluja sijoittavaa maankäyttöpolitiikkaa. Maanarvoa säännellään suunnitelmallisesti ja kunnat ostavat maata strategisesti. Uudisasuminen tullaan keskittämään taajamiin ja kyliin. Asukkaista 80 prosenttia asuu taajamissa, 15 prosenttia kylissä, 1,0 prosentti pienkylissä ja 4 prosenttia harvalla maaseutualueella. Yhdyskuntarakenne on tiivis ja asunnot energiatehokkaita. Joukkoliikenteen muodot toimivat kaupallisesti (40 %) ja julkisesti tuettuna (60 %). Tiivis yhdyskuntarakenne on strateginen valinta ilmastonmuutoksen hillinnässä. Se tarkoittaa myös toimivaa joukkoliikennettä, helposti saavutettavia palveluja, suppeaa infrastruktuuria ja ihmisten arkea helpottavia tietoteknisiä ratkaisuja. (Oukka 2009, 25–29.)

Valtakunnallinen malli

Valtakunnalliseen malliin sisältyy oletus, että maaseutuasuminen siirtyy yhä lähemmäs kaupunkialueita. Kasvua tapahtuu vain tietyillä kaupunkiseuduilla ja kilpailun kiristyessä aluerakenteellinen keskittyminen jatkuu. Oletus on, että kasvukuntien lukumäärä vähenee, kun kasvua tapahtuu vain menestyvillä kaupunkiseuduilla. Kilpailu kovenee myös kaupunkiseutujen kehyskuntien välillä. Seinäjoen kaupunkiseudun K7-kunnissa on uudisasuminen keskitetty kuntakeskuksiin, nauhataajamiin ja kyliin. Asukkaista 77,5 prosenttia asuu taajamissa, 14,3 prosenttia kylissä, 1,3 prosenttia pienkylissä ja 6,9 prosenttia harvalla maaseutualueella. Kunnat hoitavat itse maankäytön perusratkaisut ja osallistuvat seutuyhteistyöhön väylästä- ja vyöhykejaon mukaisesti. Maanarvoa säännellään suunnitelmallisesti ja kunnat ostavat maata strategisesti. Pienkylien ja harvan maaseutuasutuksen palvelutaso on madaltunut maataloja lukuun ottamatta merkittävästi. Maataloille palvelujen heikentyminen tarkoittaa kaupallisten lähipalveluiden katoamista. Luontainen asuinrakennuskannan poistuma on korvattu poikkeuksetta kuntakeskuksiin, taajamiin, kyliin ja strategisiin vyöhykkeisiin osoitetuina maa- ja rakennusoikeusvaihtoina. Nauhamainen yhdyskuntarakenne ja toiminnalliset vyöhykkeet ovat strateginen valinta pyrittäessä hillitsemään ilmastonmuutosta. (Oukka 2009, 30–33.)

Maakunnallinen malli

Suomessa pitkään jatkunut metropolikehitys kääntyy laskuun ja/tai Suomen maahanmuutto kasvaa. Ihmiset muuttavat myös kaupunkeja ympäröivälle maaseudulle ja pienempiin kuntiin. Harvaan asutun maaseudun väestö kasvaa, koska kunnat eivät kykene kaavoittamaan kysynnän tahdissa keskusta-alueitaan. Seinäjoen kaupunkiseudun K7-kuntien strategiana on, että ydinkeskustoja vahvistetaan määrätietoisesti. Resurssit kohdennetaan korkealuokkaisten palvelukeskittymien luomiseen ja näin alueellisesti tasapainoisen rakenteen aikaansaamiseen. Asukkaista 75,1 prosenttia asuu taajamissa, 13,5 prosenttia kylissä, 1,7 prosenttia pienkylissä ja 9,7 prosenttia harvalla maaseutualueella. Kunnat hoitavat itse maankäytön perusratkaisut ja osallistuvat seutuyhteistyöhön väylästäkysymyksissä. Maankäytön suunnitelmallisuus tarkoittaa sitä, että kuntakeskuksen ja sitä ympäröivän harvan maaseudun asutus rajataan tiukasti. Uudisasuminen on keskitetty kuntakeskuksiin ja taajamiin ja asunnot ovat energiatehokkaita. Pistemäinen yhdyskuntarakenne on strateginen valinta ilmastonmuutoksen hillinnässä. (Oukka 2009, 34–37.)

Kaikissa skenaarioissa kaupunkiseudun asutus tiivistyy ja yhdyskuntarakenteen keskittyminen nähdään ainoana mahdollisena tulevaisuuden suuntana. Edellisten ratkaisumallien vertailua varten laadittiin myös nykyistä kehityskulkua mukaileva Ve0 malli:

Ve0 malli

Vuoden 2040 väestön määrän arviona on vuoden 2009 kesäkuun ja syyskuun väestötiedot, olettamuksella, että väestö kasvaa yhden prosentin vuosittain. Prosentin kasvu on seututasolla hyväksytty yleiseksi kasvutavoitteeksi. Sen sijaan malli, jossa Seinäjoki kasvaa huomattavasti muuta K7-aluetta voimakkaammin, ei ole käytännössä mahdollista, koska Seinäjoen kyky vastaanottaa 1,5 prosentin ylittävää kasvua on kestävä, sillä se johtaa hallitsemattomaan maankäyttöön. Väestön kasvukehityksen ja alueella 25 vuoden (1980–2005) aikana tapahtuneen rakennetun pinta-alan kehityksen pohjalta on vuoden 2040 asumisen tilanne kyetty arvioimaan suhteellisen luotettavasti. Ve0 kehityssuunnassa taajamien, kylien, pienkylien ja harvan maaseutuasutuksen osuuksia muuttamalla on luotu kolme erilaista tiivistyvää kaupunkiseutustruktuuria lukuina: tiivis, tiiviimpi ja tiivein. Oletuksena on, että harva maaseutuasutus ja pienkylät pienenevät seuraavan 30 vuoden aikana ja

asutus suuntautuu kyliin ja taajamiin. Oletetun kehityksen taustalla on kolme syytä: 1) yleinen nykyinen muuttoliikkeen suunta jatkuu koko tarkasteluajan jakson ajan, 2) väestörakenteen johdosta kuntatalous kiristyy ja yhdyskuntarakenteen tiivistämisen tarve kasvaa merkittävästi, 3) maatalouden kehitys johtaa suuriin tilayksiköihin. (Oukka 2009, 38.)

Tulevaisuuskuvassa on tehty valinta ns. strategisesti kehitettävistä kylistä. Tämä tarkoittaa maataloutta, matkailua ja perinteistä kyläkulttuuria tukevaa kyläkehittämistä. K7-alueen kunnat ovat valinneet (mutta eivät vielä vahvistaneet valintoja) strategisia vahvuuksia omaavia kyliä, joiden rakenne, väestöpohja, kylätoiminnan vireys ja sijainti suhteessa muuhun kyläverkkoon sekä väyliin on ensiluokkainen. Vastavasti muita strategisesti merkittäviä kohteita ovat entiset kuntakeskukset. Skenaarioiden ja K7-kuntien aluesuunnitelman perustana on puutarhakaupunki-idea. Tarkoituksena on vahvistaa kaupunkiseudun yhdyskuntarakenteellista identiteettiä puutarhakaupunki-idean avulla ja siksi sitä on sovellettu varsinkin kuntien keskusta-alueiden rakentamistehokkuuksien määrittelyyn (Oukka 2009, 13). Kuntakeskukset on merkitty joko 3D-merkinnällä, joka tarkoittaa keskusta-alueen kerrostalojen ja kerrosluvun korottamista tai 2D-merkinnällä, mikä viittaa matalampiin täydennys ja tiivistämistapoihin. Kehyskunnista 3D-merkinnät on osoitettu Ilmajolle, Seinäjoelle, Nurmon kaupunginosaan, Lapualle, Kurikkaan ja Alavukselle. Matalampaa rakentamista sovellettaisiin puolestaan Ylistaron kaupunginosassa, Kuortaneella ja Jalasjärvellä. (Oukka 2009, 22–98.)

Rakennemallin laatijoiden luoman vision avulla kunnat muodostavat yhteisen käsityksen siitä, mihin toiminnot sijainnillisesti ohjataan maaseutumaisella alueella. Aiemmin mainittujen Brehenyn tai Sievertsin esittelemissä lähtökohdissa maaseutumaiset ja kaupunkimaiset intressit nostivat esiin laajempia suunnittelupoliittisia tai identiteettikysymyksiä. Rakennemallityön voisikin ymmärtää mahdollisuutena etsiä Sievertsin peräänkuuluttamaa uutta sisältöä kaupunkia ja maaseutua käsitteellisesti erottavalle ja yhdistävälle välialueelle. Seuraavaksi jäsennetään rakennemalliin liittyviä Seinäjoen kaupunkiseudun ilmastostrategiaa sekä asuntopoliittista ohjelmaa.

4.5 Ilmastostrategia ja asuntopoliittinen ohjelma

Kaupunkiseudun rakennemallin laadinnan lähtökohtana on ollut kaupunkiseudun maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteistyön vahvistaminen. Erilaiset yhteistyössä tehtävät hankkeet liittyvät toisiinsa, mutta rakennemallin kannalta tärkeimmät olivat yhteinen ilmastostrategian esiselvitys ja seudun asuntopoliittinen ohjelma sekä rakennemallityöhön kiinteämmin nivoutunut Seinäjoen kaupunkiseudun maataloushanke. Ilmastostrategian esiselvityksen ensimmäinen osa valmistui vuonna 2010.

Ilmastoportin kirjoittaneiden Lundgrenin ja Huovarin (2010) mukaan strategiatyön lähtökohtana on se, että jos kunnat aloittavat ilmastotoimenpiteet jo nyt, niin ne kartuttavat kokemuksiaan ilmastotalkoista ja ovat valmiita siinä vaiheessa, kun valtiotasolla päätetään puuttua tarkemmin kuntien roolin Suomen ilmastotavoitteiden saavuttamisessa. Tekijöiden mukaan valtioneuvoston ilmasto- ja energiapolitiikan tulevaisuuden selonteossa korostetaan eri toimijoiden yhteistyön merkitystä. K8-kuntien yhteistyö kohdistuu siihen, että ne lähtevät kartoittamaan omia heikkouksiaan, vahvuuksiaan ja tarpeitaan ilmastomuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa. Niiden on myös esitettävä keinot kasvihuonepäästöjensä vähentämisestä. Selonteossa edellytetään yhdyskuntarakenteen tiivistämistä, mikä on kirjoittajien mukaan K8-kunnille haasteellista. (Lundgren & Huovari 2010a, 8–12.)

Kasvihuonekaasujen päästöjä ilmakehään aiheuttaa pääosin fossiilisten energianlähteiden käyttö autoliikenteessä ja talojen lämmityksessä. Niiden suhteen nousee yhdyskuntarakenne ennen pitkää varsin keskeiseksi tekijäksi Seinäjoen kaupunkiseudun kuntien valtuustopuheissa. Päätösten yhteydessä tullaan keskustelemaan siitä, millainen kaupunkiseudun yhdyskuntarakenne vähentää liikenteestä, asumisesta ja energiankäytöstä aiheutuvia päästöjä. Virkaja luottamushenkilöiden ensimmäinen haaste on suunnitella yhteistyöalue yhdyskuntarakenteellisesti ilmastomuutosta hillitsevään muotoon ja perustella se kokonaisuutena, joka vahvistaa kuntien yhteistä etua. Tässä yhteydessä muuttajista kilpaileville kunnille asumisen sijaintia koskevat ratkaisut tulevat olemaan vaikeita. Ilmastostrategian esiselvityksen kolmannessa osassa toimenpiteet linjataan yhteen

rakennemallityön sekä maataloushankkeen kanssa (Lundgen & Huovari, 2010b).

Vuonna 2009 julkaistussa K8-kuntien asuntopoliittisessa ohjelmassa³ painottuvat energia- ja ilmasto-poliittiset lähtökohdat. Energiakustannusten, joista puolet kuluu lämmitykseen, uskotaan ilmaston lämpenemisestä huolimatta pysyvän samalla tasolla myös tulevaisuudessa. Ohjelman mukaan asumisen energiankulutus on verrannollinen yhdyskuntarakenteen tiiveysasteeseen. Tiiviimpi yhdyskuntarakenne tuottaa säästöjä mm. lämmittämis- ja liikennetarpeen sekä infrastruktuuriin kuluviissa energiaosuuksissa. Kysymys on kunnallisteknisestä ja energiapoliittisesta haasteesta, johon ohjelmassa vastataan tiiviimpien kunta- ja kyläkeskusten rakentamisella, vanhan rakennuskannan peruskorjaamisella sekä elinympäristön laadun ylläpitämisellä. Se merkitsee myös energiataloudellisten ja järkevien liikenneyhteyksien kehittämistä kuntien ja kyläkeskusten välille. (K7-kunnat 2009, 6.) Ilmastostrategia ja asuntopoliittinen ohjelma sisällytetään rakennemalliin. Eheä yhdyskuntarakenne mainitaan yhteistyöalueen maankäytön tavoitteena. Jalasjärvi jättäytyi pois rakennemallin suunnitteluyhteistyöstä vuonna 2009, mutta se säilyi rakennemallityön aluerajauksen sisällä.

Prosessiajattelun näkökulmasta maankäytön rakennemallin laadinnalla voikin olla myös muuta kuin välineellistä arvoa kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusalueen kehittämisessä. Maaseudun näkökulmasta kysymys on siitä, kuinka maaseutupolitiikan ajamat asiat sisällytetään maankäyttöpoliittikkaan ja kaavoitukseen. Yleensä kaupunkia ja maaseutua toisistaan eristävät näkemykset johtuvat kuntopoliitikasta. Hallintokuntien sektoripoliittikat, kuten liikenne- ja ympäristöpolitiikka, toimivat usein toisistaan tietämättä. *Maankäytön suunnittelussa järjestetään kyllä esittely- ja kuulemistilaisuuksia, mutta pitkällisiin osallistaviin käytäntöihin ei ole totuttu.*

Maaseutupolitiikan toimintamallit perustuvat kansalaisten aktivointiin ja omaehtoiseen kyläkehittämiseen. Erilaiset tavoitteet, näkemykset ja toimintatavat kohtaavat seutusuunnittelussa, jossa pitäisi kyetä toimimaan yhteisen periaatteen mukaisesti.

Kuntien yhteisesti sovittu maankäytön säätely tai säätelemättömyys vaikuttaa maaseudun kehittämiseen. Haja-asutus on konkreettinen koetinkivi, jonka ympärillä käsitykset risteävät. Tämä tutkimus rajautuu siihen, miten rakennemallityön avulla eheää ympäristöä ja haja-asutusta käsitellään Seinäjoen maatalousvaltaisella kaupunkiseudulla. Rakennemalli tulkitaan seudullisena maankäytön sopimuksena, joka laaditaan seudulla asuvien ihmisten toimesta, mutta kansallisten politiikkatavoitteiden yhteyksissä.

³ Seinäjoen kaupunki julkaisi myös oman asuntopoliittisen ohjelman vuosille 2009–2020. (Seinäjoen kaupunki 2009/<http://www.seinajoki.fi/hallinto/julkaisut.html/31606.pdf>)

5. Tutkimusaineisto ja menetelmät

5.1 Tulkintakehys

Seinäjoen kaupunkiseudun voimakas maataloussektori vaikuttaa vahvasti rakennemalliin. Tästä syystä kaupunkiseutu muodostaa mielenkiintoisen yhdistelmän, jossa kaupunki-, maaseutu- ja maatalouspolitiikka toimivat rinnakkain. Tutkimuksen avulla voidaan osin avata sitä, mitä rakennemallityön kannalta toimijoiden välinen vuorovaikutus merkitsee, ja sisältyykö siihen elementtejä, joiden avulla maaseututoimijoiden osallisuutta voidaan vahvistaa. Rakennemallin laadinta on prosessi, johon osallistuvat monen kunnan toimijat ja sitä voidaan tutkia tapaustutkimuksen keinoin.

Häikiö ja Niemenmaa (2007) ovat tutkineet Helsingin ja Tampereen kestävän kehityksen suunnitteluprosesseja. Tutkimuksessa tarkastellaan molempien kaupunkien prosesseja omina tapauksinaan hakematta vertailuasettelmiä. Häikiö ja Niemenmaa kuvaavat tapaustutkimuksen merkitystä siten, että se tuottaa erilaisia toimijoita, tapahtumia ja prosesseja koskevaa yksityiskohtaista tietoa. Tapaustutkimuksissa voidaan käsitellä toimijoiden vuorovaikutussuhteita ja vaikka tapaukset eivät olisi yleistettävissä, niiden avulla on mahdollista tulkita kansalaisosallistumisen ja kestävän kehityksen suunnittelua myös muissa toimintaympäristöissä. Tapaustutkimus korostaa toimintaympäristön merkitystä siten, että tutkittava ilmiö ymmärretään laajemmissa, kuten poliittisissa, taloudellisissa ja kulttuurissa, yhteyksissään. (Häikiö & Niemenmaa 2007, 41–52.)

Rakennemalli on alue- ja yhdyskuntasuunnittelun keino, johon sisällytetään yhdessä sopien ne perusteet ja periaatteet, joilla kaupunkirakenteen ja siinä mm. asumisen kehitystä ohjataan. Tässä tutkimuksessa rakennemallia tarkastellaan toimintatapana, jolla visioidaan kaupunkiseudun asuin ympäristön tulevaa muotoa. Maataloutta ja asumista tarkastellaan maaseututoimijoiden kokemina. Tutkimuksessa rakennemallityö ymmärretään keskustelupiirinä, joka mahdollistaa erilaisten toimijoiden intressien mukaantulon ja yhteisen käsittelyn. Kunnat kaavoittavat asuinalueitaan lähinnä taajamiin ja niiden lähialueille. Sen sijaan maaseutuasuminen sisältää

laajempia ulottuvuuksia, kuten ihmisten vapauden valita itse asuinpaikkansa perusrakentamisoikeuden mukaisesti. Rakennemallissa huomio kiinnittyy taajamien ulkopuoliseen asumiseen ja rakentamisen ohjaukseen. Mitkä asiat sitten huomioidaan Seinäjoen kaupunkiseudulla puutteina, ovatko sellaisia asumisen hallitsematon levittäytyminen, maatalouden harjoittamiseen liittyvä maankäyttö tai päästöjä tuottava liikenne? Maataloudella tarkoitetaan tässä yhteydessä kotieläintaloutta ja ensisijaisesti sianlihan tuotantoa. Maatalouden yhteydessä viitataan myös viljantuotantoon.

Tutkimusaineisto koostuu kaupunkiseudun aluesuunnitteluun liittyvistä asiakirjoista, politiikka-ohjelmista sekä Seinäjoen kaupunkiseudulla tehdyistä haastatteluista. Seutukohtaista aineistoa on täydennetty sanomalehti Ilkassa vuosina 2006–2009 ilmestyneiden lehtijuttujen ja kuntien kotisivujen avulla. Aineistoon kertyi myös Maaseudun Tulevaisuuden ja Helsingin Sanomien artikkeleita. Kunta-aineistosta on tarkasteltu etupäässä maankäyttöön liittyviä dokumentteja. Lehtikirjoituksista on jäsennetty kaavoitukseen ja maatalouteen liittyviä aiheita, joista nousi esiin erityisesti julkisesti puidut maankäyttökonfliktit. Ne liittyivät etupäässä kotieläintalouden ympäristövaikutuksiin. Maatalous luo ja ylläpitää yhteistä seudullista identiteettiä. Miten sitä pyritään rakennemallityöllä vahvistamaan? Lehtikirjoitukset johdattivat pohtimaan ympäristövaikutuksen käsitteellistä merkitystä. Tässä tutkimuksessa ympäristövaikutus määritellään ensinnäkin kotieläintilojen aiheuttamina vaikutuksina luontoon ja ihmisten elinolosuhteisiin. Toiseksi ympäristövaikutus ymmärretään paikallisessa maatalouskulttuuriin perustuvassa rakennetussa ympäristössä tapahtuvana muutoksena.

Rakennemallin taustalla on kysymys uudisrakentamisen sijainninhajauksesta. Malli asettaa suuntaviivat siihen, mihin asuintalojen tulee maaseutumaisilla alueilla sijoittua. Näin tullaan yhdyskuntarakenteen käsitteeseen ja päädytään rakennemallin yhteen kipeään kysymykseen: kuinka maatalous ja asuinrakentaminen alueella pitäisi luontevasti sovittaa yhteen? Tämä on kysymys, johon alueella on tapauskohtaisesti jouduttu hakemaan ratkaisua jopa korkeimman oikeuden päätöksiin. Tässä tutkimuksessa ei haeta ongelmiin ratkaisua vaan tulkitaan, miten maatalouden ja asumisen hallitsemalla alueella maankäytön suunnittelu soveltuu maaseudun kehittämispolitiikkaan.

kan tuottamiin toimintamalleihin. Mitä yhdistäviä tekijöitä niistä löytyy? Tutkimuksessa on analysoitu kuntien kaavoituskatsauksia, kuntasuunnitelmia ja osayleiskaavoja sekä maaseudun kehittämistä koskevaa aineistoa. Lisäksi on haastateltu henkilöitä, jotka toimivat tai asuvat ja toimivat maaseudulla. Heidät nähdään heterogeenisenä toimijarymänä, jota yhdistää ammatillinen tai henkilökohtainen intressi maaseudun kehittämiseen. Heidän käsityksiään jäsentämällä pyritään tavoittamaan rakennemallityön mahdollisuuksia maaseudun maankäytön suunnittelun välineenä.

Seinäjoen kaupunkiseudun kuntien (K7-kuntien) rakennemallia koskevat lausuntoasiakirjat, rakennemallin luonnokset sekä maatalouden maankäyttöä käsittelevä rakennemallin maataloushanke muodostavat keskeisen osan aineistoa. Rakennemallia on tulkittu maaseutupoliitiikan sekä kaupunki- ja seutupoliitiikan asiakirjana. Sen ohella on tarkasteltu ylikansallisen maatalouspolitiikan asettamia tavoitteita, joilla on vaikutusta etenkin Seinäjoen kaupunkiseudun maankäyttöön.

Kehittämispoliittisesti rakennemallia on luettu seudun voimavaroja ja ominaisuuksia kuvaavana mallina. Rakennemalli tulkitaan myös imagon rakentajana. Luvussa 4.2 käsitellään K7-kuntien antamat rakennemallia koskevat lausunnot. Niistä on pyritty analysoimaan sitä, millaisen roolin kunnat rakennemallityölle antavat ja minkälaiseen muotoon K7-kuntien yhteistyöalue rakentuisi suhteessa kunnan omiin rakennetavoitteisiin.

Luvussa 5.3 esitellään haastattelujen tuloksia. Vuonna 2010 kesä-elokuussa tehdyissä haastatteluissa rakennemallia käsiteltiin maaseudun maankäytön ja kaupunkiseudun kehittämisen välineenä. Haastattelukertoja oli kolme ja niihin osallistui yhteensä 11 henkilöä. Haastattelut on nauhoitettu ja litteroitu. Ensiksi haastatteluissa tarkasteltiin rakennemallityöhön suhtautumista ja mallin merkitystä, vahvuuksia ja heikkouksia. Toiseksi haastateltavat jäsenivät maataloutta ja maankäyttöä. Haastateltavat kuvailivat maatalouden erilaisia vaikutuksia sekä pohjivat, mitä muita maaseudun voimavaroja alueella on maatalouden ohella. Kolmanneksi haettiin tietoa ja kokemuksia rakentamisesta, asumisesta ja virkistyksestä. Haastateltavat luonnehtivat K7-kuntien kulttuuriympäristöä ja pohtivat sitä, mihin maaseutualueiden vetovoimaisuus perustuu. Neljänneksi

kysyttiin, kuinka haastateltavat ymmärtävät eheän elinympäristön ja kuinka yhteistyö toimii kuntien ja kylien välillä.

Haastatteluihin osallistuneet henkilöt edustavat maatalouden, maankäytön ja rakentamisen sekä kylätoiminnan organisaatioita. Haastatteluihin osallistuneista yhdestätoista henkilöstä kolme oli arkkitehtia, yksi suunnittelija, yksi maisema-asiantuntija, kolme maatalouden asiantuntijaa, yksi ympäristöasiantuntija ja kaksi kyläaktiivia. Neljä haastateltavaa on ollut mukana rakennemallin laadintaprosessissa. Tässä raportissa lainataan yhdeksää haastateltavaa, sillä kaksi haastateltavaa ei halunnut kommentteja esille. Haastateltavien nimet ja tunnistamiseen johtavat viittaukset on häivytetty. Haastateltavat on nimetty seuraavasti: A (suunnittelija), B (viranhaltija), C (maisema-asiantuntija), D (arkkitehti), E (maatalous- ja maaseutuyrittäjyyden asiantuntija) F (kyläaktiivi), G (viranhaltija), H (arkkitehti), I (maa- ja metsätalouden asiantuntija), K (kyläasukas), M (arkkitehti). Haastateltavia luonnehditaan toimijoina, toisin sanoen asukkaina, joilla on joko toimensa, virkansa tai yhdistystoiminnan myötä vahva sidos maaseutualueiden kehittämiseen.

5.2 Kuntien lausunnot Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallista

K7-kuntien (mukaan lukien Kauhava) lausunnot koskevat rakennemallin luonnosta vuodelta 2009 ja vuonna 2010 valmistunutta varsinaista, Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallin ehdotusta, jonka tavoitevuosi on 2040. Kuntia pyydettiin lausuntoa laatiessaan kiinnittämään huomiota mm. rakennemallin hyödyllisyyteen kuntakohtaisessa yleiskaavoituksessa sekä arvioimaan elintarviketalouden merkitystä ja roolia rakennemallin laadinnassa. Lisäksi tuli arvioida K7-kuntien asuntopoliittisen ohjelman periaatteiden yhdistämistä rakennemalliin sekä eri vaihtoehtoskenaarioiden realistisuutta ylikunnallisen palvelutuoannon toteuttamisessa.

Kuntien rakennemallia koskevat lausunnot kertovat suhteellisen yhtenäisestä suhtautumisesta. Lausunnoissa painotetaan sitä, että rakennemalli on kaupunkiseudun yhteistyön asiakirja, mutta se ei ole maankäytössä lainvoimainen kuntia velvoittava kaava-asiakirja. Rakennemalli vaihtoehtoinen näh-

dään maankäytön ja kaavoituksen apuvälineenä. Lausunnoista heijastuu, että kunnat eivät halua luovuttaa päättäväisyyttä kaupunkiseudulle ts. seutuhallinnolle, vaan korostavat omaa maapolitiikkaa ja kuntien itsenäisyyttä hyväksyä ja vahvistaa asema- ja yleiskaavansa itsenäisesti. Kunnat päättävät omista yleiskaavoistaan. Tämä näkyy mm. Lapuan kunnan lausunnossa, jonka mukaan rakennemalli on tukenut kunnan oman alueidenkäytön strategian laadintaa, mutta muutoin malli on liian yleispiirteinen.

Kuntien lausunnoista selviää, että ne tarkastelevat skenaariomalleja limittäin. Ne eivät valitse yhtä selkeää mallia, vaan jättävät tulkinnan varaa. Kunnat eivät halua sitoutua yhden skenaarion vietäväksi. Kuntien mukaan kysymys on ensisijaisesti strategista valinnoista, joilla haasteellinen yhden prosentin väestökasvutavoite voidaan toteuttaa. Kunnat voivat tarkastella omia lähtökohtiaan ja tavoitteitaan seudullisesti sovitujen asutopolitiittisen mallin ja rakennemallin rinnalla. Rakennemallin mukaan kuntien tulisi tehdä seudullinen työnjako, jossa jokainen kunta keskittyy oman kuntaprofiilinsa mukaiseen elinkeinovahvuuteen ja tuo näin kokonaisuuteen oman osansa. Tästä elinkeinorakenteellisesta työnjaosta odotetaan syntyvän K7-seudun elinvoima.

Rakennemallityöhön mukaan myöhemmin tuleva Kauhavan kaupunki esittää toivomuksen, että se tekee oman rakennemallisuunnitelman, joka liitettäisiin Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemalliin viimeistään suunnitelman tarkistuksen yhteydessä viiden vuoden kuluttua. Kauhavan kaupungin mukaan seudulle sopivin asumisen, liikenteen ja palvelujen seudullinen kokonaisuus toteutuisi parhaiten maakunnallisessa mallissa. (Kauhavan kaupunki 2010.)

Seinäjoen kaupunki, Ilmajoen kunta ja Lapuan kaupunki ja asettavat lausunnoissaan pohjoiseurooppalaisen mallin muita realistisemmaksi. Seinäjoen lausunnossa todetaan, että pohjoiseurooppalainen malli seuraa parhaiten nähtävissä olevaa Suomen alueellista kehitystä. Seinäjoen kaupunki toteaa, että pohjoiseurooppalainen malli on paras kaupunkiseudun yhteistyön kannalta, koska suurin haaste on kasvun laajentaminen kaupunkiseudun kuntiin. Kasvu pitää suunnata yhdyskuntarakennetta tiivistävästi erityisesti kuntataajamiin. (Seinäjoen kaupunki 2010.) Lapuan kaupunki puolestaan tulkitsee rakennemallia työssäkäyntialueen palvelurakenteen kehittämisasia-

kirjana. Lausunnon mukaan Seinäjoen kaupunkiseudun sijainti hyvien liikenneväylien varrella on edullinen sekä valtakunnallisesti että seudullisesti. Sen vuoksi valtakunnallinen malli tuottaa parhaiten tasapainoisen aluerakenteen. K8-yhteistyöalueen kuntalaisella tulisi olla oikeus käyttää kunnallisia peruspalveluja asuinpaikasta riippumatta. Vahvat kunnat voivat tuottaa palvelunsa itsenäisesti, mutta ihmisillä tulee olla mahdollisuus käyttää esimerkiksi päivähoitopalveluja kuntarajojen yli. (Lapuan kaupunki 2010.)

Ilmajoki on vahva maatalouskunta. Ilmajoen lausunnossa korostetaan rakennemallia havainnollisen yhdyskuntarakenteen työstämisen mallina sekä maankäyttö- ja rakennuslain työkaluna. Näiden avulla maatalous ja asutus kyetään yhdistämään järkevällä tavalla. Ilmajoen kunta viittaa myös rakennemallityön jatkovaiheiden osalta kyläasutuksen uudelleen arvioinnin hyödyllisyyteen.

Ilmajoen lausunnossa todetaan, että kunta sijaitsee Kauhajoelta Lapualla yltävän kehityskäytävän varrella. Ilmajoen asutus ulottuu Koskenkorvalta Ilmajoen keskusta ja sieltä Seinäjoen kaupungin rajalle, Ahonkylään. Kunnan keskustan ja Ahonkylän välinen alue on kotieläintalouden suuryksikköjen aluetta. Lausunnon mukaan kotieläintalouden alue täydentää kehityskäytävää. Kysymyksessä on ”nauhakaupunki”, joka tarjoaa mahdollisuuksia asumiselle ja yritystoiminnoille. Tämän vuoksi Ilmajoen kunta näkee parhaaksi vaihtoehdoksi pohjoiseurooppalaisen mallin, sillä sen avulla luodaan koko Seinäjoen kaupunkiseutua koskeva selkein maatalous- ja asutopolitiittinen ohjelma. Kunta korostaa, että asumisen keskeisin haaste on yhdyskuntarakenteellinen, mutta juuri siinä ilmenevät mallien väliset erot: pohjoiseurooppalaisessa mallissa asukkaista 80 prosenttia asuu taajamissa, 15,0 prosenttia kylissä, 1,0 prosenttia pienkylissä ja 4,0 prosenttia harvaan asutulla maaseutualueella. Vastaavat prosenttiluvut valtakunnallisessa mallissa ovat 77,5 prosenttia, 14,3 prosenttia sekä 1,3 prosenttia ja harvaan asutulla maaseutualueella 6,9 prosenttia. Maakunnallisessa mallissa jakauma on 75,1 prosenttia, 13,5 prosenttia, 1,7 prosenttia ja harvaan asutulla maaseutualueella 9,7 prosenttia. Ilmajoen kunnan mukaan pohjoiseurooppalaisen mallin edut ovat kiistattomia muihin nähden. Lausunnossa tuodaan esiin myös se, että kaupunkiseudun kyläasuttamisen kriteerien hahmottaminen voisi hyödyttää koko seutua. Tällä viitataan sekä strategisten

kylien että niiden kaavoitustarpeen määrittelyyn kaupunkiseudulla. Ilmajoen kunnan lausunnossa korostetaan, että strategiset kylät ovat rakennemallin tekijän valinta, ei työryhmän. (Ilmajoen kunta 2009a.)

Maatalouden merkitys painottuu myös muiden kuntien lausunnoissa. Maatalous luetaan vahvan osaamisen toimialaksi. Rakennemalli painottaa kuntien omien vahvuuksien ja osaamisalojen löytämistä. Useat kunnat mainitsevat maatalouden jo olemassa olevana vahvuutena ja innovatiivisena toimialana. Lausunnoissa katsotaan, että niin yksittäinen kunta kuin K7-seutu ovat profiloituneet maatalousalueeksi, joka omaa potentiaalia uudenaikaiseen maaseutuyrittäjyyteen.

Maatalouden erillistä asemaa mallissa pidetään tärkeänä. Tuotannon tarvitsemien maa-alojen turvaamista pidetään keskeisenä edellytyksenä sekä kaupunkiseudun elinkeinorakenteen vahvistamisessa että seudun imagon rakentamisessa. Maatalouden maankäyttötarpeiden ja asutuksen yhteensovittaminen on erityisen tärkeää. Tuotantorakenteita kehitetään kaupunkiseudulla ”ketjuna”, jossa teollisuuden ohella pyritään vahvistamaan maatalouselinkeinojen koulutusta ja elintarviketalouden tutkimusta. Maataloustuotanto ja elintarviketeollisuus muodostavat vahvuuden, joka erottaa Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallin muista Suomessa toteutettavista malleistä (Seinäjoen kaupunki 2010).

Kurikan kunnan lausunnossa todetaan, että maatalouden liikevaihdolla mitattuna Kurikka sijoittuu sijalle yksitoista Suomen kuntien joukossa. Kunnan maatalouden vahvuutta osoittaa sen sijoittuminen siipikarjan lihantuotannossa kuudenneksi ja luomumaidon tuottajana ensimmäiseksi. Lausunnon mukaan alueellisesti katsoen maataloudella on kehittämispotentiaalia. Kurikka korostaa maatalousklusteria, jonka sisällöissä voidaan edetä maanviljelyn monipuolisesta jatkojalostamisesta uusiutuvan energian ja toimialaan liittyvien laitteiden ja koneiden tuotekehitykseen. Kurikan kaupunki tuo esiin sellaisia maatalouden ulottuvuuksia ja mahdollisuuksia, jotka kytkevät sen vahvemmin maaseutupolitiikasta tuttuihin tavoitteisiin, kuten bioenergian kehittämiseen tai lähiruuan jatkojalostuksen edellytysten vahvistamiseen. Kurikan kaupunki asettaa Seinäjoen kaupunkiseudun yhdeksi vetovoiman takeeksi maaseudun luonnonvara-alan uusiutumisen. (Kurikan kaupunki 2009.)

Maatalous on lausunnoissa selkein maankäytön suunnitteluun vaikuttava toimiala. Rakennemallissa maatalouden ja asumisen tarvitsemat tilatarpeet ratkaistaan puutarhakaupunki-idean avulla. Näin pyritään luomaan selkeästi muovautuva yhdyskuntarakenne tiiviine taajamineen ja kytkeineen. Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallissa puutarhakaupunki yhdistetään kestäväin kehityksen mukaiseen aluerakenteeseen. Asutus sijoittuu rakennemallissa kaupunki- ja kuntakeskuksiin. Kuntien lausunnoissa sekä puolestaan että kritisoidaan puutarhakaupunki-idean käyttöä suunnittelun perustana. Joissakin todetaan sen viittaavan nukkumalähiöön tai ideaa kritisoidaan epärealistiseksi lähtökohdaksi suomalaisessa todellisuudessa.

Seinäjoen kaupungin lausunnossa puutarhakaupunki-idean soveltuvuudesta todetaan, että puutarhakaupunki-malli kuvaa hyvin kaupunkiseudun sisäistä verkostoituneisuutta. Lausunto korostaa myös sitä, että kaupunkiseudulla on tarvetta yhdyskuntarakenteen jatkuvaan tiivistämiseen. Puutarhakaupunkimalli soveltuu Seinäjoen kaupunkiseudun maatalouden ja elintarviketalouden muovaaman maankäytön sovittamiseen muuhun yhdyskuntarakenteeseen. (Seinäjoen kaupunki, 2010.) Ilmajoen lausunnossa todetaan, että puutarhakaupunki luo mielikuvaa viihtyisyydestä, mikä tulee nähdä kaikkien kaupunkiseudun toimijoiden yhteisenä intressinä. Puutarhakaupunkideologiaa sovellettaessa on keskusta-alueen ympärillä sijaitsevia keskuksia kehitettävä kattavan julkisen ja yksityisen palveluvalikoiman sisältävinä yksiköinä. (Ilmajoen kunta 2009a.) Kurikan kaupunki yhdistää puutarhakaupungin Seinäjoen kaupungin sisäiseksi malliksi, joskin siinäkin liiallinen tehokkuus haalistaa puutarhamielikuvaa. Toisaalta Kurikka näkee puutarhakaupungin itsenäisten yhdyskuntien verkostona. (Kurikan kaupunki 2009.)

Lapua esittää lausunnossaan, että puutarhakaupunkinimitys ja -idea sopivat kaupunkiseudun aluerakenteen suunnittelun tausta-ajatuksiksi, mutta sen nimeä tulee vielä miettiä uudelleen paikallisella tasolla. Lapua painottaa alkuperäisen puutarhakaupunki-idean kaupunkia ja maaseutua yhdistäviä elementtejä, joista yksi on maatalous. Lausunto yhdistää puutarhakaupunki-idean maaseutumaiseen. Pääsääntöisesti kunnat pitävät puutarhaa ja maataloutta liittyviä mielikuvia hyvinä elementteinä, kun suunnitellaan viihtyisää kaupunkiseutua. (Lapuan kaupunki 2010.)

Tämä korostuu Kuortaneen lausunnossa, jossa todetaan puutarhakaupunki-idean soveltuvan hyvin Seinäjoen kaupunkiseudulle. Kuortaneen kunnan mukaan Seinäjoen kaupunkiseutu on suhteellisen kompakti alue, jossa toimivilla liikenneyhteyksillä on mahdollista yhdistää oman profiilinsa omaavat kunnat toisiinsa sekä urbaaniin keskustaajamiin. Keskustaajamien väliin tulee varata maa-alueita mm. elintarviketuotantoa varten. (Kuortaneen kunta 2009.) Selkeintä kritiikkiä puutarhakaupunki-ideaa kohtaan esittää Jalasjärven kunta, joka jättäytyi pois K7-rakennemallityöstä, koska kunnalla on ajallisesti yhtä pitkälle ulottuva yleiskaava vuodelta 2008. Tosin kunta aikoo olla mukana kaupunkiseudun muissa kehittämissuunnitteluhankkeissa. Kunta toteaa lausunnossaan, että sillä on meneillään myös laaja asemakaavaprojekti, joka tuo kunnalle oikeusvaikutuksiltaan selkeämmän kokonaiskuvan. Jalasjärven kunnan mukaan rakennemalli lähinnä sekoittaa jo tehtyjä kaavoja. Jalasjärven lausunnossa kritisoidaan erityisesti puutarhakaupunki-idean soveltamista. Jalasjärven kunta katsoo, että sen työpaikkojen omavaraisuusaste on yli 90 prosenttia ja yhteisöverotuloja on kertynyt lähes kolmanneksi eniten Etelä-Pohjanmaan kunnista. Vastaavasti Seinäjoki on Jalasjärven mukaan liian pieni kasvukeskus säteillääkseen kasvua ympäristökuntiin ja etenkin Jalasjärven suuntaan. Kunta ei lähde ”työnjakoon” innokkaasti mukaan, vaan ensisijaisesti pyrkii kehittämään omaa elinkeinotoimintaansa. (Jalasjärven kunta 2010.)

K7-rakennemallityöstä Jalasjärvi vetäytyi ja Kauhava ilmoittautui mukaan. Yhteenvetona voidaan todeta, että K7-kunnissa yhdyskuntarakenteen tiivistäminen nähdään paikoin tärkeänä, joskin myös keskusvetoisuutta lisäävänä. Rakennemalli nähdään pitkälti suuntaa-antavana, useita eri kehittämismahdollisuuksia sisältävänä asiakirjana, jonka avulla voidaan seudun näkökulmassa etsiä ja käsitellä erilaisia kehittämisspolkuja ja maankäytön ratkaisuja.

Kunnat epäilevät puutarhakaupunki-periaatteen soveltuvuutta suomalaiseseen, harvaan asuttujen alueiden kehittämismalliin. Esimerkiksi Kurikan kunnan lausunnon mukaan mallia sovellettaisiin mieluummin tai helpommin Seinäjoen rajojen sisällä. Pääsääntöisesti kunnat kuitenkin pitävät periaatetta hyvänä visiona kaupunkiseudun kehittämiskuvan ja kasvutavoitteiden kannalta. Kunnat painottavat, että rakennemalli yhteistyöalueen asiakirjana tukee kuntayhteistyön ja

kaupunkiseudun strategista kehittämistä. Rakennemallityön ei toisaalta haluta johtavan keskittämistä vahvistaviin rakenteisiin, koska kaikki kunnat ovat asettaneet omat kasvutavoitteensa. Kurikan kaupungin lausunnossa painotetaan sitä, että maankäyttö, asuminen ja liikenne ovat vain yksi osa yhteistyötä. Lausunto on tavallaan avaus maaseutualueiden potentiaalin huomioimiseen ja yhteistyön laajentamiseen.

Rakennemallityön rinnalla laadittu K7-kuntien yhteinen asuntopoliittinen ohjelma luo raameja väestökehityksen, ylikunnallisen palvelutuotannon, yhdyskuntarakenteen ja energiankulutuksen suuntaviivoille. Asunto-ohjelman mukaan K7-kuntien tärkein tavoite on maakunnan tulomuuton vahvistaminen, jolloin yhtä tärkeä tavoite on kuntien yhdyskuntarakenteen eheyttäminen kunnallisteknisesti ja energiapoliittisesti järkevään muotoon. (K7-kunnat 2009.) Tämä merkitsee asuntoalueiden täydentävää rakentamista, kehitettävien kylien tukemista ja infrastruktuurin painopisteiden valintaa. Tässä yhteydessä oletettavasti tarvitaan laajempaa kuin kunnallista toimiyhteistyötä. Kurikan kaupungin lausunnossa (2010) todetaan, että uudenlaisten yhteistyömuotojen kehittäminen ja verkostoituminen eri toimijoiden kanssa on yhteinen haaste.

Rakennemalliasiakirja ymmärretään kuntien yhteisen tahtotilan ilmauksena ja esiintuomisena. Kuntien lausuntoja lukiessa korostuu se, että yhteistyö perustuu pääasiassa virka- ja luottamushenkilöiden toimenkuviin. Kansalaisjärjestöjen ja yhdistysten välistä yhteistyötä ei kovin vahvasti tuoda esiin. Jäävätkö maaseudun heikommat signaalit pienempään rooliin ja siten myös maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteydessä marginaaliin?

5.3 Haastattelut: Asuinpaikat ja asumisen ohjaus kotieläintuotannon yhteydessä

Haastatteluilla pyrittiin selvittämään toimijoiden kokemuksia maaseudun kehittämisestä maatalouden vaikutuspiirissä. Haastateltavat kertoivat kokemuksiaan yleisemmin maaseutualueiden suunnittelusta, mutta myös paikallisesta kehittämisestä. Mitä maaseudun ominaisuuksia ja vahvuuksia tai heikkouksia toimijat painottavat? Millainen tilakäsitys yhdistää maatalouden ja yhdyskuntasuunnittelun ideaalisia tavoitteita?

Valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin merkityt MAL-suuntaviivat ovat rakennemallin perustana. Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallilla ohjataan maankäytön, liikenteen ja asumisen järjestämistä. Ilmastomuutokseen sopeutuminen tai muutoksen hillitseminen painottuu myös K7-kuntien rakennemallityössä. Haastattelun viranhaltija B:n mukaan Seinäjoen kaupungin ilmastoselvitys ja rakennemalli toimivat vuorovaikutuksessa. Näin sen perusteella voidaan kysyä, voidaanko myös muita vastaavanlaisia, mutta eri tasoilla tapahtuvia, vuorovaikutteisia käytäntöjä yhdistää jatkotyöskentelyyn.

Mutta me tehtiin ilmastostrategian esiselvitys ja siinä niiku... yhdistettiin eri asioita eli siinä rakennemallista on tietoja ilmastoselvitystrategiaan ja päinvastoin, siitä meidän ilmastomallista... siis siitä kokonaismallista on jotakin tietoja rakennemallityöhön. (Haastateltava B)

Seinäjoen seudulla rakennemallityöhön myös uskotaan. Kokonaisuus syntyy osioista. Olennaisesti kysymys on liikenteen, asumisen ja palvelujen jatkosuunnittelusta. Rakennemallityö on toisaalta vain yksi kaupunkia tai kaupunkiseutua koskevista laadittavana olevista strategioista, mutta koska se pääasiassa käsittelee maankäyttöä, siinä yhdistyvät useat eri lähtökohdat ja tavoitteet.

No rakennemalli kokonaisuudessaan vaatii vielä pohdintaa monenki osa-alueen kohdalta. Ehkä niin kuin maatalouden osio tehtiin täs perusteellisemmin heti alakumetreillä. Siinä tavallaan ne viestit ja johtopäätökset on suhteellisen pitkälle meneviä, mutta itte malli kokonaisuudessaan vaatii edelleen jatkotyöstämistä. (Haastateltava G)

Tavoitteissa ja visioissa sovitaan toimenpiteistä, joiden avulla ennen pitkää toteutuu yhdyskuntarakenne, joka sisältää nykyistä tiiviimmän kyläasutuksen tai hallitumman haja-asutuksen. Kaupunki- ja maaseutualueet ymmärretään toimivana verkostomaisena aluerakenteena. Kulkevatko viestit sitten vastavuoroisesti alueella asuvien kesken, on toinen kysymys. Mallin avulla tavoitellaan seudullisesti hallitumpaa yhdyskuntarakennetta eli yhtenäisin suunnittelu- perustein ohjattavaa uudisrakentamista. Kuinka se onnistuu työssäkäyntialueella, joka on usean kunnan muodostama maapoliittisesti moninainen alue? Suunnittelijan kannalta on oleellista löytää kuntaa ja

seutua koskevat rakenteelliset malliratkaisut, joissa eri toiminnot, kuten asuminen, liikenne ja maatalous, ovat kokonaisuuden kannalta järkevästi mitoitettu ja sijoitettu. Mutta kyetäänkö luomaan sellaisia suunnitelmallisesti rakennettuja ympäristöjä tai kylämiljöitä, joilla vastataan maaseutualueille kohdistuvaan tonttikysyntään?

Maaseudulle hakeudutaan asumaan sellaisiin paikkoihin ja sellaisille tonteille, jotka muuttajat kokevat omakseen. Maaseudulla asuminen on valinta, jonka taustalla saattaa olla asukkaan henkilökohtainen elämänhistoria. Ihminen saattaa olla vahvasti juurtunut juuri maaseutumaiseen paikkaan, esimerkiksi kylään. Erilaiset asumista ja palveluja rakentavat suunnitelmat koetaan liiaksi ylhäältäpäin tapahtuvaksi ohjaukseksi. Ihmiset voivat asua hajallaan ja sellaista asumismuotoa ollaan kylissä valmiit puolustamaan. Kyläaktiivin mukaan virka- ja luottamushenkilöiden esittämät ideat muuttuvat toimenpiteiksi, jotka saattavat johtaa ei-toivottuihin tuloksiin.

Mä kysyn sulta kenenkä idea tää on ja onko se vaan yhden idea? Aattele jos mä sanon täällä jonkun asian, niin ei sitä lähdetä toteuttamaan. Elikkä onko se perusteltua tämmönen, että keskitytään. Siinä tuloo omat hankaluutensa. Niiku, että ihminen on kuule kumma, ihmiset puhuu tuolla meidänki kylässä, että me asutahan täällä niin kauan kuin suinkin pärjätään. (Haastateltava F)

Rakennemallin avulla työssäkäyntialueesta visioidaan kokonaisuus. Rakennemalli on seutuyhteistyössä uusi työväline, mutta halutaanko sitä edelleen kehittää laajempaan kansalaisyhteistyöhön. Se sisältää joka tapauksessa mahdollisuuksia etsiä uusia käytäntöjä ja eri ryhmittymien välisiä yhteistyön muotoja kaupunkien läheisen maaseudun kehittämisessä. Sellainen tarkoittaa kaupunkimaisten ja maaseutumaisien alueiden maankäytön rajapintojen tarkastelua. Rajapinnan voidaan ymmärtää liittyvän esimerkiksi asumismuotoon, jota määrittävät toimijoiden eriävät käsitykset paikasta ja sijainnista. Mitä ilmeisimmin käsityserot tulevat esiin kaupunkiseudun kokonaisuutta suunniteltaessa.

Rakennemallityössä mukana olleet viranhaltijat pitävät K7-seutua toiminnallisena ja rakenteellisenä kokonaisuutena. Viranomaiset pitävät rakennemallia käytäntönä, jonka avulla pendelöintiin perustuvaa

kaupunkiseutua visioidaan, kehitetään ja rakennetaan yhtenäisempänä kokonaisuutena. Kysymyksessä on työssäkäyntialueen maankäytön suunnittelu, mikä tarkoittaa sitä, että aluetta tulisi kehittää yhtenä kokonaisuutena eikä pelkästään yksittäisten kuntien omina alueina.

No tää niiku... tätä rakennemallii siinä on herätetty henkiin tän alueen rakenne justiin, että kuinka tärkeätä on siis, että täällä on kuitenkin tätä toimintaa. Olkoon nyt vaikka työmatkarendelöinti tässä näin esimerkkinä. Kuitenkin ett..nä ei oo mitenkään yksittäisiä kuntia. Tää alue on kokonaisuus ja sehän on tullut muutenkin esille, että tää alue ulospäin on kokonaisuus, ei täällä oo yksittäisiä kuntia. Se, että tätä aluetta pitäis kokonaisuutena kehittää ja silloinhan tällaisen alueen suunnittelu on kokonaisuus ja liikenteen järjestäminen olis kokonaisuus. (Haastateltava B)

Viranhaltija G viittaa siihen, että kaupunkiseutua tulisi lähestyä sekä kaupunki- että maaseuturakentamisen kautta, mutta ei yksittäisten kuntien ehdoilla, mikä ainoastaan voimistaa kuntien keskinäistä kilpailua. Sen sijaan huomio tulisi kiinnittää seudun yhteisiin strategioihin. Kuntaliitos helpotti rakenteellista suunnittelua ja lopetti kilpailuajattelun.

On mun mielestä, nyt kun päästiin (naurahtaa) kamala sanoo, päästiin tästä itsenäisyydestä, päästiin tosta entisestä kuntarakenteesta ja tästä kilpailemisesta, niin ei tarvike enää tehdä pyödyksiä. Nyt voidahan uudes Seinäjoes paljon kypsemmin kattoo, että mikä sopii mihinkin ja että Seinäjoki pystyy nyt tarjoa monenlaisii vaihtoehtoja tulijalle ja pääsee kaupunkikeskusta kehittämään enemmän niiku kaupunkikeskuksen näkövinkkelistä ja muita vaihtoehtoja voidaan tarjota tulijoille eri osista. Meillä on tekeillä tämä elinvoimaisuusstrategia, joka juuri tulee sitten näihin lähipalvelukeskittymiin ja tasaveroisiin palveluiden saatavuuteen eri osis ja pohtii tätä problematiikkaa. (Haastateltava G)

Rakennemallin osalta K7-kuntien monikuntaliitos poistaisi kaavoittamista koskevat kuntahallinnolliset esteet, joiden koetaan hidastavan asetettuja tavoitteita. Kaikilla ei kuitenkaan ole liitoksista myönteistä kuvaa. Nurmo-Seinäjoen kuntaliitos ei vahvista uskoa liitoksen myönteisiin vaikutuksiin. Liitoksen jälkeen Nurmon palvelurakenne on ohentunut ja lähipalvelut ovat kaikonneet.

Nurmon ja Seinäjoen kuntaliitos oli kuntalaisille henkisesti erittäin raskas prosessi. Seitsämänkymmentä prosenttia vastusti liittymistä. Aina vain tulee miinustekijöitä. Lääkärit lähti ja urheilusysteemit on lyöty maahan. Ne on tehnyt aika hämmästyttäviä.., että nyt lähtee sivukylän koulut. Nurmo oli niiku pannonnut niihin ja lääkäriin oli aina päässyt. Nyt ei oo niiku mitään mahdollisuuksia enää. Seinäjoella joutuu odottamaan kuus-seitsämän tuntia päivystävällekin. No aina tulee lehtikirjoituksia kaiken aikaa. Aika näyttää tuleeko säästöä ja ehkä nää negatiiviset asiat näkyy äkkiämpää.. ja ehkä ajan myötä siitä tasottuu. Mutta onko siinä kumminkin vähän perää se vanha sananlasku, että pieni on kaunista, että miten kirkonkylät,...että joudutaan jossakin vaiheessa kääntämään kelkkaa, että saahaanko ne toimimaan. Vähän niikun nuo pikkukylät kun niiltä viedään ne toimintamahdollisuudet, niin sitten ne kuivettuvat. Niin nyt käy niin, että vain keskuskaupunki kehittyä ja nämä (kirkonkylät) kuivettuvat, että ei se oo kenellekään hyväksi. (Haastateltava A)

A:n esittämä näkemys tavallaan vahvistaa rakennemallityön roolia seudullisena aluekehittämisen välineenä huolimatta siitä, onko taustalla kuntaliitostavoite vai yhteistyön vahvistaminen. Rakennemallityö nostaa maankäytön ohella esiin myös muita asuintaajamia ja kyliä koskevia kysymyksiä. Maankäytön yhteensovittaminen on rakennemallityön ydintavoite. Tarkoitus on etsiä yhteisiä rakentamisen ohjauksen periaatteita.

No sanotaan sitten niin tuota nin, kuntahan kun oli vielä itsenäinen, meidän aloitettiin käytännös konkreettisen yleiskaavan tekeminen tällä perusteella ja sitten tuli tämä Paras-hankkeen liittyen tämä. Edellytettiin tätä rakennemallia. Ja tämän prosessin aikana toteutui tämä kuntaliitos ja on jatkettu sitten Seinäjokena ja ehkä se meidän aloittama pohjatyö oli tavallaan sen ajattelunkin pohjana ja me täällä keskusteltiin ja meillä oli sitten tavallaan maanomistajien edustajia elikkä tuottajien edustajia siitä päästä, jotka oli niitä investointihalukkaampia ja oli tuottajayhdistyksen nimeämiä toki. Ja kun kävimme tätä keskustelua niin kyllä meillä aika nopiaan kirkastui se, että se näennäinen maanomistajan oikeus niin kun, että tänne saa rakentaa joka paikkaan se on hyvin löyhällä pohjalla loppujen lopuksi. (Haastateltava G)

Kotieläintalouden, nurmi- ja viljanviljelyn edellytysten turvaaminen on K7-kuntien rakennemallin varsinainen ydin. Tuotantoon investoivat kotieläintilat tarvitsevat maa-alaa, sillä maatiloilla tulee olla mahdollisuus laajentumiseen. K7-kunnissa maaseudun kehittämistä tehdään siis paljolti maatalouden ehdoin, ja siihen sisältyvät tavoitteet tulevat ohjaamaan tonttien ja talojen sijoittamista.

Maatalouden turvaaminen tulee vaikuttamaan myös kylätoimijoiden tekemään tonttimarkkinointiin. Se merkitsee sitä, että kylissä, joissa on totuttu maaseututonttien suhteellisen vapaaseen valintaan ja myyntiin, rakennemallityön merkitys kasvaa. Mutta miten kylien asettamat tavoitteet ja toimintatavat huomioidaan laajemmassa kokonaisuudessa? Kylissä on tottuneesti ilmoitettu vapaina olevista tai myyntiin tulevista tonteista. Maa-alan turvaamisen vuoksi tonttien saanti hyviltä paikoilta ei ole enää itsestään selvää. Joissain kylissä tosin tilanne on maatilojen osalta muuttumassa. Maatilojen määrä vähenee.

Joo kyllähän siel niiku joku sano, että minä en aina-kaan halua, että tosta myydähän tontti, koska sitten ne alkaa jarruttamahan mun maataloutta. ..Tietenkin me yritetähän saada tonttia sellaisista paikoista mihinkähän ei törmäisi tämä asia. Ja mun mielestä se on aina vaan helepompaa ja helepompaa, koska kylissä on aina vaan vähemmän niitä maanviljelystiloja. (Haastateltava F)

Kylät markkinoivat tai toimivat tiedottajina tonttiasioissa. Uusia tontteja etsitään paikoilta, jotka ovat hieman kauempana karjataloudesta. Kotieläintilojen laajentumisvarakin ymmärretään. Kotieläintuotannon hajut koettelevat toisinaan. Lähtökohta on se, että asukkaiden pitää sopeutua tuotannon vaikutuksiin.

No meillähän tämä menöö periaattees niin, että ne tontit myydään ja meillä on ollu ne tontit sellasis paikois, missä ei oo ollu kovin lähellä tätä karjataloutta. Sehän se haisoo. Ja sehän on koko ajan vähenevä juttu meidän kylässä tää karjatalous..elikkä just joilla on eläimiä...ja sit meillä rakensi tai oli tämmönen perhe, jonka pihapiirissä oli sikala...Niin nyt sitten sen siellä on uusi yrittäjä ja siihen suhtaudutaan kriittisemmin kuin siihen omaan kyläläiseen, joka sen alun perin teki. Elikkä nyt vähän puhutaan, vaikka se on siellä yli 500 metrin päässä, niin niitä hajuja hyvillä tuulilla tuloo...Ne haisoo tasan aina...Mutta

meillä tota niin meidän kylässä on semmoinen henki, että jos sä maaseudulle haluat niin se paska haisoo. (Haastateltava F)

Kyläaktiivin mielestä asukkaiden mahdollisuus löytää itse oma tuleva asuinpaikkansa on tärkeää. Ihmisen pitää tunnustella kylän ja tonttipaikan ilmapiiriä. Näin hän viittaa paikkatunteeseen eli asukkaiden kokemusperäisen tiedon huomioimiseen. Hänen mielestään toimivaksi osoittautuneesta tonttimenettelystä ei saisi tehdä liian viranomaisvaltaisesti toimivaa käytäntöä. Vaarana on, että byrokratiaan perustuva toimintamalli sotkee asukkaiden ja kylän kannalta hyvin toimineen mallin.

Ei, ei nää ei saa mennä tekemään liian byrokraattiseksi. Jos tää tonttien kaupittelu menöö yhtään byrokraattisemmaks, niin sit siitä tuloo liian kankia, että just se kilauttaminen mulle ja mä kerron yhtäkkiä vaan noin suurin piirtein, niin se riittää. Koska et sä halua niiko alkaa jauhamaan, jos sä kättelet tonttia jostakin, et sä halua ruveta jauhaa. Ihmisellä on kumma sellainen, se fiilistelö, mistä tuloo semmoinen hyvä mieli; tuonne ois kiva vähä tehdä sitä omaa tupaa. Jos se menöö kovin kankiaksi niin niin, ei ei tuota.. Täällä on kyllä tätä byrokratiaa jo olemassa. (Haastateltava F)

Ilmajoen kunta markkinoi Seinäjoen ja Ilmajoen rajalla sijaitsevan Ahonkylän tontteja. Se toimii, koska Ahonkylä on muita kyliä massiivisempi. Toiminnallisesti Ahonkylässä kuitenkin identifioidutaan yhtä lailla maaseutuun kuin kaupunkiin.

Ahonkylähän on aktiivisesti ollut tässä kylätoiminnassa koko ajan mukana, mutta niillä on erilaista. Niillä on isompi massa siellä ja niillä on tarpeet vähän erilaiset ja siinä mielessä se on ihana kylä, että se hengittää meidän pienempien kanssa. (Haastateltava F)

”Isompi massa” merkitsee 1000 asukasta. Ahonkylän sijainti Seinäjoen kaupunkialueen kyljessä, josta on hyvät joukkoliikenneyhteydet kaupunkiin ja kuntakeskukseen, tekee siitä tavallaan kaupungin osa-alueen. Kylä on kaavoitettu metsäiselle alueelle, mutta hyvin lähelle laakeaa peltoaluetta. Ympäristö on luonteeltaan maaseutumainen läheisine viljapeltoneen ja sikaloineen. Ahonkylän läheisyydessä rakentamistavan muutos näkyy. Uudet suuret sikalat muuttavat maisemakuvaa.

Siellä on Ahonkylä metsässä, joka on kaavotettu. Siellä asuu jo 1600 ihmistä... siinä on musta aika mielenkiintoinen kun ...siinä ison sikalan edessä täällä sitä sanotaan riihiksi, on niitä isoja..semmonen isolato. Niin nyt se lato näyttää pieneltä koirankopilta sen sikalan rinnalla, kun se ennen näytti se riihi niin isolta siinä pellolla, nyt kun mittakaava muuttuu siinä pellolla. Mutta mun silmään se ei oo koskaan haitannu, että jos siihen vähän pikkusenkin panostetaan, tehdään jotain joka sitoo sitä tähän vanhaan kulttuurimaisemaan, nin musta siinä on niiku onnistuttu siinä, että yksi torni nousee siitä, mutta se ei oo mikään harmaa peltitötsä. Vähän siinä on tehty niiku pikkasen jäljitellen näitä vanhoja eteläpohjalaisia. Niin se ei niiku paljoa tarvitte, kun se on ihan ja toisaalta aina pitää muistaa, että kukin aikakausi tuottaa oman näköistänsä maaseutuakin ettei voi aatella, että maaseudulla eletään jossakin museossa, että tää on museoalue. (Haastateltava A)

Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusalueella sekä tonttien valinta että suurimittakaavaisen kotieläintalouden sijaintia koskevat kysymykset ovat yhdyskuntasuunnittelun kannalta moniarvoisia. Suunnittelussa on huomioitava kotieläintalouden maa-alan tarve, eläinsuojien arkkitehtuuri ja tuotannon aiheuttamat hajut. K7-kuntien rakennemallityössä kylä- ja maisemasuunnittelulle on tilaus. Suurimmat suunnittelupaineet kulminoituvat pelto- ja jokivarsimaisemiin. Samoihin maisemiin on mielenkiintoa muillakin kuin talonrakentajilla. Näillä alueilla on huolehdittava myös tuotannosta lähtevien hajujen eliminoinnista. Sen sijaan kunnan reuna-alueilla ei ole vastaavia ongelmia.

Se ajattelu lähti niiku siitä, että se on lähtökohtaisesti maatalousaluetta ja sitte vasta jotain muuta, jos sille on muuta tehty. Mutta tuota nin kyllä me pyritään toisaalta näis varaamaan sille kyläasutukselle niin kun oikeita elinmahdollisuuksia. Meillä nyt tietysti nämä kyläasutukset siellä, mis on voimakas peltolakia ja sitten jokivarsi, niin nehän on ja pysyy voimakkaina. Sinnehän ois tuloossa koko ajan lisää väkeä, jos vain nämä kaavaihmiset vaan antais tuonne rantahan vain tiheempään rakentaa. Kun siellä sitten samalla suojellaan sitä jokimaisemaakin ja miljöötä ja sitten taas museovirastot sekaantuu, kun siinä on ne komeimmat tuvat, vanhat navetat... Ett se on oma problematiikkansa sitten sinänsä. Ja sitten onhan meilläkin vähän niitä laitavampia kyliä, niin eihän siellä oo mitää problematiikkaa, ei sinne

tahdo tukkia meidänkän oloois liikaa asukkahia ja siellä ei oo samalla tavalla isoja yhtenäisiä peltolaki-oita eikä hajujen kulukeutumisuuksia, niin ei siellä tuu tämmöstä vaikeuttakaan yhteen sovittaa sitä tuotantoo. Ehkä se on nämä isot lakiat, jokivarret ja sitten niihin samoohin on sitten syntynyt kirkonkylät ja muut taajamatyyppiset asiat, niin niiden vähän selkeämpi rajaaminen vähän niin päin, että on tietyt alueet, jotka oikeasti on maataloudelle ja tietyt alueet, jotka on muulle. (Haastateltava G)

Seinäjoen seutu on maatalousseutua. Haastateltavien puheissa ympäristö on "lakiaa", maatalouden tuottamaa lakeuden kulttuurimaisemaa, joka kuvastaa Etelä-Pohjanmaan visuaalista identiteettiä. Laajat peltoalueet mahdollistavat sen, että maataloustuotannon kokonaisvolyymi on säilynyt, vaikka maatilat ovat vähentyneet. Heitä tulkiten K7-seutu on ja tulee pysymään voimaperäisen maatalouden ja siihen perustuvan vahvan elintarviketeollisuuden maaperänä. Tiheämmin asutuilla alueilla maisemalla voidaan tarkoittaa muutakin kuin pelkästään laajoja peltonäkymiä. Kysymys on myös hajumaiseman määrittämisestä.

Kotieläintaloudet tarvitsevat tilaa laajentumiseen. Tila määrittyy myös muilla tavoin. Sikaloiden ja broilerikasvattamoiden tuottamiin hajuongelmiin on ratkaisuksi kehitetty välimatkavyöhyke, jonka sisään ei saisi rakentaa asuinrakennuksia. Moderni kotieläintalous perustuu myös tuotantohygieniaan. Erilaisten eläintautien leviämisen estämisen vuoksi se eriytyy tuotantosunnan mukaisesti erilaisiin suojavyöhykkeisiin. Tuotantopihan ja naapuruston välimatka tulee ennen pitkää tärkeäksi suunnittelutekijäksi myös biologisista syistä. Tulevaisuudessa välimatkamääräyksillä pyritään vähentämään eläinviruksiin liittyviä uhkatekijöitä.

Just, että...kuinkahan se siellä on sanottu..eläintautinäkökulmasta, että minkälaisia metrimääriä on niikun tilojen välillä – kilometriä – niiku tämmösiä, mutta niitä ei oikein oo olemassa. Siitä ei oo olemassa lainsäädäntöä, suosituksia..että se oli heillekin vähän tämmönen. Se on tämmönen tulevaisuuden juttu. (Haastateltava A)

Yhdyskuntarakenteellisesti kysymys on siitä, minkälaisilla kriteereillä laajamittaisia maatalousrakentamisen vaikutuksia arvioidaan. Maataloudella on

määräisesti tuukkaan semmosta määrää, vaan ne harvenee rajusti ja kasvaa rajusti. Ne on enemmänkin sit yks yksittäinen iso yhtiö tai jonkun omistajataustan yksikkö, joka on niiku yksi ja sama hallinto. Että ei he nähneet sitä sillä tavalla pitkälle ja mä sanosin, se oli semmonen ahdas ripottelu kuitenkin elikkä siinä ei ollut todellisia laajenemismahdollisuuksia, jos ajatellaan maatalousyrittäjää, joka lyö muutaman miljoonan kiinni maatalouspaikkaan, niin sillä pitäis olla oikeasti mahdollisuuksia laajentua. Ettei ne satsaukset oo menny hukkaan ja sun pitäis lähteä tuonne mettiä kohti. Ja samalla ne yksiköt ois oikeesti peltojen likellä, että ois mahdollisimman lyhyt tää hiilijalanjälki, jos nyt puhutaan. Elikkä se rehun tuonti pelloilta siihen ja sitten paskan ajo pellolle oli se missä muodoss tahansa, niin tää logistikka pellon ja eläintuotannon välillä ois mahdollisimman lyhyt, niin ehkä se Ilmajoen malli oli semmonen yhdeksänkymmentäluvun jatkumo, mutta semmosena tämä ei jatku. (Haastateltava G)

Ilmajoen oman rakennemallin valmistumisvaiheessa on kuultu myös kyläläisiä. Maataloudella on siinä suuri merkitys. Sen ohella Ilmajoen rakennetavoitteissa painottuu Seinäjoen kaupungin lähellä olevat kylät, joiden vetovoimaisuuteen halutaan panostaa. Kilpailu asukkaista vaatii toimenpiteitä, ja kunta on tehnyt maakauppoja Ahonkylässä.

Kyllä Ilmajoen asema voimaakkaana maatalouspitäjänä nousi, että me me ollaan tällä alueella kuiteskin ja se on yks sellaanen joka pitää ottaa huomioon. Ja on aika voimakkaasti tullut kannanottoja maatalouden puolelta. Että kyllä siinä sitten, koska meillä on hyvin vahva maatalous poliittisesti, niin kyllä se aika vahvasti tuli esiin. Toisena sitten, joka tänä päivänä, joka aika pitkään on ollut on tämän Ahonkylän alueen ja itäisen alueen ja Rengonharjun ja sitten tuon näitten Seinäjoen lähikylien kehittäminen sillai, jotta ne olis vetovoimaisia suhteet tänne, jotta me saatais muuttovoitto tännepäin pidettyä... Meillä on nyt sellainen tilanne, että esimerkiks Ahonkylästä saatiin, kun siinä on tää vanha alue ja sitten siellä on tää Kämpälämäki, johonka tulee uus iso päiväkotikin, niin siinä oli sellainen välialue, mä en muista oliko se nyt 27 ha, mitä se nyt oli, iso alue kuitenkin yksityisessä omistuksessa. Se saatiin nyt pari vuotta takaperin ostettua. Kunta osti sen. Ett meillä on esimerkiks Ahonkylästä tonttimaata suhteellisen pitkäksi aikaa ja hyvää maata. Siitä ei tuu mitään ongelmaa ja

tuollakin on Rengonharjulla ja sitten meillä on kunnalla joka kyläläiltä aikanaan ostettu sellasta, että on mahdollisuus tarjota. (Haastateltava K)

K7-rakennemallityö on aluesuunnittelua, jossa seitsemän kuntaa luo edellytykset sille, että lihan tuotanto jatkuu ja siihen perustuva elintarviketeollisuus pysyy alueella. Haastateltavat korostavat maatalouden muuttuvaa roolia. Perinteisten maatilojen pihapiireistä ollaan siirtymässä kotieläintuotannon moderneihin, teollisiin tuotantopihoihin. Suuryksikköjen tuotantoalueet erottuvat jo rakennusten suurten koon ja laajojen tuotantopihojen vuoksi muusta ympäristöstä. Seutu- ja kyläkehittäjille on selvää, että maatalouden toimintaedellytykset turvataan. Seudullinen tai kunnallinen rakennemalli perustuu virka- ja luottamushenkilöiden työhön ja päätöksiin. Heille malli tarjoaa työvälineen, jonka avulla voidaan kaupunkiseudun tulevaa rakenteellista kehitystä suunnitellusti ohjata.

Kyläasukas K korostaa kunnan roolia vetovoimaisten asuinalueiden luojana. Sen sijaan G:n mielestä yhteinen malli ei toimi, kun yksittäiset kunnat vetävät kotiin päin. Yhteisesti jaettu periaate saattaakin asuinpaikkojen kaavoittamisessa toimia paremmin paperilla kuin käytännössä. Yhteisesti sovittu hallittu rakenne saattaa kaatua kuntien väliseen kilpailuun asukkaista. Virkahenkilön näkökulmasta yksi hallinnollinen rakenne johtaisi asutuksen ja palvelujen kannalta parempaan lopputulokseen, kun omien asukaspyydysten rakentaminen loppuisi kuntaliitoksien. Kylätoimijan näkökulmasta K7-rakennemallin tavoitteet näyttäivät johtavan keskittymiseen.

5.4 Maatalouden infrastruktuuri ja kyläkuva

Maatalouselinkeino on Seinäjoen kaupunkiseudun keskeinen teollinen toimija. Maatalouden tuotantorakenne ei koostu pelkästään kotieläin- ja viljatilastoista, vaan myös laajasta jalostus-, tutkimus- ja kehitystoiminnan verkostosta. Haastatteluissa käy ilmi, että Seinäjoen kaupunkiseudulla alkutuotanto ymmärretään innovatiivisena toimialana. Rakennemallissa vahvistuu elintarviketeollisuuden intressi: tuotannon jatkuvuuden takeena on varmuus maa-alan riittävydestä maatilojen laajentumiselle. Tämä raaka-ainetuotannon kasvattamisen ja elintarviketyöpaikkojen säilyttämisen sidos on konkreettista maaseudun kehittämiss politiik-

kaa. Se sopii myös kuvaamaan maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta, koska raaka-aineet luodaan maaseudulla, mutta jalostusteollisuuden työpaikat sijaitsevat pääosin kunta- ja kaupunkikeskuksissa. Kysymys on maaseutu- ja kaupunkikuntia koskevasta rakennemallista, jossa raaka-ainetuotannon ja teollisuuden sidokseen on solmittu etenkin maaseutuasumisen tuleva muoto. Rakennemallissa luodaan kuntien yhteisiä yhdyskuntarakentamisen suuntaviivoja, mutta maaseudun osalta ne konkretisoituvat pääosin maatalouden määrittäminä tuotannollisina suojavyöhykkeinä tai logistiikkaa vahvistavina tie-linjauksina. Virkahenkilöiden puheissa tulee esiin se, että kotieläintilojen laajentumisen edellytykset tulee turvata, sillä se turvaa samalla elintarviketeollisuuden toimintaedellytykset ja työpaikat.

No sehän on erittäin, erittäin, erittäin tärkeä. Eliikkä täällähän voi sanoa näin. Kyllähän tää on maatalousalue ja se, että täällä ei oo ..tää on pysynyt maatalousalueena...ei oo käynyt niiku Itä-Suomessa, että siellä on ne pienet tilat hävinneet eikä oo tullut isoja tilalle. Täällä on pienet tilat hävinneet, mutta ...se määrä (tuotanto) on kuitenkin pysynyt samana, koska on tullut isompia ja isompia yksiköitä, että ei täällä maatalous ole heikko. Tuotantomäärät ei oo vähentyneet. Se on pysynyt yhtä vahvana. Ja kyllähän se maatalous on sinänsä... nyt se on vahva. Onhan se tuonut tänne kuitenkin tämän teollisuuden.. Meillä on Valio ja Atria ja joitakin pienempiä laitoksia sitte tänne näin lähitienoolle, jotka on riippuvaisia siitä maataloudesta tai nehan jalostaa. Ja sitten on tää WOOD-WEST tää tutkimuspuoli. Hyvin tärkeä sitte siinä. (Haastateltava B)

Teollinen maatalous ymmärretään ainoana tuotantotapana, jossa maatilojen sukupolven vaihdoksia tulee tapahtumaan. Kuntien tehtäväksi katsotaan tämän kehityksen tukeminen vahvistamalla peltoalueiden yhtenäistämistä. Se merkitsee sitä, että kuntien tulee antaa kehittämisresursseja maataloustuotantoa tukevan infrastruktuurin parantamiseen. Asutus, vaikka sen kasvu onkin tavoite, on vapaasti muodostuessaan eräänlainen uhka, sillä hajautuessaan se pirstoo lohkoja.

Kyllä se menee, se tuntuu kamalalta se sana teollinen tai tällainen joku voi sanoa, että ihannoidaan suuruutta. Mutta mä perustan sen siihen, että kuinka kauan mä oon kuunnellu näiden nuorten, aina uusien sukupolvien mietteitä, jotka tuloo siihen isän-

niks, niiden ajatuksia ja mietteitä ja nähny samalla sen minkälaisiks niitä koulutetaan tuolla maatalousoppilaitoksiss. Niin sillä kohdalla mä katton, että on turha haihatella mitään muuta maataloudesta kuin mitä nää tulevat polvet on valamiita tekemään.. Se vaan menee tähän suuntaan ja sitte meillä oikeasti on tuon asutustoiminnan ja muun tuoma rikkonaisuus tietyllä lailla syntynyt tuonne. Ja se on tietysti pirstonu lohkokojakin, kun siellä on keskellä sarkaa erotettu jollekin ... ja nyt me sitten yritämme näillä tilusjärjestelyillä sitten saada näitä lohkokokoja palaamaan suuremmiksi ja viljelijällekin itte ostaa tällä ajatuksella, että ei ne ihan mistä sattuu kaikki osta. Että tämä maatalouden rakennemuutos vaatii tätä lohkokojen parantamista ja sitten konehet suurenoo, niin tämä tiestö, sille tuloo tiettyä kysymystä elikkä tämä logistiikka kaiken kaikkiaan on taas niitä rakennemallin asioita. (Haastateltava G)

Teollisen kotieläintalouden voittokulku voidaan tulkita maatalousperinteen jatkumona. Toisaalta voidaan tulkita myös niin, että teollisen maatalouden historia on lyhyt. Tämä tuotantotapa ja sen ehdot (kasvu, teknologiset muutokset, liikennevirrat, hajut) määrittävät kaupunkiseudun maankäyttöä ja näin asutuksen sijainteja ja kylien kehittämistä. Tuotantotavan kehittyminen on yhä enemmän sidoksissa globaaliin kilpailuun ja raaka-aineiden hinnanmuodostuksiin.

EU:n ja kansallisen maatalouspolitiikan tukipolitiikka on perustunut teknologisten suurttuotantoyksikköjen kehittämiseen. Maa-alan tarve on ilmeinen. Seinäjoen kaupunkiseudulla maatalousmaan arvo nousee. Maataloutta koskeva politiikka on keskeisellä sijalla kaupunkiseudun kehittämisessä ja maankäytössä. Kunnille maanhankinta on kallis investointi.

Mut sit Etelä-Pohjanmaalla on vielä se tilanne, ku siellähän on niit isoja tiloja, jotka halua vielä isomaks niin se maanarvo, peltomaan arvo nousee myös sitä vauhtia, ett siinä varmaan tulee mieleen, ett ha-luunko tuohon rakennusta vai myynkö peltomaana. (Haastateltava E)

Tehomaatalouden rinnalla on myös pienempiä ja paikallisia maankäyttöön liittyviä tavoitteita. Näistä keskeisin on maiseman ylläpitäminen. Maatalouden sivutuotteena syntynyt maisema on myös kylien asukkaiden kiinnostuksen ja organisaatioiden hankekohte. Kyläympäristössä painottuu ensisijaisesti maanomistajien tahto eli

haluavatko he tehdä hoitotoimenpiteitä omistamillaan tuotannosta irti olevilla maa-alueilla. Maaseutualueiden suunnittelussa pitää löytää yhteys asukkaiden, kunnan ja maanomistajien väliseen vuorovaikutukseen.

No kyllähän se niiku on tää pusikoituminen ja kylän autioituminen on se yks asia, ett siellä niiku tuloo tällaisia talotonttia mikä on yks ongelma. ..niitä tuolla sivukylillä on. Riippuu tietysti kylästä toisissa on enemmän kuin toisissa, on hyvin erilaasia kyliä. Kyllä vaan se kylän palavelukin vaikuttaa siihen, jos siellä on kauppa, koulu tai jotakin muuta. Niin kyllä se pysyis se asutus ehkä paremmin. Mutta kyllä se pusikoituminen on uhka ja tietysti sitten jos näitä peltoja jää sillä lailla, ettei niitä enää viljellä tai hoideta niin kyllä niitä näkyy sellaisia metsittyviä, pajuttuvia alueita sitte...Ja aika usein on just sillä tavalla, että maanomistajasuhteet sillä tavalla, että se ei asu enää siellä kylässä se maanomistaja tai kiinteistönomistaja. Niin ne on usein semmosia ongelmia, ett ne kyläläiset ei voi siihe niiku vaikutta siihen omaan ympäristöönsä. (Haastateltava C)

Kylistä lähtevä maankäytön suunnitelmallinen kehittäminen tarvitsee resursseja. Yhtenä lähtökohtana voivat olla maatalouden ympäristötuet. Erityisympäristötukien avulla on mahdollista vahvistaa maaseudun ja maaseutumaisten alueiden maisemanhoitoa. Kunta voi tehdä viidestä kymmeneen vuotta kestävästä maisemanhoitosopimuksen viljelijän kanssa. Nykyään myös kyläyhdistykset voivat tehdä sopimuksen yrittäjän kanssa. Ongelmana on maatalouspolitiikan alati kasvava byrokratia. Kysymys on uudenlaisista sopimuskäytännöistä.

Ett siinä on ois rahaa, ett ne vois kyläläiset hoitaa joitain alueita, mut se on oikeesti (painottaa) niin byrokraattinen. Ennen kun se saadaan kevyemmäks. Kukaan ei jaksa niitä papereita käsitellä. Se pitäis tehdä hirmu yksinkertaiseks nuo asiat. (Haastateltava E)

Seinäjoen kaupunkiseudun maisemien hallitsevina piirteinä ovat jokimaisemat, joista useimmin mainitaan laaja Kyröjoen Alajokilaakson kansallisesti merkittävä kulttuurimaisema, jonka piirteitä vahvistaa alueelle tyypillinen nauhamainen jokivarsiasutus.

No kyllähän se on valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta ja jokivarsien nauhamainen asutus sehän on tätä, jota Kuortaneella on järvenkin ympärillä.

Täähän on tää maisema-alue, niin sehän on joet ja asutus käsi kädessä sitten. Sehän on tämän alueen arvo ja rikkaus. (Haastateltava B)

Alajokilaakso on laajojen peltoalueiden muovaamaa lakeusmaisemaa. Lakeus ja jokivarret ovat perinteistä eteläpohjalaista perinnemaisemaa, joissa on myös eroavaisuuksia. Jokien tulvaherkkyiden vuoksi jokivarsien asuinrakentamista halutaan säädellä.

Pellot..nimenomaan, siis pelto on tulva-alue. Lähdetään nyt siitä. Niiku tulva-alueelle ei rakenneta, asutusnauha niiku, no mennään nyt vaikka Kyröjokivarsi, niin siellähän on ihan jokirannassakin rakennusta, jos ajatellaan Ylistarossa, niin siellähän on korkeampi penkereitä... ihan lähellä jokivartta, mutta sillon kun ollaan täällä Kyröjokilaaksossa, niin se asutusnauha on vasta siellä metsän reunassa ja samoin tässä Seinäjoella. Eli tässä on kahenlaista jokivarsiasutusta....täähän on se arvokas maisema-alue, johon kuuluu nää pellot. Täällä on Alajoki, tääl on maatalous..Niin ja rakennushistoriallisesti myös...tai tää ei oo pysähtynyt 1800-luvulle, mutta täällä on tää rakenne, asutuksen sijoittuminen. Se on pakostikin pitänyt tätä asutusnauhaa, koska tota tulva-alueelle ei oo voitu rakentaa. Just tää Ilmajoki, Alajoki. (Haastateltava B)

Kylien asukkaiden kokemukset uudesta asuinpaikastaan saattavat olla hyvinkin voimallisia. Tulijat katsovat ympäristöä uudella tavalla. Heitä kiinnostavat kyläympäristöä koskevat suunnitelmat. Erilaisia ympäristökohteita parantavia tai säilyttäviä ideoita kerätään mm. Maa- ja kotitalousnaisten järjestämässä kyläkävelytapahtumissa. Niissä keskustellaan kylän keskeisten palvelurakennusten kehittämisestä, mutta niiden ohella kyläläiset tuovat esiin erilaisia kylän maisemallisia ominaispiirteitä.

No kylätalojen ympäristöt on hyvin usein sellaisia mihin kiinnitetään huomiota ja sitten koulut ja vaikka se koulu ei sinänsä oo kylätoimijoitten vallassa, mut että toiveita ja tällaisia niikun ideoita ja sitten varsinkin jos se koulu on lakkautusuhan alla, niin mitä sitten jatkoss..Sitten muutenkin tällaset reitistöt ja tällaset niikun luontopolut esimerkiksi ja tällaset mitä siellä kylämaisemassa on muita tällasia maisemallisia elementtejä joitakin erikoisia puita tai jotakin maanmuodostumia, kivikkoja tai tällasia. Ja sitten voi olla tällasia luoman varsia tai jokirantoja

mihin on jokin tietty tyypillinen lehtokasvillisuus tai muu kasvupaikka. Kaikiss kylissä näitä ei oo inventoitu, eikä niillä oo asukkaillakaan tietoa niistä. (Haastateltava C)

Kyläkävelymenetelmää on mahdollista rakentaa eräänlaisena avoimeen kumppanuuteen perustuvana käytäntönä ja rakennemallin yhteydessä kehittää edelleen. Kyläkävelyt tuottavat paljon aineistoa. Niiden kokemuseräistä tietoa olisi mahdollista hyödyntää myös rakennemallityön yhteydessä. Kyläkävelyissä kunnan, kylälaisten, maanomistajien resurssiyhteydet tai riippuvuudet voivat konkretisoida yhteiseksi maisemanhoidoksi. Maa- ja kotitalousnaiset ja toimintaryhmät voivat muodostaa kylämaisema-hankkeen, joka tuottaa kokemuksellista tietoa. Tämä voidaan linkittää kunnalliseen tai seudulliseen maankäyttöön.

Ett meillä on nyt aika hyvä yhteistyö näitten kylä-hankeitten kanssa, joka on taas sitten näitä kylän aktivointihankkeita. Näitä Leader-toimintaryhmien kanssa. Että he on saanu nyt niiku innostettua kyläi näihin kyläkävelyihin ja niikun maiseman ja kylän kehittämisen näkökulmasta. Se ei oo varsinainen suunnitelma, mutta se on sellainen asiakirja, että asioita on katottu, että mitä pitäis tehdä ja mitä voitais tehdä ja sitte voitaa niiku mieltä hankkeistamista ja että pystyykö niistä tekemään jonkun hankkeen ja hoitamahan kuntohon. Tai sitten voi olla useampia pieniä juttuja, että useampia hankkeita..Ne on enemmän ollut pienkylissä nämä, mutta se ei oo mikään mahdottomuus järjestää niitä kirkonkylilläkin tai kaupunginosissakin. (Haastateltava C)

Kylissä on kokemusta kyläkävelytapahotumista ja ne ovat olleet suosittuja. Ongelmaksi voi muodostua kävelyjen yksipuolisuus. Aina ei välttämättä ole selvää, kenen ympäristöä kävelyissä kartoitetaan. Kävelyissä kyläympäristönä pitää käsitellä myös muuta kuin peltomaisemien tilaa. Kävelyt mitä ilmeisimmin koetaan positiivisina asioina. Ongelmaksi saattaa muodostua, kuten usein käy, hankerahoituksen riittävyys.

No meillähän on ollut kävelyjäkin täällä... ja nyt on tulossakin semmonen yhteistyöryhmän palaveri Könnillä ja sinne varmaan tuloo tämä tuota niin niin tämä teema yhtenä. Ei varsinaisesti kyläkävely, mutta kellä on se homma hanskas. Niin ne tuloo varmaan kylämarjoittelemaan sitä asiaa sitten, esittämään niin. Mut meillä on ollut kyläkävelyjä ja

tota niin, jos mennään sinne biotooppitasolle, niin se on kyllä sellanen taso, että tavallinen tallaja ei sitä tasoa tarvitte tai edes huomaa. Se pitää olla siistiyttä, maiseman siistiyttä ja rakennusten siistiyttä, että mikä kiinnittää niikun tavallisen liikkujan huomion, mun mielestä....me tehtiin yks kyläkävely, mutta ei jatkettu. Mä en muista oliko se hanke, jotenkin niiku, että se just katkes sitten siinä. Että kerettiin yks kyläkävely tekemähän. (Haastateltava C)

Kasvavilla kaupunkiseuduilla maisema- ja ympäristöasiat korostuvat myös muissa merkityksissä. Eri toimijoilla on niihin liittyviä erilaisia intressejä. Toisaalta hankeresurssien riittävyys määrittää, voidaanko esimerkiksi palkata rakennusten inventoijia tai arkkitehtejä kyläympäristön rakennesuunnitelman laadintaan. On selvää, että maatalouden tai luonnonhoidon asiantuntijat korostavat tuotannonmaisemaa. Maatalouspolitiikka määrittää varsinkin Seinäjoen kaupunkiseudun maisemaa. Maatalous tuottaa perinteistä peltomaisemaa, jossa laajat viljavat maisemat ovat käytännössä laidun- ja viljely- ja samalla lannanlevitysalueita.

Kylien asukkaille maisema ei ole yhdenmukainen asia. Asukkaita kiinnostaa kyläympäristön, rakennusten ja polkujen kunnostaminen ja lähimaisemien kehittäminen. Tarvittaessa tehdään maisema-aloitteita. Ympäristöä tukevat erityisresurssit ovat tärkeitä.

Kyllä siellä niitä kukkia ja muita on (nauraa)..musta se on aivan ihanaa. Härkäpapu mua kiinnostaa.. Mun mielestä se on aivan hyvä asia. Ja se, että kun tuloo viljan ylituotanto, niin sitähan vois tällä systeemillä rajoittaa..ja meidän kylässä kasvaa nokkosia, näitä epämiellyttäviä maisemapeltoja ja pujot. Että heitteillä olevaa peltoa minä en ihaile. Meillä oli siinä kylällä pajua täynnä oleva pelto. Pikku hiljaa mä siitä soittelin ja kravasini sitä asiaa, niin se on viljelykseks se pelto. On se jotenkin viihtyisämpi. (Haastateltava F)

Vaikka kaupunkiseudun mielikuvia hallitsee lakeuden maisema, niin seudulta löytyy myös rikkonaisia peltoalueita, joita ei ole hyödynnetty. Tässä suhteessa arkkitehdin ja kyläaktiivin näkemykset menevät yksiin. Molempien näkemyksessä maisemalla on funktionalistinen merkitys. Maisema nähdään tuotantomaisemana. Rikkonaiset pienpeltoalueet voisivat olla potentiaalisia lähiruuan tuotantoalustoja.

Kyllä se on tuo Seinäjokilaakso, koska se on paras viljelypaikka ja niiku jos maiseman kannalta katsotaan niin sehän on ainutlaatuisista maailmassa, Alajoki, se maatalousmaisema tulee niin lähelle kaupunkia... Täällä on tosi paljon niitä rikkonaisia, jos mennään tästä isosta maisematilasta niin kutsutusta lakeudesta sitte, niin esimerkiksi tätä Alakylän alue, niin täällä ois tosi potentiaalista sellasta alaa, mil on pieniä rikkonaisia peltoja, ett täällä vois olla todella tiivistä asumista ja sitten lähipeltoja, joissa voitais tuottaa ruokaa. Tässä ois musta hirveesti potentiaalia kehittää. Mutta täällä on se ongelma, että tänne on tulossa eläintalouden suuryksiköitä, jolla on ne hajuympyrät. Ett tää on tosi ristiriitainen alue. Mut tällasella alueella näin.. Alakylä ja pienempää rikkonaista peltoa. Joten (näyttää kartasta toista aluetta) tää on jo mittakaavallisesti niin suurta, että oon antanut periks, ett olkoon täällä se teollinen viljantuotanto. Mutta jos ajattelee visuaalisesti ja maiseman kannalta, että tämmöset alueet, näähän ois ihan mahtavia. Ja siellä vois miettiä asumistakin ihan uudella konseptilla, ja sit lähipelot ja lähiruokaa. (Haastateltava M)

Kaupunkien läheisyyteen halutaan jättää peltotilaa monipuolisesti tuottavalle maataloudelle, koska sen avulla lähimaisema elää monimuotoisena. Ei toisaalta haluta tuottaa pelkkää maisemaa, sillä maisema syntyy aina jonkun muun tuotannon yhteydessä. Pellolla on mahdollista tuottaa ruokaa pienimuotoisesti kylien ja taajamien sekä kaupunginosien välittömässä läheisyydessä. E:n näkemyksessä painottuu funktionaalisuus. Pelloilla tulee ensisijaisesti tuottaa ravintoa.

Ja silloin kun ne pääsee sinne maatalousmaiseman sisään, tää on mun lempiaiheita, tää taajamien asukkaiden maaseutumaisema. Sillon kun ne pääsee siihen maaseutumaisemaan vaikka käveleen viljapellon keskeen ohjattuu polkuu pitkin, niitten ymmärrys maataloutta kohtaan lisääntyy. Kun ne näkee, että hei se on suomalaista viljaa se on meidän lähiruokaa. Mä olen sitä mieltä, että tärkeintä on, että tuotetaan ruokaa. Se on lähtökohta: ruuantuotanto. Siinä samalla tuotetaan myös maisemaa. Tää on se. Kyllä yleensä ruoka on niin tärke juttu. (Haastateltava E)

Etelä-Pohjanmaalla maisema pysyy vain, jos maatalous säilyy. Tämä edellyttää, että alalle saadaan nuoria viljelijöitä. Maataloustoiminnan ydin on G:n mukaan kotieläintaloudessa, sillä ilman sitä ei myöskään pai-

kallinen viljanviljely onnistu samassa mittakaavassa. Tilojen on pystyttävä laajentamaan.

Niin mun mielestä maatalouden harjoittajan motivaatiosta pitää jatkossa kantaa huolta. Niin kun mä viittasin, että ei niitä nuoria tuu enää niin paljon kotieläimiä pitämähän ja laajas mittakaavas peltojen viljely vaatii niiku kotieläintaloutta niin, jotta sille rehulle, vaikka joku nyt ois viljanviljelijä ja tuottais rehuviljaa, on markkinoita.. Niin pitää olla kotieläinten pitäjiä. (Haastateltava G)

Asuinalueiksi kaavoitetuilla peltoalueilla maisemointi hoidetaan maanviljelyn avulla. Viljelyttä jääneet peltotilkut koetaan ongelmana seudulla, jonka voimallisin maisemakuva on aava, alava, laaja tai, kuten tässä, lakia. Lakeuden identiteetti on työn ja tuotannon maisemaa, jolla on jatkuvuutta. Ikkunasta katsotaan lakeuden horisonttiin, aivan kuten Järvi-Suomessa silmäillään mielellään järvenselkää.

Jos aatellaan, että kotieläintalous on nyt keskittynyt tänne läntiseen Suomehen ei niinkään lounaaseen, kyllä sielläkin on, mutta eläintuotannon kehittyminen on täällä läntisellä Pohjanmaan rannikolla hyvin voimakasta ja viljanviljelyn painopiste on siellä Varsinais-Suomi ja Uusimaa suunnalla. Ja se osittain jo niikun vaatii taas sitä rekkaliikennettä. Niin laajas mittakaavas niikun aattelis, että eläintuotantoo pitää olla ja sille motivaatiota ja sille peltojen viljelylle pitää sitä kautta sitten löytyä ja löytyy motivaatiota. Vain sillä tavalla se pysyy viljeltynä auki ja vasta silloin se on mieluinen näille muillekin asukkaille. Jos nämä pellot jätetähän viljelemättä ja ne pusikoituu, niin kuka siellä sääskien ja sammakoiden seass sitten halua asua kun siellä ei nää mitään muuta kuin puskaa lasista. Meikäläiset ihmiset on tottunu siihen lakiahan, niin se klasista pitää näkyä. Meillä on joitakin sitten näitä kuntien alueita, josta on kunta ostanut maata ja sitten rakentanut jotakin ja jotakin on jäänyt kenties rakentamatta. Ja siellä on yksityisellä jo pala perässä, jota ei oo liioin enää viljelty ja se on hyvin ruokottomass kunnossa, niin moni ihminen on nähny sen, että kun on rakentanu nyt tänne kunnan pellolla oleville kaava-alueille, niin ensin on niiku aavaa, että ei oikein yhtään puskaa maisemass ja sitten kun mennään hetki niin ollakin puskan keskellä, että nää mihinkään, että kyllä näitä käytännön esimerkkejä on. Niin kyllä jokainen

arvostaa sitä maisemaa. Ja se pysyy maisemana vaan niiku maata viljelemällä. (Haastateltava G)

Kaupunkiseudun kuntien yhteen sovittavassa yhdyskuntasuunnittelussa on huomioitava sekä maatalous- että maaseutupolitiikasta rahoitettavat tavoitteet ja hankkeet sekä niiden vaatimat erilaiset resurssit. Rakennemallityössä maatalouspolitiikka on varsinkin maisemallisesti vaikuttava tekijä. Kylissä on painauduttu lähiympäristön kehittämiseen puolestaan maaseutupolitiikan tuottamien hankkeiden avulla. Kyläkävelytahtumissa on kartoitettu kokemuksellista elinympäristöä. Kyläkävelyissä on kertynyt tietoaineistoja, joita voisi hyödyntää esimerkiksi kylien osayleiskaavoituksen yhteydessä.

5.5 Maatalouspolitiikka asutusrakenteen ohjaajana

K7-seudun kehittämispolitiikan tavoitteena on kotieläintuotannon ja viljanviljelyn sekä elintarviketeollisuuden sidos ja sen turvaaminen. Onko pientuotannolle tilaa intensiivisellä maatalouden alueella? Ja onko lähiruuan tuottamisella realistisia elinkeinomahdollisuuksia alueilla, joilla kotipuutarhailijy on voimakasta? Seinäjoen kaupunkiseudulla korostuu suurten tilojen maatalouspolitiikka. Se on keskeisellä sijalla myös kaupungin kehittämisstrategioissa. Haastateltava E:n mukaan olennaista on, mihin suuntaan maatalouspolitiikka kehittyy.

Se on hyvin keskeisellä sijalla, ja sit se, että mä kävin MTK:ssa keskustelemassa tuon Arto Tulhbergin kans, joka sano, ett kuka sanoo, ett mikä on maatalouspolitiikka viiden vuoden tai kymmenen vuoden kuluttua. Silloin voikin olla ihan eri tilanne siellä. (Haastateltava E)

Etelä-Pohjanmaa on lähtenyt panostamaan elintarvikeyrittämiseen. Maatalousmaakuntana se pyrkii edistämään elintarvikealan monialaisuutta. Seinäjoen elinkeinokeskus ja Foodwest-yritys rakentavat hankekokonaisuutta, jossa ruoka-, liikunta-, terveys- ja hyvinvointiyrittämisen osaamista kehitetään Ruokaprovinssi-teeman sisällä. Maakunta uudistaa identiteettiään ruokaprovinssina. (Seinäjoki 2010.) Viranhaltija G toteaa, että elintarvikeyrittäjyyden kehittämistavoite on hyvä, mutta ongelmana on suomalainen lainsäädäntö, jossa näkyy suurten toi-

mijoiden tavoitteet enemmän kuin pienyrittäjien. Elintarvikealan yrittämiskynnys on hänen mukaansa korkea. Tämä suuria tuottajia suosiva linjaus on kapea-alaistanut elintarvikealan yrittämistä ja siten myös lähiruuan valikoimia. Viranhaltija G:n mukaan maatalouden nykyinen rakenne on syntynyt suurten maataloustoimijoiden lobbauksen tuloksena. Lainsäädäntö suosii Suomessa suuria tuotantolinjoja. Sen vuoksi täällä ei kehity lähiruokaa vahvistavaa tuotantoa eli urbaanin maatalouden markkinoita ja yrityskulttuuria.

No otetaanko vaikka se ensin, nin meillähän on ollut näitä hankkeita, meillähän on tämä Foodwest ja joka on tietty voimavara ja niitä on koottu ja..mutta kyllä ongelma on... meidän elintarvikelainsäädäntö, niin kyllä meillä nää isot on vieny sitä. Elikkä kaikki se minkä ne justiin laskee pystyvänsä tekemähän ja investoimahan seuraavan viisvuotiskauden aikana tai kymmenen vuoden. Niin siihen suuntaan ajetaan lainsäädäntöä ja tulkintojakin. Elikkä se on ollut heikompia kilpaalijoita poissulkeva. Elikkä tällai on niiku asetettu näitä keskisuuria vaikiaan asemahan, jotka on sitten ostettu pois markkinoilta ja kasvettu itte. Niin joku pieni alakaja, niin hieno ku se on se ajatus nin ne kohtaa niin paljo lainsäädäntöä ja siihen liittyvää vaatimusta, investointia, että se alaku on todella hankala. Kyllä meillä on paljon näitä, joilla olis ajatuksia, ideoita ja halua. Meillä on tätä perustuotantoa näin paljon täss, mutta tuota niiku yksinkertaastin sen ja vaikka paljon on monia muita näköseikkoja, mutta tää viranomaislainsäädäntö ja siitä johtuva investointitarve, että sun pitäis olla heti niiku melekeen johtava hygieenikko. Kun sä rupeet jotakin tekemähän niin se kynns on pirunmoiseksi tehty. En mä nää niin, että sen yksin on viranomaiset vetäny, vaan heitä on vedetty nenästä. Kyllä nää isot on vetänyt niikun. Tää on ollut kilpailutekijä, joll on pelattu toisia pois markkinoilta. Niin tää on samalla johtanu siihen, että sinne on vaikia uusia syntyä. .. Mä tarkootan nyt ihan Suomen omaa elintarvikelainsäädäntöä, jota on vedetty jo ennen EU:takin. (Haastateltava G)

Seinäjoen seudulla on suuria elintarvikeyrityksiä, mm. yksi Suomen suurimmista elintarvikeyrityksistä, Atria Oy, Seinäjoella. Siellä toimii myös Valion maidon ja ravintorasvojen tuotantotehdas. Näiden lisäksi Ilmajoen Koskenkorvassa sijaitsee Suomen suurin viljankäyttäjäyksikkö, Oy Alko Ab:n tehtaas. Nämä

suuret yksiköt muodostavat vahvan maakunnallisen elintarviketeollisen perustan ja tehtaiden asettamat tuotantotavoitteet vaikuttavat myös kunnalliseen maankäyttöön. Maatalous on keskeinen toimija Seinäjoen kaupunkiseudun yhdyskuntasuunnittelussa. Nurmi- ja viljanviljelyn tarvitsema pelto-alojen ylläpitäminen on seudun kunnille ensisijaisen tärkeää elinkeinojen, työllisyyden sekä verotulojen kannalta. Maataloussidos ohjaa kuntien maapolitiikkaa ja sen myötä asuntorakentamisen suuntaa.

Seinäjoen kaupunkiseudulla asutusta ja kotieläintuotantoa eriytetään tilallisesti toisistaan. Monin paikoin kotieläintalous sijaitsee lähellä keskuksia. Esim. Ilmajoella maataloutta harjoitetaan aivan kuntakeskuksen läheisyydessä. Vahvan sianlihantuotannon vuoksi Ilmajoen kunnalla onkin erityisvastuu Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallin maatalouteen ja elintarvikelusteriin liittyvien maankäyttöisten haasteiden ratkaisuisissa (Ilmajoen kunta 2009b). Ilmajoella on lähdetty siitä, että tuotannon jatkuvuus säilytetään. Ilmajoella asutukseen ei varata alueita maataloustoiminnan välittömästä läheisyydestä, sillä maataloustoiminta laajenee.

Tiedän, että kyllähän siinä kaavotuksen kanssa siinä niin on pakko ottaa niitä huomioon ja esimerkiksi Koskenkorvalle...Siinä on voimass olevia isoja maatalousyksiköjä hyvin lähellä Koskenkorvan keskustaa ja esimerkiksi missä on se päiväkotit ja se vanhusten laitospaikat, niin siinä on mahtavat pellot. Siinä on aivan vieress on tällainen maatalous. Siinä silloin kaavoitus on varmasti sellaista, että siihen ei voida mitään asutusta osottaa ja muuten. Se on liian lähellä tätä. Ne..se on aina kyllä jonnein verran ristiriitaa, koska siinä pitäis pystyä ottamaan se huomioon, että ne mitä yleensä on ja mitä laitetaan näitä maatalousyksiköitä, niin niittenhän tänä päivänä suunta on laajeneva. (Haastateltava K)

Asuminen ja maataloustuotanto kamppailevat omasta tilastaan ja tulevat päätökset määräävät sen, mihin maata tullaan jatkossa käyttämään: sallitaanko haja-asumisen kehittäminen vai lähdetäänkö asuinrakentamista sijoittamaan yhä painokkaammin keskuksiin. Hajarakentamista tai lähinnä perusrakentamisoikeutta koskevat tulkinnot tulevat olemaan rakennemallityön keskeisiä ongelmakohtia. Maatalous ja asuminen ovat kuntien ja maaseudun tukipilareita, mutta asuminen halutaan ymmärtää uudella tavalla. Asutusrakenteen

hajautuminen koetaan ongelmana. Rakennemallissa uusi asuinrakentaminen ohjataan lähemmäksi kyläkeskuksia.

Kyllä..voi sanoo, että toinen kivijalka, ett se on niiku nää kaks. Viljelijät ja sitten nää pientalorakentajat, että molempien kohdat. Että ehkä se on nämä kaksi kivijalkaa tällä asialla. Sitten ett molemmat pystytään ohjaamaan, että molemmilla on tulevaisuus tai maaseudun tulevaisuus turvataan niiden kautta, jotta molemmat ohjautuu niiku omille reviiereillensä ja sitä kautta ...sopu säilyy. Se on tietysti aivan ehdottomasti iso ongelma, jos se pääsee karkaamaan. Haja-asutusta ei pitäis, siihen pitäis saada lakipykälätkin ihan, että tällä hetkellähän sitä ei millään pysty estämään. Ett kyllä haja-asutus, jos se ihan hajautuu, mihinkä on suuri vaara, koska paine on niin kova ainakin just tässä läheisellä maaseudulla, ett jos se pääsee sinne niiku räjähtämään mitä on pikkusen tapahtunut..Nyt on niin kun viimeinen aika, että sitä pystyy ohjaamaan. (Haastateltava A)

Ilmajoen maapolitiikassa on ollut lähtökohtana, että tontteja on tarjolla monipuolisesti eri alueilta. Suunnitelmallisuus on tarpeen, koska Ilmajoki on muutovoittokunta ja voimaperäisen sianlihantuotannon kunta. Maatilojen läheisyys tai sen vaikutukset eivät välttämättä ole kaikille uusille asukkaille mieleen.

Meilläki on pyritty siihen, että monenlaista tonttia olis ja haja-asutusalueeltakin, mutta siinä tulee sitten, vaikka ei sillä hetkellä tuliskaan, niin kun mä oon ymmärtäny, kun on aikanaan notta on perheen isompiki talo ollu ja siihen on lapset rakentanu sitten lähelle ja muuten. Niin kauan on mennyt suhteellisen hyvin, kun nämä on ollu, mutta sitten kun siinä on seuraavat omistajat ja sukupolvet, niin sitten on tulukki jo näitä enemmän ristiriitoja. (Haastateltava K)

Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallissa kylien kehittäminen nousee esiin kaupunkisuunnittelun kysymyksenä. Mallissa tärkeänä lähtökohtana on sekä maaseutuasuutuksen että rakentamisen ohjaaminen yhdyskuntarakenteellista eheyttä tavoittelevana käytäntönä. Seinäjoella maatalouteen asetetut kasvutavoitteet vauhdittavat yhdyskunnallista eheyttämisyrittämistä. Verrattaessa maataloudesta johtuvaa asutuksen tiivistämisemotiivia esimerkiksi ilmastomuutokseen sopeutumista korostaviin vaatimuksiin, on todennäköistä, että maatalous konkreettisella

välttämättömyydellään johtaa nopeammin käytännön toimenpiteisiin. Hajautuvaa asutuskehitystä pyritään hillitsemään, koska maatalous tarvitsee maa-alaa, Seinäjoen kaupunkiseutu elintarviketeollisuuden tuloja ja työpaikkoja. Lisäksi ihmiset yleensä tarvitsevat ruokaa ja valtio vientituloja. Vaikka maatalouden ja tiiviimmän asutuksen yhdistelmä ei ole uusi ilmiö, se johtaa paikallisten toimijoiden parissa erilaisiin tulkintoihin, kun asutusta ryhdytään oikeasti ohjaamaan kohti keskuksia.

Viranhaltijoiden kokemukset, pohdinnat ja kysymykset kaupunkiseudun rakennemallityöstä liittyvät oman sektorin asiantuntijälähtöiseen toimintatapaan. Samalla he puhuivat myös omista henkilökohtaisista lähtökohdistaan alueen asukkaina. Viranhaltija G:n kuvauksessa maaseutu- ja maatalouspolitiikan lähtökohdissa on yhteisiä tavoitteita, koska molempien ongelma on sama: aktiivin väestön väheneminen. Toisaalta hän näkee, että valtakunnallinen maaseutupolitiikan kehittämismalli voi myös kahlita paikallisia toimintatapoja.

Niiku jatkajan ja luopujan näkökulmia niistä tässä jatkuvasti on keskusteltu niin sitä taustaa vasten mä peilaan nykynuorista ei tahdota saada enää eläinten pitäjiksi kovin suurta porukkaa, mikä tarkoittaa, että silloin nämä yksiköt on niin isoja ja ne pyörii niin palakkatyövoimalla ja niin pois päin niin niille tavallaan täytyy löytää se rako. Ja kyläaktiivit, johon mä ittekin oon näis leaderikuviossa mukana ja näitten kylien yhdyshenkilönä ollu.. Ymmärrän sitä näkökantaa ja problematiikkaa, mutta siinä käy niin, että ne ihmiset, jotka niihin perustehtäviin siellä valitahan siellä kyläs, niin niille oikeestaan tämä Ero Uusitalon lafkahan lykkää valamiin sabluunan ja me on aina korostanu kuinka kylis tieretähän parhaiten kuinka tehdään, mutta nykyään Ero Uusitalo on sanonut kauan jo mitä kylis pitää tehdä ja mikä on oikein. Elikkä tavallaan ne kylät on sen tietyn asian vankeja, että on tällainen malli ja näin pitäis tehdä. (Haastateltava G)

Viranhaltijoiden mukaan hajautuvaa asutuskehitystä pyritään hillitsemään, koska maatalous tarvitsee maa-alaa. Haastattelujen perusteella voidaan sanoa, että rakennemallissa kylien kehittäminen nivotaan kaupunkiseutusuunnitteluun yhtenäisenä käytäntönä. Tärkeänä lähtökohdana on uuden maaseutumaiseen asumiseen haluavien rakentajien ohjaaminen tiiviim-

miksi naapurustoiksi. Kylillä luonnollisesti kaivataan lisää asukkaita jo siitäkin syystä, että pienikin kasvu tukee lähipalveluja. Kylille halutaan varsinkin lapsiperheitä, koska ne vahvistavat kyläkoulun säilyttämistä. Kyläaktiivi F kertoo seuraavassa, kuinka koulujen puolesta taistellaan.

Elikkä siihen hankkeeseen lähti mukaan Nopan kylä, Jouppila, Ahonkylä, Luomankylä ja ketähän vielä siinä oli...pari muuta, mut siitä on jo nyt aikaa. Me ilmoitettiin kunnalle, että jos meille annetaan mahdollisuus, niin me saadaan koulujen piiriin asukkaita. Kunta sano, että okei. ...valtuustot ja hallitukset ja niinpä me sitten tota rakennettiin kylille esitteet. Ne kylät, mitkä ei lähteny niilt oli jo koulut kuollu ja tämän jälkeenkin on kouluja kuollut, mutta ne jotka lähti aktiivisesti .. jotka oli jo ennen meidän prosessia jo lähteny.. Niin ne oli itte tehny esitteitä ja ne oli hoksannu sen, että kun kunnalla oli joku markkinointipäivä tai -ilta, niin ne on vieny niitä esitteitään sinne jo monen monen vuoden ajan, Tuomikylä esimerkiksi. Ja tuo Ahonkylä, joka meillä on suurin ...niin koulu, mut mä en tiedä onko Herrala yhtä iso, mutta kuitenkin. Niin Ahonkylä laajenoo... Tuomikylään ja tukoo tavallaan sitä koulua siellä, se tota on Ahonkylän vetovoimaisuus. Niin, niin me tehtiin esitteet, me tehtiin kotisivut, me laitettiin tonttipörssi, jota on vahvistanut sitten tää Leaderin toiminta elikkä niille kylille mille ei oo kotisivuja, niin on eres leaderin kautta tää tonttipörssi saatu aikaan ja sehän on niiku seudullinen taas tämä juttu. (Haastateltava F)

Aktiivinen markkinointi tuo asukkaita, mutta kyläasumisen edistäminen ei yhdyskuntarakenteen osalta ole kuitenkaan yksiselitteistä. Paikallisen kylärakentamisen ja maatalousperinteen näkökulmasta haja-asutusta ei välttämättä enää pidetä luontaisena tavoitteena. Viranhaltija G viittaa Seinäjoen seudun asutuksen historiaan. Hän asettaa sen nykyisen maatalouden kehittämisen yhteyteen ja toteaa, että näillä seuduilla haja-asutus oli tai sen piti olla oikeastaan vain sotien jälkeisen asutuspolitiikan luoma välivaihe, mutta on 1940-luvulta jäänyt elämään maaseutuasumisen mallina. Samalla puheesta huokuu se, että vuoropuhelu maatalouden ja muiden maaseudun kehittäjien kanssa ohenee, koska eri toimijat lähestyvät maaseutuasumista erilaisesta historiallisesta perspektiivistä.

No mää sanoisin, että käytännössä siellä kentällä se (kylätoiminta) toimii ihan varmasti oikein ja arjes niinkun luotaisesti näkee asiat oikein, mutta silloin kun ne kutsutaan pöydän ääreen edustamahan, niin se rupee se näköala kapeutumahan. Kun aatellaan meidänkin alueella tätä peltolakeutta, että oikeestaan sotien jälkeinen asutustoiminta teki sen, että sinne lyötiin sinne tänne polkaastiin palsta ja sinne tehtiin tupa ja navetta valtion asutustoiminnan tuella ja nytkun tämä rakennemuutos etenee, niin eihän ne keskilakiat oo mitään perinteisiä asumispaikkoja ollu täälläkään. Meillähän on jokitöyräät ja ainakin joku kumpare ja hyvä mettäranta nin siellä ne talouskeskuspaikat on ollu mutta että tän asutustoiminnan myötä niitä ripoteltiin tonne lakialle sinne tänne, niin siinä mielessä mä en näe niitä perinteisinä asumispaikkoina tai kylärakenteen luontaisina osioina, vaan ne on tehty tietyn historiallisen välttämättömyyden seurauksena. Ja nyt niistä pikku hiljaa väki on lähtenyt ja muuta niin meillä jostain syystä on opittu semmoinen ajattelu, että ikään kuin ois oikeus rakentaa sinne sun tänne minkä itte haluaa. Mutta ei se oo oikeestaan meidän niin kuin luontaista kylärakennetta. (Haastateltava G)

Kyläaktiivien parissa haja-asutusta ei pidetä ongelmallisena. Erimielisyys kyläaktiivien ja esimerkiksi kaavoittajien välillä koskee pääasiassa kylän muotoa. Kyllä uskotaan, että hajanainen voi olla eheää. Maaseudulla eheys saatetaan ymmärtää eri tavalla. Kyläaktiivi F piti hajautuvaa rakennetta yhtä lailla tärkeänä, itse asiassa hänen mukaansa pelkona on, että liika tiivistäminen rappeuttaa hajanaiseen rakenteeseen perustuvia kyliä. Kyläaktiivit korostavat asuinmaaseutua. Maaseudulla asuvien esittämät kehittämisideat eivät kuitenkaan etene, koska niillä ei ole vastaavanlaista poliittista taustavoimaa. Kylätoiminta perustuukin hänen mukaansa eräänlaiseen jatkuvaan puolustuskamppailuun. Se pitää kylläkin kylätoiminnan vireänä.

Tässähän on vaan kysymys kulutuksesta ja rahasta. Eihän tässä oo kysymys hyvinvoinnista ja laadusta. Ilmajoella meitä on kuunneltu ja Seinäjoella kylät on päässy vähän enemmän mitä on juteltu, ne uskaltaa vaatia. Täs on nyt se ongelma, että kyläs pitää olla aina yksi asia mitä puolustetaan, muuten kylätoimintaa ei ole. Mutta tätä jätevesihommaa niiku tätähän on ajettu niiku käärmettä pyssyhyn, mutta siellä on taustalla sekin, että ollaanko oikeilla asioilla. Kato

täs yhteiskunnassa on tapahtunu asioita, joiden puolesta taistellaan aivan valtavasti, mutta muutaman kymmenen vuoden päästä todetaan, että se ei ollut mitään. Niin nythän on jo ilmiöitä, että jätehuoltoa ylikorostetaan, että sanotaan näin, että nyt pitää muuttaa tänne keskeen. Että täs on politiikkaa niin vahvasti taustalla ja ne osaa jo pelata niin ovelasti, että me tavalliset kansalaiset ei osata ymmärtää sitä oikeaa asiaa, joka siellä on taustalla, se viedään jonkun muun ohessa. (Haastateltava F)

Viranhaltijan G:n ja kyläaktiivi F:n käsitykset eroavat toisistaan. Toinen pyrkii palauttamaan perinteiseen maatalouteen ja raitti- ja jokivarsiasutukseen perustuvan tiiviin kylärakenteen, kun taas toinen haluaa ylläpitää sotien jälkeisen asutuspolitiikan haja-asutusrakenteen. Näkemyksissä kohtaavat erilaiset maaseudun elinvoimaan liittyvät käsitykset. G vahvistaisi maankäytön ohjausta kun taas F haluaisi kylälaisten mielipiteitä enemmän kuuluviin. G painottaa ensisijaisesti maataloustuotannon edellytyksiä, jolloin tarvitaan asuinrakentamista rajaavia toimenpiteitä.

Viranhaltijan ja myös suunnittelijan mukaan K7-kunnissa hajarakentamisoikeus ei sovi seudun eikä maatalouden etuihin. Kun asutusta ohjataan lähemmäs vesi- ja viemärilinja ja palvelukeskuksia, niin vahvistetaan eheän yhdyskuntarakenteen tavoitteita. Eheyttämisen yhtenä tavoitteena on välttää yhdyskuntarakentamisesta aiheutuvia ylimääräisiä kustannuksia. Ohjaamalla asuinrakentamista, esimerkiksi olemassa olevia rakenteita täydentäen, säästetään kaavoituksesta aiheutuvia ylimääräisiä kustannuksia ja maa-alaa kotieläintaloudelle. F puolestaan korostaa houkuttelevuutta, mikä perustuu maaseutuasumisen väliin rajausperusteisiin. Tässä maankäytön ja maaseudun kehittäminen eivät sovellu yhteen, mikä johtaa siihen, että rakennemallityö kaipa seikkaperäisempää kunnan ja kansalaisyhteiskunnan välistä yhteistyötä.

5.6 Kuntien ja kylien yhteistyö

Kylätoimijalle ja asukkaalle maaseutuasuminen on yhtäläillä haja- kuin taajama-asumista. Julkisen sektorin toimijoilla on erilainen maaseutuasumista koskeva tulkinta. Heidän mukaansa asumisen ohjauksessa pätevä argumentti on, että maatalous alueen ensisijaisena elinkeinona määrittää asumisen

paikat. Sen sijaan asumisen sijoittumisen vapaus ei saa määrätä keskeisen elinkeinon tilaa. Kylissä mitä ilmeisimmin puolustetaan hajarakentamisoikeutta. Hajarakentamisoikeutta ja kuntien oikeutta myöntää rakennuslupia vapaammin pidetään itsestään selvänä. Ilman hajarakentamista myös maatalousväestö yksinäistyy. Asumista ei nähdä rakenteen osana, vaan se koetaan naapurustona, elävänä kanssakäymisen mahdollistajana.

Nyt täytyy ajatella, niitäkin ihmisiä on, jotka ei mee siihen (keskittämisen) kanavaan, niitäkin on tiiätsä. Sehän tässä on, että on aina niitä vastarannan kiiskiä ja ne ryökäleet saa vielä porukkaa mukaansa..Mä kerron, ajattele, että oisit pienen maatalon poika ja sun vanhemat on maanviljelijöitä ja sit sä tuut kouluikään ja sä asut siellä paskanhajuisella tontilla, oli siellä nyt lehmä, lampaita, sikoja mitä vaan. Mut sulla ei oo ketään leikkikaveria ympärillä, sit sut viedään jollakin koneella kauas kouluun ja sä oot kaukana kotona pienenä ekaluokkalaisena. Sit sut tuodahan taas ja sul ei oo ketään kaveria siel kylällä naapurissa, niin musta tää on yhteiskunnallisesti aika raakaa ajaa ihmisiä niiku tällasiin, koska joittenkin on kuitenkin aina oltava siellä maaseudulla, ku se maatila on siellä. Niin me ajatellaan niin, että on aivan mahtavaa, että sinne kyläympäristöön muuttaa muita, että sillä on leikkikaveria, jonka on pakko siellä olla. (Haastateltava F)

Haastateltava F korostaakin kylien vahvaa roolia haja-asutustonttien markkinoinnissa. Kyläaktiivit kyselevät maanomistajien halukkuutta tonttikauppoihin. Myytävänä olevista tonteista voidaan sitten välittömästi kertoa kiinnostuneille ja potentiaalisille muuttajille. Jokivarsialueiden tontit ovat F:n mukaan kysyttyjä. Maisemaherkkyytensä vuoksi jokivarsirakentaminen ei ole pelkästään kunnassa päätettävä asia, vaan sitä säädellään myös ympäristökeskuksen toimesta.

Me on kaikki jo kuule kartoittanut, mä oon kysynyt, että myykö tontin. Mutta kun jokivartehen tuli kieltö. Siellä ois tontteja, mutta se oli ..kaupat oli niin, että tehdään heti, kun tuloo ympäristökeskukselta suostumus, mutta sitä ei tullut. Se pisti koko jokivarren tukkoon. Mutta nyt mä oon kuullu, että nyt ne lähtöö Koskenkorvalta päin sitä kaavaa rakentamahan, että sen kautta sais sitte. Se sivuaits meidän kylää mukavasti (nauraa). (Haastateltava F)

Arkkitehti D korostaa infrastruktuurin merkitystä. Laadukas julkistekniikka houkuttelee asukkaita yhtä hyvin kuin koulut ja muut toimivat palvelurakenteet. Hänen näkemystään tulkiten maankäytön välineet eroavat maaseudun kehittämisen välineistä siinä, että maankäyttö kohdistuu lähinnä kuntien määrittämiin palvelu- ym. rakenteisiin. Rakennemallityöllä on kuntien yhteistyön kannalta tärkeä merkitys, sillä sen avulla voidaan asettaa kylät seudulliseen yhteyteen.

Lähempänä keskustoja olevat kylät on syytä kaa-voittaa osayleiskaavoilla tai otetaan suoraan asemaakaavan piiriin. Seinäjoen ja Ilmajoen yhteydessä esimerkiksi Luomankylä ja Ahonkylä ovat sellaisia. Maankäytön välineillä kyliä voidaan kehittää vain osin, mikä tarkoittaa mm. sitä, että pyritään pitämään perusrakenteet kunnossa; koulut, kiinteistöt, kevyen liikenteen reitit mm., vesi- ja viemäriputkistot. Kun nämä ovat kunnossa, niin kyllä asutus uudistuu helpommin. Hyvä infrastruktuuri on tekijä joka houkuttelee uusia asukkaita. Rakennemallin hyöty oli siinä, että sai aikaan kuntien kaavoittajien yhteisymmärryksen, jotka pikkuhiljaa mitä ilmeisimmin johtavat yhteisiin maankäyttökäytäntöihin rakennuslupien yhteydessä. Ei kannata lähteä pohtimaan yhden kylän näkökulmaa, vaan kylien seudullista asemaa. (Haastateltava D)

Haastateltava F korostaa puolestaan, että kunta hyväksyy haja-asutusrakenteen. Hän viittaa tilaisuuteen, jossa kunnanjohtaja näin totesi. Rakennemallin sisältämää eheyttämistavoitetta pitää tarkastella ja määritellä yhdessä kylien tai kyläyhdistysten kanssa. Asumiseen sisältyvät intressit yhdistävät kyliä ja kuntia.

Kunnanjohtaja sanoi, että Ilmajoen kunta ei olis koskaan pystynyt haja-asutusalueen tontteja markkinoimaan, mitä kylät on tehny. Elikkä niiku musta tää on hienoa, että kunta hyväksyy tän rakenteen. (Haastateltava F)

Haastateltava K:n mielestä rakennemalli on toimiva maankäytön ennakoivaväline. Sen avulla paikannetaan tulevia, tässä yhteydessä maatalouden ja asutuksen, törmäyskohtia. Haastateltava K korostaa rakennemallityötä suunnitelmallisena toimintatapana. Tämä johtaa kysymykseen, millainen suunnitteluprosessi rakennetaan käsittelemään maaseudun

kehittämisen ja rakennemallin maankäytön toisistaan eriyviä lähtökohtia.

No se kyllä mää tietenkin kaiken tällaisen niin tuota pidän siinä mielessä hyvänä, jotta pyritään aina etukäteen ottamaan, löytämään ne mahdolliset törmäyskohdat, ongelmakohdat ja muuten. Johonka tällä nyt ilmeisesti voimakkaasti pyritään ja samalla niitä vahvuuksia mitä saadaan, jotta löytyis sellainen malli, johon nämä olis ennakoitu mahdollisimman hyvin. Nää vahvuudet ja heikkoudet, jotta pystyttäis hallitusti niikun maankäyttöä ja suunnitelmallisuutta viemään eteenpäin. Että tämän mä koen niikun tämän suunnitelmallisuuden vahvimpana pointtina. (Haastateltava K)

Kotieläintalouden yrittäjien ja elintarviketeollisuuden intressinä on maatalousmaan ylläpitämisen ja tuotannon turvaaminen. Tonttikysymyksessä kohtaavat tontin ostajien sijaintitoiveet, maanomistajien myyntihalukkuus ja kunnan yhdyskunnalliset kehittämistavoitteet. Alueella on siten erilaisia toimijoita, joiden näkemykset saattavat olla kaukana toisistaan tai lähentyä tietyissä kohdissa. Yksittäinen kunta haluaa jarruttaa hajakentän kasvua ja tiivistää kyläasutusta, ja samaa yhdyskuntarakenteellisen kontrollin ylläpitämistä suositetaan myös kotieläintalouden harjoittajien piirissä. Yhtä lailla ympäristöviranomaiset suosivat tiivistämistä, mutta eivät salli asutuksen kasvattamista jokivarsien yhteyteen. Toisaalta kunta voi myös suosia haja-asutusta oman tulkintansa ja tilanteiden mukaan.

Haastatteluissa mainitaan kyläyhdistysten ohella myös omakotiyhdistys, mikä toimii lähinnä kaupunginosissa ja taajamissa ajaen omakotiasujien tarpeita ja toiveita. Haastateltava K:n näkemyksessä tulee esiin se, että kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusalueella kyläyhdistykset ja omakotiyhdistykset voivat toimia yhteistyössä. Yhdistyksistä voi syntyä linkki, jonka vaikutus heijastuu laajalle alueelle aina Seinäjoen kaupungin keskustan kaupunginosista haja-asutusalueiden yliin. Maaseudulla kylä- ja omakotiyhdistyksissä saattaa toimia samoja aktiiveja, mikä helpottaa asioiden yhdistämistä. Haastateltava K toteaa, että tällaisen yhteistyön vaikutus voi olla kunnassa tehokas. Sama linkki voisi tarvittaessa toimia myös seudullisena vuorovaikutuskanavana.

Meillä on sillä lailla, jotta meillä on tuo omakotiyhdistys on näitten kylien kanssa yhteistyötä tehnyt siinä

mielessä, jotta justiin kuntaan päin on ollut isompi vielä tällainen vaikutus. Vahvempi vaikutuskanava kuin yksi kylä, joka on sitten näitä kyliä ja näitä, joka on niikun niitten voimavaroja ja erilaisia intressejä yhdistänyt ja tällasistakin ollut, että on pyritty kun on tuloos nyt näitten haja-asutusalueen jätevesi ja muu, jotta vaikka nyt tuo omakotiyhdistys ei varsinaisesti kovin voimakkaasti siellä. Se on pääasiassa taajamissa sen jäsenistö, niin siihenkin on kuiteski pyritty paneutumaan ja jotain niin tuota tämä pyrkis olemaan siinä. Ahonkyläseura ei oo siinä, koska meillä on se järjestetty, se ei kosketa meitä. Ahonkylästä on myöski Seinäjoen yhdistyksen aika paljon. Se toimii kirkonkylä, Koskenkorva, Ahonkylä. Ja kyllä meillä aika paljon on jäseniä kuiteski täältäki Rengonkylä ja nämä.. tekee yhteistyötä, ainakin ennemmin, no nyt aivan viime vuosist en osaa sanoa, kun en oo niin voimakkaasti mukana ollut. Mutta silloin ainakin on pyritty, koska samoja henkilöitä on toiminut kyläseurojen johdoss ja sitte täs. Niin siinä on hyvinkin pyritty sovittamaan niitä yhteen.. Tää on ollut tää Kyröjoki-projekti omakotiyhdistyksellä ja se on sellainen ollut, joka on koko tään sanotaan Koskenkorvalta ihan tuonne Munakkaan. Siihen tehtiin näitä laitureita sun muita ja ihan tällainen kyläsauna siihen keskustaan. Tän puitteissa oli niiku eri kylien kanssa. (Haastateltava K)

Myös omakotiyhdistysten asukkailla on kiinnostusta kylämaisemien kehittämiseen. Omakotiyhdistykset ja kyläyhdistykset voidaan nähdä kumppaneina, joiden kautta lähiympäristöä voidaan lähteä kehittämään. Maaseudun asuinmaisemaa halutaan kehittää sen omilla ehdoilla ja yhdistyksillä on mahdollisuus tehdä hankkeita ja yhdistää voimansa myös esimerkiksi Maa- ja kotitalousnaisten tarjoamiin suunnittelu- palveluihin. Asuinalueiden suunnitteluun voidaan etsiä uusia lähtökohtia. Maaseutualueiden suunnitteluun perehtynyt arkkitehti M toteaa, että kunnalliset pientalokaavat tuottavat usein yksioikoisen huonoa asumisympäristöä. Nykyinen rakentamistehokkuus tuottaa tiivistä, mutta väärässä paikoissa varsinkin silloin, kun kunnat ostavat maata pelloilta ja kaavoittavat niitä asuinkäyttöön. Hänen näkökulmasta peltomaisemien säilyttäminen on tärkeää muuttuvassa yhdyskuntarakennekehityksessä.

Jokilaaksot on täällä ydinjuttu, niihin on keskittynyt elämä ja ihmiset ja kaikki toiminta ja jokilaaksojen maisemaa, jos luonnehtii, niin suoraviivaista, suurmittakaavaista, lineaarista. Maa ja taivas on se juttu.

Vaakaviiva, maa ja taivas. Sit se perinteinen rakentaminen, mikä on ollut sille tavallaan niiku kontrastina, että on tehty vähän korkeampaa ja punasta ja perinteinen rakentaminen on tehty fiksusti ja oikeille paikoille. Nyt sitten se on samaa kaikkialla Suomessa, kun on koneet, niin pystytään menemään savipelloille. Tehdään sinne näitä asutuslähiömattoja, että nään sen kyllä aika suurena ongelmana, että niitä rupeaa leviämään joka paikkaan noihin jokilaaksoihin, niihin vaan kaavoitetaan. Siitä tulee kaikki kärsimään, että huonolle maaperälle rakennetaan. Kunta kaavoittaa sen konsulttitoimistolla ja sit konsultille sanotaa, että ei, tässä menee liikaa viemäriputkea. Tehään tämän ympyrä, niin menee vähemmän. Se on oikein semmoinen surkeuden surkeuden surkeus. Ja sitten sanotaan, että no joo, saatte ottaa minkä pakettitalon haluatte ja sitten sinne tulle kaiken kirjavaa. Ei oo pakettipeltoja vaan on pakettitalopeltoja. Ja siinä ei tehdä edes mitään halpoja toimenpiteitä, jos mietitään, että tehdään joku, jos pellolle mennään, niin tehdään joku iso geometrinen kuvio, jonka sisään ne sitten sullotaan nää pakettitalot (naurahtaa)..anteeksi nyt tulee vähän voimallista tekstiä, mutta siis siinä ei niikun, että kunnissa ei välitetä yhtään. Ajatellaan, että saadaan vaan niitä veronmaksajia. Se on sellasta arkea, että millään muulla.. ei, ei niiku mitään pidemmän tähtäimen ajatusta asiasta. (Haastateltava M)

Arkkitehti M painottaa, että paikallisesta rakentamisperinteestä luopuminen, kuten peltojen muuttaminen asuinpaikoiksi, on johtanut epäviihtyisään taajamaympäristöön. Arkkitehti M:n näkemystä voisi tulkita niin, että myös kuntien kaavoituspolitiikan tulisi maaseutualueilla lähteä siitä, että etsitään maaperään ja maisemaan sopivia asuinpaikkoja. Hänen mukaan rakentaminen voi olla tehokasta ja ekologista myös kyläympäristössä.

Se multa unohtu sanoo, että ottaa silmiin on tään vanhan maiseman logiikan rikkoutuminen. Just se, että ennen ei ole puurokattilaan rakennettu ja parhaimmat asuinalueet on aina mahdollisimman monen biotoopin rajakohdista eli voi olla vaikka metsä, pelto, vesi, jos sulla kohtaa ne kaikki jossain paikkaa, niin sehän on fantastinen, koska voit hyödyntää vetä, metsää, peltoa siis ihan tämmöisiä perusjuttuja. Niin tää nykyaika kun se rikkoo sitä logiikkaa, että mennään huonoille rakennusmaille niin se tuottaa huonoa rakennuskuvaa. Se visuaalisuus. Se kärsii... Ei oo ollut sellaista tekniikkaa, ei voinut rakentaa

savipelloille. Plus se, että on ajateltu niin taloudellisesti ja järkevästi, niikun joku vanha mummo sanoi: "että ei puurokattilaan saa rakentaa". Elikkä pellolle. Ei puurokattilaan taloa voi laittaa...Mutta sitten se, että ohjataanko se taajamiin vai kyliin. Sitäkin oon kuullut, että on epäekologista ohjata kyliin ja tulisi ohjata vain taajamiin. Siitä olen kyllä vahvasti eri mieltä. (Haastateltava M)

Kilpailutilanteessa kunnat päättävät itse rakennusluvista ja ostavat mieluummin yhtenäisiä aluekokonaisuuksia yleensä keskusten läheisyydestä. Mutta maaseututonteista on kysyntää ja taloja rakennetaan kuntien haja-asutusalueille. Pitäisikö yhdyskuntasuunnittelussa seurata analyttisemmin niitä kysyntäkijöitä, jotka ohjaavat rakentajia kauemmas tai pois yksioikoisista taajamista? M:n esittämä rakennuskuva on sopiva käsite pohdittaessa kyläympäristön osayleiskaavatyötä kaupunkiseudullisessa viitekehyksessä ja maaseutumaisema on hyvä lähtökohta kylän ja kaupungin vuorovaikutteiseen kehittämiseen. Sen toteamiseksi tarvitaan konkreettisia toimenpiteitä ja menetelmiä, esimerkiksi erilaisia viestin välittäjiä suunnitteluun.

Ehkä siinä vois hyvä olla jokin välittäjäkin.. juuri tällaiset kyläkävelyt, että siinä on niikun asiantuntija, joka menee sosiaalisesti kyläläisten kanssa. Koska aika monelle on kuitenkin hyvin vierasta tällaiset käytännöt. Ehkä voi olla joillekin aika hankala kattoo laajoja kokonaisuuksia. Katotaan vain jotain pientä, että siinä on tällaisia välittäviä organisaatioita kylän ja sen kaupunginsuunnitteluorganisaation välissä...Se välittäjä on niikun vuorovaikutuksessa. Se vie sen viestin kaupungille päin ja toiste päin. (Haastateltava M)

Arkkitehdit pitävät esimerkiksi kyläsuunnitelmia hyvänä käytäntönä ja välittävänä toimintatapana, joka antaa riittäviä viitteitä maankäytön suunnitteluun. Sen sijaan se, että kyläsuunnittelua varten tehtäisiin vielä yksi kaavataso, kyläkaava, ei arkkitehti D:n mukaan ole järkevää. Hän pitää kyläkaava -hanketta onnistuneena kokeiluna, mutta ei tavoittelemisen arvoisena käytäntönä.

Kyläsuunnittelu on hyvä, järkevä toimintatapa, koska siinä lähestytään kylää kylän sisäpuolelta ja ulkopuolelta. Kyläsuunnitelma on tärkeä kaavoittajien ja kyläläisten yhteinen väline ja toimintatapa. Kylä-

kaavahanke oli ok perustutkimuksen kannalta, mutta siitä juuri ollut mitään käytännön hyötyä. Ammuttiin tykillä karpästä. Mutta on hyvä, että ministeriö tekee tällaisia kokeiluja, koska se on ainoa taho, joka voi ja jolla on varaa sellaisia tehdä..Kyläkaava on epämääräinen "leijuva" väline, koska se katsoo paikkaa kylän sisältäpäin. Yleensä on järkevämpää hoitaa asia oikeusvaikutteisella yleiskaavalla. Paras vaihtoehto kaupunkiseudulle on maakuntakaava, johon jo merkitään kehitettävät maatalousalueet ja kyläalueet. Tai kaupunkiseudun yhteinen yleiskaava. Kuntien yhteinen yleiskaava sopii esimerkiksi nauhasutusvyöhykkeen suunnitteluun. (Haastateltava D)

Kaupunkiseudun maaseutualueiden kaavapäätöksissä painottuvat kunnan yhdyskuntarakenteen ja kaupunkiseudun aluerakenteen kehittäminen. Kylätoiminnassa elinympäristöä rakennetaan paikallisten tavoitteiden lähtökohdista. Asutuksen lisääminen on niistä keskeisin. Sen vuoksi rakennettu ympäristö, maisema ja tila ovat tärkeitä elementtejä, joihin halutaan kiinnittää huomiota ja joista kylissä pyritään pitämään huolta. Tavoitteisiin pyritään kylä- ja hanketoiminnan avulla. Aina hankerahoitusten päätyttyä toiminta ei enää etene. Tarvitaan lisäresursseja sekä yhteistyötä. Yhteistyö toimii kylien välillä, mutta yhteistyötä tarvitaan myös kunnan kanssa. F:n mukaan kysymys on siitä, että myös kylät voivat ottaa suurempaa toimintavastuuta. Ongelmana on se, mistä löytyy hyvä toimintamalli.

Nyt täällä meillä on kaikista suurin ongelma, nyt tämä kun mä sanon, että pitää olla joku jota puolustetaan. Niin sitten kun puhutaan kolmannen sektorin roolista tämän päivän yhteiskunnassa. Niin kauniita puheita, mutta kukaan ei osaa sanoa, että minkä homman me voisimme esimerkiksi ottaa meidän kylässä haltuun. Me on Katajamäen Hannun kanssa kommunikoitu paljon ja mä sanoin Hannulle, että yhdessä kokoontumisessa, että sano ny, että millä lailla saadaan kunnan ja kylien yhteistyö pelaamaan niin, että hyödytettäisiin toinen toista. ja Hannulla ei oo siihen vastausta. Hän puhuu siitä aluelautakuntamallista, mutta ei se. Se voi olla yksi kokoontuva elin, mutta ei se tuota palveluja tai tee mitään niiku. Että sen pitäisi olla joku konkreettinen toiminto, mistä kyläseura sais rahaa ja joka olisi edulliskasta kunnalle. (Haastateltava F)

On löydettävä uusia lähestymistapoja, joissa kaupunkiseudun maaseutuympäristöä suunnitellaan ja kylää kehitetään kylien ja kuntien yhteistoimin. Kaupungin ja maaseudun ympäristön suunnittelussa kysymys on rakentamisen ohjauksesta. Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallin laadinta nojaa maaseudun kehittämisessä maatalouden rakenteiden kehittämiseen. Maatalouden maankäytön kautta on rakennemallin laadinta avannut seudullisen yhdyskuntarakenteen suunnittelun, mutta se ei ole avannut vielä sitä jäsentävää keskustelua paikallisessa yhteydessään. Rakennemallin laadinnasta puuttuu maaseutupoliittikan asuinmaaseutuun liittyviä tavoitteita ja kehittämismenetelmiä luotaava osio.

6. Haastattelujen yhteenvetoa

6.1 Maatalouden rooli maaseutuympäristön eheyttäjänä

Rakennemalli on laadittu kaupunkiseudun maankäytön kehittämistä varten. Se on kaupunkiseudun kuntien yhteinen (työssäkäyntialueen) suunnitteluun soveltuva maankäytön ohjausväline. Maankäyttöä koskevan rakennemallin laadinta voidaan ymmärtää verkostoitumiseen perustuvana työskentelytapana, jonka avulla muokataan kaupungin läheisen maaseudun alueita. Rakennemallilla on haluttu sopia toimintaperiaate, jonka avulla luodaan yhteisesti sovittua yhdyskuntarakennetta. Selkeänä tavoitteena on Seinäjoen kaupunkiseudun aseman ja profiilin nostaminen kaupunkiseutujen välisessä kilpailussa. K7-kuntien yhteistyöalueesta halutaan rakentaa imagoiltaan vetovoimainen seutu. Kaupunkiseudulla kasvuodotukset kohdistuvat yritysten ja asukasmäärien lisääntymiseen.

Tämän tutkimuksen haastatteluissa on kerätty tietoa, kokemuksia ja mielipiteitä maaseutuympäristön kehittämisestä ja niitä kehittävästä toimijoista. Haastateltavat pohtivat maaseutuympäristöä sekä asuinpaikkana että suunnittelun kohteena. Haastattelujen avulla pyrittiin löytämään huomiotta jääneitä yhteistyön kohteita ja tuomaan esiin sellaisia asiayhteyksiä, joista avautuu maankäytön ja maaseudun kehittäjien yhteistyön paikkoja. Haastatteluissa puhuttiin asuintonttien sijainneista ja niihin liittyvistä tavoitteista. Maataloutta ja maaseutua käsiteltiin asumisen, tuotannon ja maiseman sekä rakentamisen ja virkistysnäkökulmista. Aineiston pohjalta on tulkittu eri toimijatahojen maankäyttöön liittyviä intressejä. Samalla on myös pyritty kartoittamaan sitä, mitkä organisaatiot voisivat osallistua rakennemallin jatkotyöhön sekä sitä, mitä kansalaistason kumppaneita kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusalueen kehittämiseen voi liittyä.

K7-rakennemallissa Seinäjoen kaupunkiseutu esitetään kansallisen huoltovarmuuden kannalta tärkeäksi tuotantoalueeksi (Oukka 2009, 43). K7-kunnille maatalous on siten keskeisen tärkeä elinkeino ja maatalouden elinvoiman turvaaminen on myös teollisten työpaikkojen kannalta ensisijaista. Seinäjoen kaupunkiseudulla viljelysalan tarve perustellaan suurimittakaavaisen

kotieläintuotannon ylläpitämisellä. Se vaatii esimerkiksi 300–400 metrin suojavyöhykkeiden perustamista asuinympäristöjen ja kotieläintuotantoyksikköjen välille. Näin K7-kuntien alueella maataloustuotannon edellytysten turvaamisesta tulee myös maankäyttöllinen, yhdyskuntasuunnittelun ja kaavoituksen, tavoite.

Haastatteluissa korostetaan, että tuottamattomia pelloja ei juuri ole eikä sellaisia halutakaan nähdä. Maatalous tuottaa yhteisiä etuja. Se on tuotantoketju, joka ulottuu peltoviljelystä vilja-, liha- ja juomatuotteita jalostavaan ja työpaikkoja ylläpitävään elintarviketeollisuuteen. Rakennemallin laadintaan osallistuneet haastateltavat korostivat, että maaseutualueiden maankäytön suunnitelmallisella kehittämisellä pyritään siihen, että tuotantoa jatkaville ja siihen investoiville maataloilille on maa-alaa ja tilaa myös tulevaisuudessa. Maatalous on Seinäjoen kaupunkiseudulla aluetaloudellisesti merkittävä toimiala ja siksi se myös määrittää rakennemallissa yhdyskuntarakenteen eheyttä. Maatalouden määrittämä maapolitiikka ohjaisi maankäyttöä siten, että maatalouden käyttämä pinta-ala ei vähene eikä siten uhkaa toimialan tulevaisuutta.

Haastattelujen perusteella avointa pelto-alaa tarvitaan edelleen rehun tuotantoon ja lannanlevitykseen. Suurimittakaavainen kotieläintalous uudistaa maatalouden tuotantorakentamisen puitteita. Uudet eläinsuojat ovat massiivisia ja entiset maatalouden pihapiirit ovat näiltä osin muuttumassa tuotantopihoksi, joissa tuotantorakennukset ja asuintalo sijaitsevat kaukana toisistaan. Tuotantopihaa kuvataan alueeksi, joka toimii teollisen toimintamallin mukaisesti.

Rakennemallissa puhutaan maatalouden yhdyskuntarakenteesta. Arkkitehti M totesi, että suursikaloiden rakentamisessa on kysymys teollisuusrakentamisesta. Suuret tuotantopihat sijaitsevat kaupunkiseudun asutuskeskusten läheisyydessä, mutta erillään. Ne tarvitsevat omat tieyhteydet ja kestävät tierakenteet vilkkaalle rekkaliikenteelle. Suursikalat pyritään myös puuistutusten avulla maisemoimaan ympäristöön sopiviksi. Viranhaltija G:n mukaan lihantuotanto perustuu tilojen laajentamiseen, mikä merkitsee, että myös tuotannon muut elementit, kuten koneet tuotantolinjoiin, suurenevät. Se tarkoittaa sitä, että logistiikan vaatimat rakenteet on suunnittelussa huomioitava myös tilan ulkopuolella, kylä-, taajama- ja valtateilla. Suurta tuotantopihaa ympäröivän laajan suoja-alueen tarkoituksena on tuotannon hajuvaiku-

tuksista syntyvien ristiriitojen välttäminen rajaamalla asuminen omille alueilleen. Myös niiltä osin suurimittakaavaisen kotieläintuotannon turvaaminen soveltuu eheään yhdyskuntarakenteen tavoiteperiaatteisiin. Laajentuva tuotanto eriyttää maatilaa ja asumisen. Haastatteluissa maatalous esitetään hyvin positiivisessa valossa. Näin on mahdollista etsiä maatalouden ja kaavoituksen välisiä yhteistyömahdollisuuksia.

6.2 Asuinpaikan valinta

Kuntien yhteinen maapolitiikka ohjaa asutusta kehittyviin kyliin ja taajamiin, jolloin muodostetaan tehokkaammin joukkoliikennettä, palveluja ja julkistekniikkaa hyödyntävä sekä ilmastomuutosta hillitsevä kaupunkiseudun yhdyskuntarakenne. Pistemäisesti hajautuvaa asutusta ei haluta syntyvän, koska se rikkoo edellä mainitun ilmastotavoitteen. Tutkimuksen lähtökohdissa kysyttiin, kuinka toimijat suhtautuvat hajakentämiseen Seinäjoen kaupunkiseudulla. Vastausta määrittävät maatalouden tulevaisuuden edellytyksiä koskevat tilavaateet tai maaseutuasumiseen liitetty vapauskäsitys. Rakennemallin laadinnassa on kysymys sellaisen toimintamallin kehittämisestä, jolla voidaan ohjata maankäyttöä kuntien yhteisen edun, etenkin maatalouden, näkökulmasta. Asumisen yhteydessä yhteinen etu sai haastateltavilta erilaisen tulkinnan. Asuminen, tila ja paikka ymmärretään eri tavoin. Haja-asutus jakaa toimijoiden näkemykset.

Kuntien luottamushenkilöiden maankäyttöpäätöksistä riippuu, toimitaanko rakennemallissa sovittujen seutua koskevien tiivistämistavoitteiden mukaan vai ajetaanko vain oman kunnan etua ja sallitaan vapaammin sijoittuva rakentaminen. Alueen asukasmäärien kasvattamisen haastateltavat näkivät yhteisenä etuna. Sen sijaan siitä, mihin asukkaat sijoittuvat tulevaisuudessa asumaan, eivät haastateltavat olleet täysin yhtä mieltä. Tässä tullaan siihen, mitkä tekijät houkuttelevat asukkaita maaseudulle. Yksi sellainen voi olla oma, rauhallinen ja tilaa sisältävä asuinpaikka kyläympäristössä. Tässä yhteydessä on kysymys siitä, myydäänkö maata asumisen vai maatalouden käyttöön. *Viranhaltijat haluavat säilyttää vapaata tilaa maataloudelle ja ohjata uudisrakentamista tiiviimmin kyliin.* Viranhaltijoiden G:n ja A:n mukaan on järkevää ja välttämätöntä suitsia haja-asutusta varsinkin maatalouden laajentumisedellytysten kannalta.

Sen sijaan haastatellut *kylätoimijat suosivat kaupunkiseudun maaseutualueilla väliin haja-asutusluonteisiin asuintontteihin perustuvaa asuntopolitiikkaa.* He pitivät maatalouden edellytysten turvaamista yhtä lailla tärkeänä, mutta tulkitsevat asumista, tilaa ja paikkaa osittain eri tavoin. Kyläaktiivi F:n mukaan niin kunnan kuin kylien tehtävänä on houkutella myös maaseutualueille lisää asukkaita. F:n mukaan se, että asukas voi vapaasti ostaa maata kyläalueilta, on kylien elinehto ja varsinkin silloin, kun kylissä kamppaillaan kyläkoulujen puolesta. Valinnan vapaus on tärkeä vetovoimaisuuden tekijä. Kyläaktiivi puhuu perusrakentamisoikeuden puolesta. Hänelle haja-asutus kuuluu maaseudun kuvaan. Virkahenkilöiden näkökulmasta uudisrakentamista on ohjattava olemassa oleviin taajamiin ja kyliin myös palvelujen säilymisen vuoksi. Käsityserot eivät liity maaseutuasumisen määrään sinänsä, vaan rakentamisen sijaintiin.

6.3 Maisema ja kyläympäristö

Tutkimuksen lähtökohdassa kysyttiin, mitä maaseutuympäristöön liittyviä arvoja Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallin toimijat tuovat esiin. Haastatteluissa on tulkittavissa yksi kaavoitusta ja maaseudun kehittämistä yhdistävä asia: maisema. Haastateltavat kokivat asuinmaiseman tärkeäksi ja kehittämisen arvoiseksi ja heidän edustamilla organisaatioilla on halua osallistua suunnitteluun. Tähän on mahdollista kiinnittää huomiota rakennemallityön jatkovaiheessa. Rakennemallissa haetaan kaavoitukselle maaseudun asuinrakentamista ohjaavia keinoja. Kysymys on siitä, minkälaiseen suunnitteluotteeseen se perustuu. Haastatteluissa ilmeni, että aktiivit kyläläiset tekevät kyläympäristöä parantavia tekoja, kuten maisemanparannustöitä. Maaseutumaiseman suunnittelua ja kyläympäristöjen kehittämistä tehdään myös ammattimaisesti. Haastatteluissa tuli esille mm. Maa- ja kotitalousnaisten rooli kylä- ja luonnonympäristöjen kehittäjänä. Kyläkävelyhankkeet ovat tuottaneet kyläympäristöjen kehittämisestä kokemusperäisiä tietorekistereitä. Esimerkiksi niiden yhteydessä kyläläiset ja ammattilaiset kohtaavat. Tämä ulottuvuus kuitenkin puuttuu Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallista, vaikka siinä tavoitteet kohdennetaan juuri kyläympäristöjen asutusrakenteen täydentämiseen.

Näin ollen on kysyttävä sitä, mihin kyläaktiivi F viittaa: miten rakennetaan sellainen toimintamalli, joka yhdistää eri toimijoita konkreettisen asian äärelle? Onko maatalous niin hallitseva, että muut toimijat jäävät sen varjoon. *Maatalouden ohella maaseutua on lähestyttävä myös yhteisöllisen toiminnan näkökulmasta, sillä se on kylien elinvoiman kannalta merkityksellistä.* Sosiaalisen toiminnan kannalta arkielämää tukevat rakenteet ovat tärkeitä. Kylien kulttuuri- ja yhteisöhankeissa korostuvatkin usein rakennettuun ympäristöön tai maisemaan kohdistuvat tavoitteet. Siinä tulevat esiin myös toimijoiden erilaiset intressit. Virkahenkilöiden tehtävänä on huolehtia sekä koko kunnan että maatalouden intresseistä. Kyläasukkaiden intresseissä olennaista on oman kylän lähiympäristön kehittäminen, mutta he kokevat hyödyllisenä myös kylien välisen yhteistyön. Kylät tarvitsevat kumppaneita. Haastateltavien asiantuntijoiden mukaan luonnonympäristöä voidaan hoitaa erityisympäristötukien avulla. Omakoti- ja kyläyhdistykset ovat tehneet yhteistyötä jokimaisemien hoitohankkeissa. Ympäristöhoitotoiminnan ongelmana on jatkuvuuden turvaaminen. Toimintaa haittaa hankkeiden resurssipula tai hankebyrokratia.

6.4 Maatalouden maankäytöstä asuinmaaseudun rakennemalliin

Kuinka ruohonjuuritase tuodaan mukaan suunnitteluprosesseihin? Rakennemallin jatkotyössä kaupunkiseudun kuntien olisi yhdessä alueen kylien kanssa pohdittava sitä, minkälainen on eheä maaseutuympäristö. Nyt rakennemallityöhön ovat osallistuneet lähinnä kuntien virkahenkilöt, kaavoittamisen ammattilaiset ja maatalousasiantuntijat. Rakennemallityössä ei ollut viljelijöiden ja kyläasukkaiden työryhmää. Näin maaseutupoliitikassa asetetut tavoitteet jäivät käsittelemättä. Eheää yhdyskuntarakennetta ei rakennemallissa lähestytty kyläasukkaiden kertomana paikallisena todellisuutena. Kaupunkiseutua koskevassa rakennemallityössä olisi mahdollista yhdistää kylien yhteistoiminnallisuutta kuntien jo aloittamaan maankäytölliseen yhteistyöhön. *Kun maataloudelle on luotu oma maankäytön (ja maatalouden) kunnallinen hanke, niin rakennemallin seuraavassa vaiheessa maaseudun kehittämiselle voisi olla myös oma, kylien ja kuntien yhteishanke.*

Toimijaryhmän laajentaminen merkitsisi maaseutumaisten asuinympäristöjen ja -paikkojen sekä käsit-

teellistä että asiayhteydellistä uudelleen arvioimista. Kaupunkiympäristössä tilan käyttöä rakennusten ohella määrittävät kunnalliset yhdyskuntarakenteet, kuten vesi-, viemäri- ja tietoliikennejärjestelmät sekä kadut ja tiet. Niiden kustannustehokas ylläpitäminen merkitsee asumiseen tarvittavan tilan tehokkaampaa hyödyntämistä. Sellaisessa asiayhteydessä haja-asutusalueen rakenne näyttää tehottomalta, mutta onko se sitä. Haja-asutusalueella asuintalot voivat olla harvassa, mutta talojen välinen laajakaan tila ei ole toiminnallisesti tyhjä, käyttämätön tai tuottamaton. *Maaseudulla tilaa määrittää luonnonvaraisuus, jota hyödynnetään tuotannollisesti tai se omaa hyödyntämismahdollisuuksia.* Haastatteluissa mainittuja ”rikkonaisia pelloja” pidetään maisemallisina, mutta ensisijaisesti niissä nähdään tuotannollista potentiaalia. Haastateltavat viljelijäivät pelloilla hyötykasveja, kuten härkäpapua, tai harjoittaisivat muuta lähiruoka-kulttuuria edistävää tuotantoa. Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusalueen kannalta oleellinen kysymys on, kuinka tällaiset peltotilat (maiseman ja lähiruuan tuotanto) huomioidaan yhdyskuntasuunnittelussa.

Rakennemallityössä tulisi olla asuinmaaseudun kehittämistä käsittelevä maankäytön hanke. Kyse olisi yhteistyöstä, jossa kyläyhdistykset, viljelijät ja muut mukaan tulevat organisaatiot voisivat toimia entistä pitkäjänteisemmältä pohjalta. *Kehittämisen kohteena eivät olisi pelkästään kylärakenteet, maiseman tai luonnonympäristön hoito, vaan myös muut elinympäristöä tukevat toiminnot. Tällöin maaseudun maankäyttöä tarkasteltaisiin rakennemalli-periaatteen (toiminta ohjaa maankäyttöä) mukaan seikka-peräisemmin.* Näin mukaan tulisivat myös virkistys-, matkailu-, urheilu-, liikunta-, teatteri- ja musiikki-toimijoiden ideat sekä hankkeet. Näyttää siltä, että maaseudun elinvoimasta puhuttaessa kulttuuri jää talouden varjoon. Haastateltavat totesivat, että maatalous luo ja ylläpitää paikallista kulttuurimaisemaa, mutta sen rinnalla voidaan olettaa, että paikallisen kulttuurityön tukeminen ja elävöittäminen luo ja uudistaa myös maaseudun elinympäristöä. Kylissä järjestetään esimerkiksi erilaisia pienimuotoisia tapahtumia, jotka vahvistavat yhteisöllisyyttä ja tekevät arjesta elävämpää. Toimintaa varten tarvitaan tiloja. Kylissä tehdään paikallista, omaehtoista kulttuuria. Haastatellun kyläaktiivin mukaan kylissä voidaan hoitaa ja huolehtia arkea sujuvoittavista palveluista, jos siihen osoitetaan varoja ja tiloja. Esimerkiksi kyläkoulut ovat tärkeitä monitoimipaikkoja kyläläisille.

7. Rakennemallityön mahdollisuudet maaseudun maankäytössä

7.1 Maatalous- ja kaupunkipolitiikka kylässä

Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallityö perustuu valtakunnalliseen kunta- ja palvelurakenteita uudistavan Paras-hankkeen puitelain määräämiin toimenpiteisiin, joiden mukaan kuntien on muodostettava yhteistyöalue ja järjestettävä sen yhdyskuntarakenne niin, että kunnissa tapahtuva hajarakentaminen saadaan hallintaan. Seinäjoen kaupunkiseudun väestömäärä kasvaa ja sen vuoksi asumisen sijainti suhteessa muihin toimintoihin korostuu.

K7-rakennemalli on kunnanvaltuustojen hyväksymä kaupunkiseudun aluerakennemuoto. Asuntopoliittinen ohjelma, elinkeinostrategia ja liikennejärjestelmiä koskevat suunnitelmat viitoittavat tulevan kaupunkiseudun alueellista kehittämistä. Rakennemallityön tavoitteessa korostetaan seudullista yksituumaisuutta ja sellaista toimintamallia, joka hyödyttää K7-kuntia. Tavoitteena on kaupunkiseutujen väliseen kilpailuun valmistautuminen vähentämällä kuntien keskinäistä kilpailua. Rakennemallin avulla halutaan poistaa kunnallinen itsekkyys. Yhteistyön kestävyys punnitaan mm. sellaisissa, palvelujen tai asumisen, sijaintipäätöksissä, jotka hajauttaisivat kaupunkiseudun yhdyskuntarakennetta.

MTK:n ympäristö- ja maapoliittisen ryhmän lakimies Tommi Siivonen kirjoittaa Maaseudun Tulevaisuudessa tammikuussa 2011 valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden sisältämistä pyrkimyksistä ”eheyttää” yhdyskuntarakennetta, mikä tarkoittaa uudisrakentamisen sijoittamista jo rakennettujen alueiden yhteyteen täydentämällä näin olemassa olevaa infrastruktuuria. Siivosen mukaan rakentamisen tiivistämisen perusargumentit ovat ilmastonmuutos, energiapolitiikka ja liikenteen kasvun hillitseminen. Siivonen toteaa, että rakennuslupien myöntäminen maaseutualueille on tiukentunut ja näin perusrakentamisoikeus on heikentynyt. Siivonen nostaa esiin kuntien yhteisenä maankäyttöstrategiana rakennemallin laadinnan, jota hänen

mukaansa juridisesta sitomattomuudestaan huolimatta tullaan mitä ilmeisimmin käyttämään asema-, yleis- ja maakuntakaavoituksen pohjana. Siivonen korostaa, että rakennemallit sisältävät vastaavia rakentamisen keskittämisaatuksia sekä hajarakentamisoikeuden rajoittamisia kuin valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. (Maaseudun tulevaisuus 2010c)

Tämän tutkimuksen perusteella Seinäjoen kaupunkiseudulla vahvin yhdyskuntarakenteen keskittämistä ja eheyttämistä tukeva argumentti ei perustu ilmastopolitiikkaan. Sen sijaan eheyttämisen lähtökohtana ovat maatalouspolitiikan asettamat tavoitteet. *Elintarvikeklusterin vahvistamisen myötä Seinäjoen kaupunkiseudun kilpailukykyä politiikkaa luonnehtii maatalouspolitiikka, mikä puolestaan linjautuu kaupunkipolitiikkaan ja sen kaupunkiseutuja vahvistaviin aluerakennetavoitteisiin.* K7-kuntien rakennemallissa maatalous on voimakkain eheää yhdyskuntarakennetta ts. tiiviimpää kylärakennetta ajava toimija. Maataloudella on Seinäjoen kaupunkiseudulle innovatiivinen merkitys. Seinäjoen kaupunkiseudun kilpailukyky perustuu pitkälti maatalousklusteriin: maidon- ja lihantuotantoon, viljan viljelyyn ja elintarvikkeiden jalostukseen sekä maatalouskoneiden rakentamiseen.

Alkutuotannon työllisyysluvut ovat koko maan mitta-kaavassa korkeita ja seudun elintarvikeellisuus on tuotantovolyymltaan suhteellisesti Suomen suurinta. Vahva, suurimittakaavainen teollinen kotieläintalous nähdään seudun elintarvikeellisuuden kivijalkana, joka perustuu laajaan maa-alan käyttöön. Laajat peltoalueet ovat viljan ja rehuviljelyn maa-alaa ja niitä käytetään lannan levitysalueina. Kaupunkiseudun kunnat ovat asettaneet KOKO-ohjelmassa tavoitteekseen laatia toimenpideohjelma Pellolta pöytään -ketjulle vahvistamaan kuntien ja elintarvikeklusterin yhteistointia. K7-kuntien rakennemallissa pyritään luomaan tämän tuotantoketjun fyysinen rakenne. Maatalouden tarvitsema maa-ala määrittää kuntien yhteistä käsitystä ja sopimusta siitä, millainen yhdyskuntarakenne muodostetaan ja kuinka maaseutualueiden järjestetään.

Maatalouden suuret tuotantoalueet eriytetään hajautuvasti sijoittuvasta rakentamisesta. Kotieläintiloja ympäröivät suojavyöhykkeet muodostavat yhden konkreettisen toimintamallin, jonka avulla asutusta voidaan ohjata omille alueilleen. Maatalouden maankäytön ohjauksella luodaan yhteiset periaatteet maaseudulle kohdistuvien rakennuslupien myöntä-

miseen. Maaseudun asuinrakentaminen ohjataan kehittyvien koulukylien yhteyteen tai taajamiin. Rakennemallissa ehdotetaan, että kunnissa on valittava taajamat, maatalous- ja muut kylät, joita lähdetään strategisesti kehittämään tiiviimmän asumisrakenteen perustalle. Tiiviimpi rakenne avaa mahdollisuudet myös lähipalvelujen, kevyen liikenteen ja joukkoliikenteen kehittämiselle sekä jättää tilaa ja maa-alaa maatalouden käyttöön.

Rakennemallin hajakeskittävä luonne perustellaan yhdyskuntateknisten rakenteiden kustannustehokkuudella ja lähipalveluja turvaavana sekä joukkoliikenteen toimivuutta lisäävänä yhdyskuntarakenteena. Kaupunkiseudun asuntopoliittinen ohjelma sekä ilmastopoliittinen strategia vahvistavat osaltaan edellä mainittuja tavoitteita. Asuntopoliitikassa kunnat lähtevät kuitenkin helposti toteuttamaan omia intressejään ja ilmastopoliitikan ajamat yleiset ilmastomuutosta hillitsevät yhteiset toimenpiteet saatetaan nähdä poliittisesti vaikeilta toteuttaa tai kannattavan joukkoliikenteen toteutuminen epärealistiselta. Ilmastopoliittikkaan nojaavat kunnalliset maankäyttötavoitteet saattavat edetä hitaasti. Maatalous sen sijaan on konkreettinen maankäyttäjä ja tuotannosta syntyvät hyödyt jakautuvat elintarvikkeklusterin myötä K7-kuntien ja seudun eduksi. Siinä suhteessa Seinäjoen kaupunkiseutu on Suomessa oma lukunsa. Maatalouden maankäytön vahvistaminen on ensisijaista. *Seinäjoen seudulla kaupunki- ja maatalousmaaseudun yhdistelmään maaseudun hajautuva asutusrakenne ei sovi.*

7.2 Kaupungin läheisen maaseudun identiteetti

Tämän tutkimuksen mukaan Seinäjoen seudulla tuotantoteijät määrittävät ensisijaisesti asuinpaikan valintaa. Seinäjoen seudulle suunnitellaan tiiviimmin rakennettuja kyliä. Kylämalli turvaa maatalouden maankäyttöä ja linjautuu kaupunkimaiseen rakenteeseen.

Maatalouden intressejä tukeva maankäyttö muokkaa kaupungin läheisen maaseutualueen identiteettiä. Kaupungin läheinen maaseutu suunnitellaan kestäväen yhdyskuntarakenteen mukaiseksi. Kehyskunnat korostavat kaupungin läheisyydessä yhteistyötä, mutta eivät kunnallisen itsenäisyyden kustannuksella. Yhteistyön kehiksessä kaupunkiseutua rakennetaan

palvelu- ja aluerakenteeltaan tasapainoisena, puutarhamaisena maatalousseutuna. Tässä suhteessa rakennemalli rinnastuu Aallon Kokemäenjokilaakso-suunnitelmaan. Aallon idea oli luoda alueellinen kokonaisuus tasapainoisten yhdyskuntien avulla (Nupponen 2009). Seinäjoen seudun kuntien strategiana on muokata lievealueista selkeä rakenne, jossa muuttoliike ohjataan taajamiin ja palvelukyliin.

Nupposen (2000) mukaan Alvar Aallon laatiman Porin seudun aluesuunnitelman ideana oli luoda visio siitä, mihin suuntaan usean kunnan muodostama suunnittelualue tulee laajentumaan ja vasta sen jälkeen laatia kaava, joka sijoittaa toiminnot niille kuuluville paikoilleen. Asuntoalueet, maanviljelys ja metsänhoito pyrittiin sijoittamaan paikoilleen niin, että ne muodostavat pysyvän rakenteen. Maanviljelysalueille ei haluttu muuta toimintaa. Lähtökohtana oli, että Kokemäenjokilaakson kehitystä voitaisiin ohjata uuden yhdyskuntakäsityksen mukaan. Aallon mukaan kysymys oli uuden kaupunkikäsitettä korkeamman yhdyskuntaportaan muodostamisesta, jossa maatalous, teollisuus, liikenne ja asutus ovat toisiinsa sidoksissa. Tällaisella alueella maaseudun ja kaupungin välillä ei ollut enää jyrkkää rajaa. Suomen kulttuurista ja taloudellista kehitystä ei voinut ohjata pelkästään kaupunkiyksikköjen vaan myös maaseudun yhdyskuntien kautta.

Nupponen toteaa, että Aalto ei tunnustanut kaupunki-maaseutu-jakoa, vaan maaseutu muodosti pohjan pisteittäin hajotetuille erisuuruksille yhdyskunnille ja asuintihentymille, joiden kautta maaseutu ja kaupunki sulautuivat toisiinsa. Nupposen mukaan Aalto sovelsi yhdyskuntakehityksen suunnitteluun Ebenezer Howardin puutarhakaupunkiteoreettista uudistusohjelmaa, jossa kaupungin ja maaseudun edut pyrittiin yhdistämään. Lähtökohtana oli ajatus kaupunkimaaseudun, luonnon- ja rakennetun ympäristön miljöönn suunnittelusta. Aallon Kokemäenjokilaakson yhdyskuntanäkemyksessä korostui maaseutuvaltaisuus. Hän korosti asutuksen suhdetta maatalouteen ja teollisuuteen, mutta ei puhdasoppiseen urbanisoitumiseen. Aallon mukaan Porin seudulla oli muotoutumassa uusi yhdyskuntatyyppi, jossa kaupungista tulee maaseudun osa ja arkkitehtonista suunnitelmaa laaditaan kokonaisella laajalla alueella.

Nupponen painottaa, että *Aallon aluesuunnitelmassa tavoitteena oli yhdyskuntien tasapaino koko alueella eikä alueen painottuminen Porin kaupunkiin. Kysy-*

mys oli tilan sääntelystä, jonka avulla vahvistetaan kunkin alueen ja yhdyskunnan omia edellytyksiä ja samalla edistetään koko maan positiivista kehitystä. (Nupponen 2000, 80–96.) Aallon esittämällä yhdyskuntien tasapainon käsitteellä voidaan erotella toisiaan lähestyvien urbaanin ja ruraalin alueellisia piirteitä. Silloin jo mielenkiintoinen yhdyskuntien tasapainon käsite on edelleen ajankohtainen.

Seinäjoen rakennemallin maaseutukuva on esitetty kartalla maatalousklusterin pisteinä ja rastereina maatilojen, peltoalojen ja tuotantolaitoksien sijainneina. Nauhoille ja kehille, hyvien liikenneväylien varrelle suunnitellut kylä- ja taajama-alueet ovat rakennemallin ydinosa. Vastaavasti voidaan myös maaseutumaisia kyliä lähestyä tasapainon näkökulmasta ja arvioida paikallisesti sitä, kuinka maaseutumaiset alueet eroavat identiteetiltään edellisistä. Kaupunkimainen rakennetavoite asettaakin kylätoimijat etsimään hajautuvan asutusrakenteen eri merkityksiä. Tällöin se merkitsee jotain muuta kuin läheisriippuvuutta kaupungista. Läheinen voidaan ymmärtää paikallisyhteisöllisenä ja -ympäristöllisenä potentiaalina. Paikallisiin ympäristövoimavaroihin lukeutuu mm. uusiutuva lähien energia. Väljemmin asutuilla seuduilla on esimerkiksi mahdollista lämmittää rakennuksia maalämmön ja puun avulla. Maaseudun resursseista ammentava bioenergia sopii niin tiiviin kuin väljän asutusrakenteen lämpö- ja sähköjärjestelmien kehittämiseen. Uusiutuvaan energiaan perustuvat ratkaisut tukevat jo nyt, ja tulevaisuudessa vielä enemmän, yhdyskuntien tasapainoa.

Seinäjoen seudulla on tehty myös kylien ja kaupunginosien lähialueyhteistyötä. *Maaseutupolitiikan toimintamalleja ja resursseja soveltavat aktiivit kylät eroavat kaupunkimaisista, kunta palveluihin kytkeytyvistä yhdyskunnista.* Omaehtoisesti aktiivit ja toiminnallisesti verkostoituvat kylät tulisivatkin näkyviksi, jos ne merkittäisiin kartalle tekemiensä kehittämishankkeiden mukaan. Näin piirretyt kartat avulla olisi mahdollista tarkastella ja piirtää uusia kaupungin ja maaseudun läheisyyden rajapintoja. Paikallishankkeiden kartalle sijoittelusta ja sisällöistä piirtyisi kaupungin läheistä maaseutua täydentävä kuva. Maaseudulla vahva kylätoiminta tuottaa näkyvää, rakennettua ja paikallisesti hoidettua maaseutumiljöötä ja samalla yhteisöä vahvistavia merkityksiä. Harvaan asutut mutta keskuksia suhteellisen lähellä

sijaitsevat maaseutukylät rakentavat identiteettiään hankkeiden yhteydessä.

Rakennemallissa todetaan, että maankäytön suunnittelussa pääpaino on toiminnoissa. Mallissa pyritään huomioimaan ne toiminnot, joilla on kaavallisia vaikutuksia. Maaseudulla maatalous on luontainen maankäyttäjä, mutta myös muut pienemmät toimijat ja heidän tilatarpeensa on huomioitava. Maataloudella on vahvat edunvalvonta- ja intressiryhmät, mutta maaseudun muilta toimijoilta ja asukkailta suoraan kunta- tai aluehallintoon vaikuttavat keinot puuttuvat. Kaksijakoisen, tiivis vai hajautuva -keskustelun sijaan tulee etsiä uusia avauksia pendelöintiä koskevan keskustelun rinnalle. Kaupungin ja maaseudun rajapinta on konkretisoitavissa myös myönteisemmin kylien asukkaiden ympäristöön ja elinolosuhteisiin liittyvien hankkeiden sekä myös kyliin sijoittuvien toimintojen avulla. Maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa (2009) todetaan, että kuntaliitosten synnyttämistä laajoista kunnista puuttuu sellaisia välineitä, joiden avulla voidaan käsitellä kuntien eri toimintoja ja maaseudun tavoitteita. Tulisi kehittää välineitä, joilla kunnan sektoritoimintaan yhdistetään kylissä oleva osaaminen:

”Vuorovaikutuksella voidaan koordinoita tilanteita ja asioita, joissa muuten ajaututtaisiin keskinäiseen kilpailuun. Kuntien kilpailua suurituloisista asukkaista voidaan pyrkiä hillitsemään seudullisella asuntopolitiikalla. Tietämättömyydestä puolin ja toisin kehittyä helposti vastakkainasettelua, mistä on päästävä eroon”. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2009, 127–130.)

Yhtä lailla samaa ajatusta voidaan soveltaa työ- ja sosiaalialueen vuorovaikutteisen aluesuunnittelun kehittämiseen. Kysymys ei välttämättä ole vain kuntien välisen keskusteluyhteyden puuttumisesta, vaan kylien ja kuntien kehittämisyyhteyden kapeudesta. Kylissä asetetaan tavoitteita ja tehdään kyläsuunnitelmia ja toteutetaan niitä, mutta pitkäjänteisempään kehittämistyöhön ne tarvitsevat selkeän kuntademokratiaan johtavan linkin. *Kun rakennemallityöhön on jo organisoitunut virka- ja luottamushenkilöitä, mallin jatkotyössä ryhmä voisi täydentää kylätason edustajilla, jolloin saataisiin yhteys kansalaistasolle.* Näin rakennemallityö toimisi ja kehittäisi aidosti kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuspolitiikkaa. Samalla avautuisi näkymä myös kylissä tapahtuviin

hankkeisiin ja kehittämisideoihin. Esimerkiksi lähikouluasiat ovat tärkeitä sekä maaseutu- että kaupunkialueilla. Maatalous voidaan ymmärtää moniulotteisemmin, kun sitä lähestytään sekä (kylän) paikallisesta että kaupunkiseudullisesta näkökulmasta. Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemalli on maaseudun rakentamisen visio. Visio jää hämäräksi, jos ruohonjuuritaso, paikallisuus, ihmisten kokemukset ja merkitykset ja arvot, puuttuvat mallista. Kaupungin läheisen maaseudun maaseutumainen identiteetti muodostuu kylien omista ja yhteisistä tavoitteista ja saavutuksista.

Lähteet

Aaltonen, Jukka, Hynynen, Ari & Lodenius Staffan (2010): Kylät kehällä. Kyläsuunnittelu kaupunkiseudun ulkokehällä. Tampereen teknillinen yliopisto. Tampere.

Arnold, Mona, Kuusisto, Sari, Wellman, Kari, Kajolinna, Tuula, Räsänen, Jaakko, Sipilä, Jorma, Puumala, Maarit, Sorvala, Sanna, Pietarila, Harri & Puputti, Katja (2006): Hajuhaitan vähentäminen maatalouden suurissa eläintuotantoyksiköissä. VTT tiedotteita 2323. <http://cdn.ilmatieteenlaitos.fi/legacy-fmi-fi-VTT-tiedotteita-2323>

Aro, Timo (2010): Seinäjoen kaupunkiseudun positio alueiden välisessä kilpailussa. <http://www.timoaro.net/files/seinajoen%20kaupunkiseudun%20positio.pdf>

Breheny, Michael (1992): The Contradictions of Compact City: A Review. Teoksessa M. J. Breheny (toim.): Sustainable Development and Urban Form. Pion Limited. London.

Etelä-Pohjanmaan liitto (2005): Etelä-Pohjanmaan maakuntakaava. <http://www.epliiitto.fi/?page=maakuntakaava>

Etelä-Pohjanmaan liitto (2010a): Etelä-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma. <http://www.epliiitto.fi/?page=maakuntasuunnitelma>

Etelä-Pohjanmaan liitto (2010b): Etelä-Pohjanmaan ennakointiportaali. Alue- ja kuntatalous. http://www.etelapohjanmaa.fi/ennakointi/?page_id=186&lang=fi

Etelä-Pohjanmaan työvoima- ja elinkeinokeskus (2008): Maataloustilasto. Tike, Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. <http://www.maataloustilastot.fi/julkistamiskalenteri>

Granberg, Leo (2003): Kylätoiminnasta maaseutupolitiikan verkostoon. Maaseudun uusi aika -lehti 1/2003.

Harvey, David (2000): Spaces of Hope. Edinburgh University Press. Edinburgh.

Harvey, David (2001): The New Urbanism and the Communitarian Trap. <http://www.gsd.harvard.edu/research/publications/hdm/back/1harvey.pdf>

Helminen, Ville & Ristimäki, Mika (2007): Kaupunkiseutujen haja-asutusalueen väestömuutokset Suomessa 1980–2005. Suomen ympäristö 9/2007. Ympäristöministeriö.

Hynynen, Ari (2009): Aluerakenteen potentiaali elinkeinojen kehittämisessä: Ylä-Pirkanmaan suuntia. Tutkimusraportissa Hynynen, Ari, Kolehmainen, Jari & Kervinen, Minttu: Kohti uusien avauksien maisemakaupunkia. Tampereen teknillinen yliopisto/ EDGE Arkkitehtuuri ja kaupunkitutkimuslaboratorio.

Häikiö, Liisa & Niemenmaa, Viivi (2007): Valinnan paikat. Teoksessa Markus Laine, Bamberg Jarkko & Jokinen Pekka (toim.): Tapaustutkimuksen taito. Gaudeamus. Helsinki.

Hätälä, Johanna & Rusanen, Jarmo (2010): Suomen aluerakenteen viimeaikainen ja tuleva kehitys. Nordia. Tiedonantoja. Numero 1/2010. Multiprint Oy. Oulu

Ilmajoen kunta (2009b): Ilmajoen kunnan kaavoituskatsaus. Ilmajoen kunta.

Jarenko, Karoliina, Shmidt-Thome, Kaisa & Wallin, Sirkku (2007): Osallistava vuorovaikutuskierre. Ratkaisuja kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuskäytäntöjen haasteisiin. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2/2007. http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/420/YTR_9_07.pdf

Jauhiainen, Jussi S. (2011): Monta monikeskuksisuutta. Alue-Integraattori -lehti 3/2011. Työ- ja elinkeinoministeriö.

Jyväskylän seutu (2009): Maankäytön rakennemalli 20X0. 18.9.2009. <http://paikkatieto.airix.fi/tietopankki/jyvaskylanseutu/tekstit/Tiedotteet/Julkilausuma180909.pdf>

Kangasharju, Aki (2004): Alueellinen keskittyminen historiaa ja tulevaisuutta - myös Suomessa. http://www.stat.fi/tup/kuntapuntari/kuntap_3_2004_alue.html

Kivinen, Tapani (2005): Maatilan talouskeskuksen toiminnallinen ja maisemallinen suunnittelu. MTT selvityksiä 87. <http://www.mtt.fi/mtts/pdf/mtts87.pdf>

Kortelainen, Jarmo & Vartiainen, Perttu (2000): Kohti ekomodernia kaupunkiseutua. Teoksessa Jarmo Kortelainen (toim.): Vihertyvä kaupunkiseutu. SopHi. Jyväskylä.

Kortelainen, Jarmo (2008): Maaseutu kaupungissa – kaupunki maaseudulla. www.suomenkotiseutuliitto.fi/Maaseutu%20kaupungissa.do

Kuntaliitto, liikenne- ja viestintäministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, opetusministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, valtiovarainministeriö & ympäristöministeriö (2008): Kaupunkiseutusuunnitelmien asiantuntija-arviointien loppuraportti. Helsinki.

Kyttä, Marketta & Kahila, Maarit (2006): Pehmo-Gis elinympäristön koetun laadun kartoittajana. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.

Kähkönen, Liisa (2006): Suunta suomalaiselle kaupunkipolitiikalle. Kuntaliitto.

K7-kunnat (2009): Asuntopoliittinen ohjelma. K7-kunnat 24.8.2009.

Lahti, Pekka, Halme, Timo & Huhdanmäki, Pekka (2001): Seuturakenteen kuvaustavat. Lähtökohdat: – toiminnallinen rakenne – fyysinen rakenne. <http://virtual.vtt.fi/virtual/proj6/yki4/seura.pdf>

Lundgren, Laura & Huovari, Niina (2010a): K8-kuntien seudullisen ilmastostrategian esiselvitys osa1. http://www.seinajoki.fi/ymparistonsuojelu/julkaisut_ja_raportit.html/33930.pdf

Lundgren, Laura & Huovari, Niina (2010b): K8-kuntien seudullisen ilmastostrategian esiselvitys osa III. Tiivistelmät. http://www.seinajoki.fi/ymparistonsuojelu/julkaisut_ja_raportit.html/33932.pdf

Maa- ja metsätalousministeriö (2007): Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007–2013. http://www.maaseutu.fi/attachments/maaseutu/maaseudunkehittamisohjelmat/ohjelmatkaudelle20072013/5o8EMV39Y/Manner-Suomen_maaseudun_kehittamisohjelma_070610_FI.pdf

Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä (2004): Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuumme. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2005–2008.

Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä (2009): Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2009–2013. http://www.maaseutupoliitikka.fi/files/1264/YTR5_2009_Maaseutupoliittinen_kokonaisohjelma_2009_2013.pdf

Mustakangas, Ella (2002): Maatalous menestyy, maatalous menettää. MTT. Helsinki.

Mäntysalo, R., Peltonen, L., Kanninen, V., Niemi, P., Hytönen J. & Simanainen M. (2010): Keskuskaupungin ja kehyskunnan jännitteiset kytkennät. Viiden kaupunkiseudun yhdyskuntarakenne ja suunnittelu yhteistyö Paras-hankkeen käynnistysvaiheessa. Paras-Arttu-ohjelman tutkimuksia nro 2 . Suomen kuntaliitto, Aalto-yliopiston TKK/YTK. Helsinki.

Nupponen, Terttu (2000): Arkkitehdit, sota ja yhdyskuntasuhteiden hallinta. Alvar Aallon Kokemäenjokilaakson aluesuunnitelma tilansääntelyprojektina. SKS. Helsinki

Palviainen, Simo (2004): Uusi sopimuksellisuus ympäristöpolitiikan välineenä. Toimintatutkimus ympäristöhallinnon ja maaseudun kohtaamisesta. Joensuun yliopisto.

Plieninger, Tobias, Bens, Oliver & Huttli, Reinhard, F. (2007): Innovations in land-use as response to rural change – a case report from Brandenburg, Germany. Teoksessa Mander, U., Wiggering H. & Helming K. (eds.): Multifunctional Land Use: Meeting Future Demand for Landscape Goods and Services. Springer. Berlin.

Ponnikas Jouni, Tiainen Timo, Hätäjä, Johanna & Rusanen Jarmo (2010): Suomi ja alueet 2030. Kunnallisanalan kehittämissäätiö. Vammalan kirjapaino. Sastamala.

Ristimäki, Mika (2005): Yhdyskuntarakenteen seuranta ja tilastot. Maaseudun ja kaupungin määrittely tilastoissa ja tilastojen avulla, Tilastokeskus-seminaari 24.8.2005. Suomen ympäristökeskus. http://www.stat.fi/ajk/tapahtumia/maaseutu_kaupunki_ristimaki.pdf

Sairinen, Rauno & Maijala, Olli (2009): Johdanto. Teoksessa Rauno Sairinen (toim.): Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja elinympäristön laatu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.

Seinäjoen kaupunki (2010a): Seinäjoella vahvaa maataloutta ja elävää maaseutua. <http://www.seinajoki.fi/hallinto/maaseututoimi/maaseutupalvelut.html>

Seinäjoen kaupunki (2010b): Lautakunnat, johtokunnat, jaostot. <http://www.seinajoki.fi/hallinto/lautakunnat/>

Seinäjoen seudun elinkeinokeskus (2010): Elintarvikeklusteri. <http://www.seek.fi/elinkeinoyhteisty/elintrarvikeklusteri.html>

Seinäjoen seutu (2009): Agro Living Lab. <http://www.seinajoenseutu.fi/nhanke.asp?id=203>

Sieverts, Thomas (2003): Cities Without Cities. An Interpretation of the Zwischenstadt. Spon Press. London.

Sireni, Maarit (2011): Maaseudun harvuus ja väljiys. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 6/2011. Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Tampere.

Strafica Oy, Kaupunkitutkimus TA Oy, Suomen ympäristökeskus (SYKE), VTT, TKK Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus (YTK), Helsingin yliopisto, maantieteen laitos (2009): Verkottuneen aluerakenteen ominaisuudet. Analyysikatsausraportti osa 1. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/setu/liitteet/Setu_14-2009.pdf

Suomen kuntaliitto (2010): Suunnitteluvälineitä yhteistyöhön. <http://www.kunnat.net/fi/palvelualueet/kaupunkiseudut/suunnitteluvälineita-yhteistyohon/Sivut/default.aspx>

Tantarimäki, Sami (2003): Urbaani maatalous maankäytön ja yhteiskunnallisen tilanteen muutoksessa. Tapaustutkimuksena Turun ja Seinäjoen taajamat. Turun yliopisto. Turku.

Tervo, Hannu (2005): Etelä-Pohjanmaan aluetalouden tulevaisuusanalyysi. Etelä-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma 2030 / Tarkistus 2004–2005 / Asiantuntija-analyysi. http://www.epliiitto.fi/upload/files/etelapohjanmaan_aluetalouden_tulevaisuusanalyysi.pdf

Tike, Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus (2009): Alueittainen lihan tuotanto. <http://www.maataloustilastot.fi/alueittainen-lihantuotanto>

Tilastokeskus (2007): Maatalouden alueloustitasto 2007. http://www.stat.fi/til/mtalt/2007/mtalt_2007_2009

Tilastokeskus (2010): Alueuutit ja alueet (Ohjelmakausi 2007–2013). http://www.stat.fi/tup/msind/msind_alueuutit.html

Työ- ja elinkeinoministeriö (2010a): 52 erikokoista aluetta. Työ- ja elinkeinoministeriö. http://www.tem.fi/files/28640/52eriKOKOista_aluetta.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö (2010b): Alueelliset talousnäkymät syksyllä 2010. http://www.temtoimialapalvelu.fi/files/1074/Alueelliset_talousnakymat_syksy_2010.pdf

Uusitalo, Eero (1998): Elinvoimaa maaseudulle – miksi, kenelle ja miten. Maaseutupuolitiikan perusteet. Otava.

Valtiovarainministeriö (2009): Valtioneuvoston selonteko kunta- ja palvelurakennemuutuksesta. http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/03_kunnat

Vartiainen, Perttu (1990): Kaupungin maaseutu. Yhteiskuntasuunnittelu-lehti 1/1990

Vartiainen, Perttu (1998): Suomalaisen aluepolitiikan kehitysvaiheita. <http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/>

Virtanen, Anne (2011): Kunnat ilmastovastuun kantajina. Teoksessa Virtanen, Anne & Rohweder, Liisa (toim.): Ilmastovastuu käytännössä. Hillinnän ja sopeutumisen keinoja. Gaudeamus Helsinki, University Press.

Voutilainen, Olli, Vihinen, Hilka & Wuori, Olli (2009): Maatalous, maaseutu ja tukien kohdentuminen. MTT. Tampere.

Voutilainen, Olli (2010): Maatalouden ja maaseudun kehityksen suhde sekä tukien kohdentuminen EU-Suomessa. Oulun yliopisto. <http://www oulu.fi/geography/opetus/opinnaytteet/tiivistelmat/voutilainen.pdf>

Ympäristöministeriö (2000): Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista. Annettu julkilapanon jälkeen Helsingissä 30.11.2000. Valtioneuvosto/Ympäristöministeriö.

Ympäristöministeriö (2004): Yhdyskuntarakenteen ohjauksen kehittämisohjelma. <http://www.hel2.fi/ksv/hela/Kaupunkisuunnittelulautakunta/Esityslistat/liitteet/050910192.pdf>

Ympäristöministeriö & Kuntaliitto (2006): Yhdyskuntarakenne eheäksi. Ajateltavaa kuntapäättäjille. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=49326&lan=fi>

Ympäristöministeriö (2007): Asuntonministeri Jan Vapaavuori SAFAn Arkkitehtipäivillä 19.10.2007. <http://www.environment.fi/default.asp?>

Ympäristöministeriö (2009): Tulevaisuuden alueidenkäytöstä päätetään nyt. Tarkistetut valtakunnalliset alueidenkäytön tavoitteet. Ympäristöministeriö. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=98972&lan=fi>

Rakennemallia koskevat dokumentit

Oukka, Tatu (2009): Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemalli. Tavoitevuosi 2040. K7-kunnat.

Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemalli (2009): Maatalouden ja elintarviketeollisuuden kehittymistä tukeva maan-
käyttö. Maataloushanke K7-kunnat.

Kunta-aineisto: Lausunnot Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemalliehdotuksesta

Ilmajoen kunta (2009a): Suunnittelulautakunta 16.3.2009: Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemalli/lausunto.

Jalasjärven kunta (2010): Kunnanhallitus 8.2.2010: Lausunto Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallin aineistosta.

Kauhavan kaupunki (2010): Kaupunginhallitus 25.1.2010: Lausunnon antaminen Seinäjoen seudun rakennemallista.

Kuortaneen kunta (2009): Kunnanhallitus 16.2.2009: Lausunto Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallista.

Kurikan kaupunki (2009): Kaupunginhallitus 2.3.2009: Lausunto Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallista.

Kurikan kaupunki (2010): Kaupungin hallitus 22.2.2010: Lausunto Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemallista.

Lapuan kaupunki (2010): Kaupunginhallitus 8.3.2010: Lausuntopyyntö Seinäjoen kaupunkiseudun rakennemal-
liehdotuksesta.

Seinäjoen kaupunki (2009): Kaupungin hallitus 17.3.2009: Lausunto Seinäjoen seudun rakennemallityöstä.

Seinäjoen kaupunki (2010): Kaupunginhallitus 1.3.2010: Seinäjoen kaupungin lausunto Seinäjoen kaupunkiseudun
rakennemalliluonnoksesta Kh 1.3.2010

Sanomalehtiaineisto

Helsingin Sanomat (2010a): Asuntoministerin työryhmä esittää asutuksen tiivistämistä pakolla. Rajat kaupunkien
leviämiselle. 27.10.2010.

Helsingin Sanomat (2010b): Suomi tarvitsee eriytetyn aluehallinnon. Katajamäki, Hannu. 21.7.2010.

Maaseudun Tulevaisuus (2010a): Asuntotyöryhmä haluaa keskittää yhdyskuntarakennetta vaikka pakolla. 29.10.2010.

Maaseudun Tulevaisuus (2010b): Vieraskolumni: Onko maaseudusta tullut ruma sana. Katajamäki, Hannu. 22.11.2010.

Maaseudun Tulevaisuus (2010c): Vierasyliö: Kuntasuunnittelu uhkaa hajarakentamisoikeutta. Siivonen, Tommi.
5.1.2011.

Liite: Haastattelujen teemat

1. Asuminen ja työ

- kerro asumishistoriastasi
- kerro omasta toimenkuvastasi
- missä asioissa ja minkä tahojen kanssa organisaatiosi tekee kehittämissyhteistyötä?

2. Seinäjoen kaupunkiseudun maankäytön rakennemalli

- kuvaile rakennemallin merkitystä
- mitä vahvuuksia ja heikkouksia rakennemalliin sisältyy?
- miten rakennemallin avulla kehitetään maaseutualueita?

3. Maatalous

- kerro millainen merkitys maataloudella on K7-kunnille?
- miten kotieläintalouteen suhtaudutaan paikallisesti?
- mitä maaseudun voimavaroja Seinäjoen kaupunkiseudulla on?

4. Maankäyttö ja maaseutu

- luonnehdi K7-kuntien kulttuuriympäristöä ja -maisemaa
- miten maaseutua ja maaseutuympäristöä kehitetään?
- oletko ollut mukana kyläsuunnittelu- ja kyläkaavoitushankkeissa?
- miten määrittelisit viihtyisän kyläympäristön?

5. Rakennemalli maaseutua ja kaupunkia yhdistävänä suunnitteluna

- miten kylien ja kuntien välinen yhteistyö toimii?
- miten ymmärrät käsitteen eheä elinympäristö (yhdyskuntarakenne)?
- mihin K7-kuntien maaseutualueiden vetovoimaisuus perustuu?

Viimeisimmät julkaisut

4/2011 Maaseutu ja kansainvälinen yhteistyö

5/2011 Policy Strategy for International Cooperation of the Rural Policy Committee (YTR) 2010–2013

6/2011 Maaseudun harvuus ja väljyys

7/2011 Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän vuosikertomus 2010

8/2011 Voimalla seitsemän POMOn

9/2011 Maaseudun hyvinvointipalvelujen kehittäminen kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisyyden pohjalta

1/2012 Yhteisöllisyydellä hyvinvointia ja palveluja maaseudulle

2/2012 Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän arviointi

3/2012 Maaseutu – kolmen ulottuvuuden alue?

4/2012 Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän vuosikertomus 2011

Suomen eduskunta hyväksyi vuonna 2007 kunta- ja palvelurakenteita uudistavan puitelain. Vuoteen 2012 voimassa oleva puitelaki velvoitti Suomen 17 suurinta kaupunkiseutua laatimaan maankäyttöä, asumista ja liikennettä sekä palvelujen yhteensovittamista koskevat kaupunkiseutusuunnitelmat. Seinäjoen kaupunkiseudulla Alavus, Ilmajoki, Jalasjärvi, Kuortane, Kurikka, Lapua ja Seinäjoki laativat vuoden 2009 loppuun mennessä kaupunkiseudun yhteisen maankäytön rakennemallin.

Seinäjoen kaupunkiseudulla maatalous nähdään tärkeänä osaamis- ja innovaatiopolitiikan ts. kaupunkiseutupolitiikan elementtinä. Rakennemallin avulla Seinäjoen kaupunkiseudun kunnat pyrkivät sovittamaan yhteen maatalouden ja uudisrakentamisen maankäyttötarpeita. Seinäjoen kaupunkiseudulla suuret maatilat tuotantopihoineen tarvitsevat paljon peltoalaa tuotannon ylläpitämiseen. Yhtä lailla kasvava asutus tarvitsee tontteja, joita kehyskunnissa mielellään kaupataan maaseudun taajamien läheisyydestä ja haja-asutusalueelta. Se sopii maaseutupolitiikan asumispoliittisiin tavoitteisiin. Tietyin paikoin näiden intressien välille tulee ristivetoa ja se luo haasteen niin yhdyskuntasuunnittelun seutuyhteistyölle kuin maaseudun paikalliselle kehittämiselle.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten asumisen sijaintia halutaan ohjata kaupunkiseudulla, jossa suurimittakaavaisen teollisen maatalouden vaikutus on moniulotteinen. Raportissa maaseutualueiden maankäyttöä käsitellään yhdyskunta- ja ympäristösuunnittelun, maatalouden sekä maaseutupolitiikan näkökulmasta.

**MAASEUTUPOLITIIKAN
YHTEISTYÖRYHMÄ**
www.maaseutupolitiikka.fi

